

OBČIANSKOPRÁVNE ASPEKTY MEDZINÁRODNÝCH ÚNOSOV DETÍ

JUDr. Katarína Burdová, PhD.

**Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta
2016**

Oponenti:

Doc. JUDr. Michal Ďuriš, PhD.

JUDr. Miroslava Vozárová, PhD.

CIP

Burdová, Katarína

Občianskoprávne aspekty medzinárodných únosov detí / Katarína Burdová– 1. vyd. – Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2016. – 118 s.

ISBN 978-80-7160-423-5

343.433 * 341

- medzinárodné únosy detí
- rodinné právo
- monografie

© JUDr. Katarína Burdová, PhD., 2016

ISBN 978-80-7160-423-5 (online)

Abstrakt

Predkladaná práca je venovaná úprave občianskoprávných aspektov medzinárodných únosov detí v haagskych dohovoroch, európskom dohovore o starostlivosti o detí a nariadení Brusel IIa s ohľadom na aplikačnú prax členských štátov EÚ a Haagskej konferencie medzinárodného práva súkromného. Cieľom práce je poskytnúť čo najširší pohľad na právnu úpravu skúmanej problematiky na regionálnej, resp. univerzálnej úrovni a analyzovať ustanovenia, ktoré v praxi spôsobujú problémy. Práca je rozdelená do piatich kapitol. Prvá kapitola je koncipovaná tak, aby poskytla komplexný prehľad vývoja právnej úpravy v tejto oblasti. Druhá kapitola je venovaná všeobecnej charakteristike najdôležitejších prameňov, ich komparácii, spôsobom riešenia ich vzájomných stretov a špecifikám ich interpretácie a aplikácie. Tretia kapitola analyzuje základné pojmy používané v prameňoch práva s ohľadom na judikatúru Európskeho súdneho dvora, Európskeho súdu pre ľudské práva ako aj judikatúru vybraných štátov. Štvrtá kapitola sa venuje mechanizmu zabezpečenia návratu dieťaťa podľa európskeho dohovoru v komparácii s haagskym dohovorom o únosoch detí a poukazuje na zmeny, ktoré priniesol haagsky dohovor o ochrane detí a nariadenie Brusel IIa na konanie o návrat podľa haagskeho dohovoru o únosoch detí. V piatej kapitole autor predostiera vybrané aplikačné problémy uvedených nástrojov v podmienkach Slovenskej republiky a v úvahách de lege ferenda hľadá optimálne spôsoby ich riešenia.

Kľúčové slová: medzinárodný rodičovský únos, neoprávnené premiestnenie alebo zadržanie dieťaťa, obvyklý pobyt dieťaťa, opatrovnícke práva

Abstract

The following research deals with the legal regulation of civil aspects of international child abductions according to the Hague convention on the civil aspects of international child abduction, Hague convention on jurisdiction, applicable law, recognition, enforcement and co-operation in respect of parental responsibility and measures for the protection of children, Council regulation No 2201/2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility in comparison with European convention on recognition and enforcement of decisions concerning custody of children and on restoration of custody of children. The aim of presented research is to give a survey of existing legal regulation on regional and universal level and to identify and analyse problematic provisions. This research is divided into five chapters. First chapter provides a comprehensive view of legal regulation in this area. Second chapter characterizes and compares basic sources of law, particularly Hague convention on child abduction, Hague convention on protection of children, European convention on custody of children and Council regulation 2201/2003. Third chapter analyses basic terms used in sources of law mentioned above with regard to existing judicature of European court of justice, European court of human rights as well as judicature of member states of European Union and Hague conference of international private law. Fourth chapter deals with mechanism of child return according to the European convention on custody of children and Hague convention on child abduction. The last chapter is concerned with chosen application problems in the Slovak republic and de lege lata reflections.

Keywords: international parental child abduction, wrongful removal or retention, habitual residence of child, custody rights

Predhovor

Problematika medzinárodných rodičovských únosov detí fascinuje najmä bulvár, ktorý nám čas od času ponúka senzačné titulky v štýle filmu „bez dcéry neodídem.“ Už menej sa tejto problematike na Slovensku venuje odborná verejnosť, hoci významný posun v tejto oblasti nastal najmä vďaka činnosti Centra pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže, ktoré od roku 2013 pravidelne organizuje odborné konferencie zamerané na problematiku medzinárodných rodičovských únosov detí a prijalo aj iné opatrenia na zefektívnenie vlastnej činnosti a osvetu v predmetnej oblasti, ktoré boli realizované v rámci národného projektu podpora Centra pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže¹.

Každoročne stúpajúci počet únosov detí nielen na územie Slovenskej republiky ale aj smerom zo Slovenska do zahraničia ukazuje, že situácia je vážna a vyžaduje si našu pozornosť. Verím, preto, že aj táto práca podnieti záujem o diskusiu a ďalšie bádanie v tejto oblasti.

¹ Pre viac informácií o uvedenom projekte viď: <http://cipc.sk/aktualne/narodny-projekt-podpora-centra-pre-medzinarodopravnu-ochranu-deti-a-mladeze-cipc-i/>

OBSAH

Úvod.....	5
1 Vývoj medzinárodnoprávnej úpravy rodičovských únosov detí	6
1.1 Medzinárodná spolupráca na regionálnej úrovni	8
1.1.1 Vývoj medzinárodnoprávnej úpravy na pôde Rady Európy a Haagskej konferencii medzinárodného práva súkromného	8
1.1.2 Dvojstranné zmluvy o spolupráci v oblasti medzinárodných rodičovských únosov detí	13
1.2 Vývoj medzinárodnoprávnej úpravy na pôde Európskej únie	14
1.3 Dohovory z oblasti ochrany základných práv a slobôd	18
2 Pramene práva – základná charakteristika a špecifiká ich výkladu a aplikácie .	22
2.1 Európsky dohovor o uznávaní a výkone rozhodnutí týkajúcich sa starostlivosti o deti a o obnove starostlivosti o deti.....	22
2.2 Haagsky dohovor o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí	25
2.3 Haagsky dohovor o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone a spolupráci v oblasti rodičovských práv a povinností a opatrení na ochranu dieťaťa....	29
2.4 Nariadenie Brusel IIa	34
2.5 Posúdenie aplikačnej prednosti prameňov práva	37
2.6 Špecifiká výkladu prameňov európskeho práva a medzinárodných zmlúv	38
3 Vymedzenie základných pojmov	41
3.1 Medzinárodný rodičovský únos	41
3.1.1 Opatrovnícke práva a skutočný výkon opatrovníckych práv v zmysle haagskeho dohovoru o únosoch detí, haagskeho dohovoru o ochrane detí a nariadenia Brusel IIa.....	47
3.1.1.1 Opatrovnícke práva podľa haagskeho dohovoru o únosoch detí	47
3.1.1.2 Skutočný výkon opatrovníckych práv podľa haagskeho dohovoru o únosoch	57
3.1.1.3 Opatrovnícke práva a skutočný výkon opatrovníckych práv podľa haagskeho dohovoru o ochrane detí a nariadenia Brusel IIa.....	58
3.1.2 Rozhodnutie týkajúce sa starostlivosti o dieťa v zmysle európskeho dohovoru o starostlivosti o deti	60
3.2 Obvyklý pobyt dieťaťa.....	62
3.3 Najlepší záujem dieťaťa	66
4 Návrat dieťaťa	70
4.1 Európsky dohovor o starostlivosti o deti.....	71
4.2 Vplyv Haagskeho dohovoru o ochrane detí na konanie o návrat.....	97
4.3 Vplyv nariadenia Brusel IIa na konanie o návrat medzi členskými štátmi EÚ .	101
5 Slovenská aplikačná prax a úvahy de lege ferenda.....	105
Záver.....	109

Zoznam použitej literatúry

Zoznam použitých skratiek

Úvod

Jedným z negatívnych dôsledkov narastajúcej globalizácie spoločnosti je sociologický fenomén medzinárodných únosov detí, ktorý si v polovici minulého storočia vyžiadal pozornosť medzinárodného spoločenstva a medzinárodnú spoluprácu zameranú na predchádzanie a riešenie týchto situácií.

Aj napriek prijatiu viacerých úspešných medzinárodnoprávných nástrojov počet detí, ktoré sú každoročne „unesené“ vlastnými rodičmi do zahraničia neklesá, čo dokazujú aj štatistiky uvedené vo výročných správach Centra pre medzinárodnoprávnú ochranu detí a mládeže.

Medzinárodné rodičovské únosy v porovnaní s inými druhmi medzinárodných únosov detí vykazujú určité špecifiká, konkrétne blízky príbuzenský pomer medzi dieťaťom a únoscom² a osobitné pohnútky konania únoscu.

Ako uvádzajú niektorí autori³, pre medzinárodný rodičovský únos je typické, že k nemu dochádza po tom, čo nositelia opatrovnickeho práva prestanú spolu žiť, čo spôsobuje, že ich deti nemôžu ďalej žiť s oboma nositeľmi opatrovnickeho práva a únosca je jeden z dvoch nositeľov opatrovnickeho práva, ktorý koná jednostranne – bez súhlasu druhého nositeľa opatrovnickeho práva čím porušuje jeho opatrovnicke právo a toto jednostranné konanie má za následok trvalú zmenu pobytu dieťaťa do zahraničia.

Únosca sa v mnohých prípadoch usiluje svojím konaním umelo založiť právomoc súdov iného štátu na konanie o rodičovských právach a povinnostiach k dieťaťu. Toto forum shopping má za cieľ zabezpečiť vydanie rozhodnutia, ktoré bude priaznivejšie pre únoscu. Štatistiky zaznamenali aj ďalšie pohnútky, napr. snaha ochrániť únosom dieťa pred domácim násilím alebo zneužívaním zo strany druhého rodiča ale aj zneužitie dieťaťa ako „rukojemníka“ a nástroj vydierania druhého rodiča v sporoch medzi rodičmi.

Bez ohľadu na pohnútky sú dôsledky medzinárodných rodičovských únosov pre všetkých zúčastnených veľmi negatívne a najväčšou obeťou je v konečnom dôsledku dieťa samotné, ktorého stabilné prostredie je náhle prerušené, a ktoré je nútené adaptovať sa na

² Najčastejšie je únoscom jednej z rodičov dieťaťa, ale vyskytujú sa aj prípady, kedy ním je starý rodič, súrodenec alebo manžel jedného z rodičov dieťaťa a pod.

³ [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/510012/IPOL_STU\(2015\)510012_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/510012/IPOL_STU(2015)510012_EN.pdf)

nové prostredie, jazyk a kultúru, učiteľov a príbuzných a nezriedka frustrované zo straty kontaktu s druhým rodičom, ktorý sa oň staral a s príbuznými, s ktorými bolo v dennodennom kontakte.⁴

Takto vymedzený predmet skúmania - teda medzinárodné rodičovské únosy detí, ku ktorým dochádza predovšetkým v snahe umelo založiť právomoc na konanie vo veci rodičovských práv a povinností iného štátu – budem skúmať len z hľadiska občianskoprávných aspektov. Ľudskoprávnym aspektom bude venovaná len okrajová pozornosť a trestnoprávne aspekty s ohľadom na rozsah prác tohto druhu a zložitosť skúmanej problematiky ponechávam bokom.

Pri skúmaní problematiky sú využívané najmä historická komparácia na účely porovnania súčasnej právnej úpravy s úpravou minulou, čo považujem za nevyhnutné jednak pre lepšie pochopenie daného stavu a správnu interpretáciu a aplikáciu platných prameňov práva. Historická komparácia je následne doplnená o horizontálnu komparáciu, čo umožňuje jednak identifikáciu rozdielov medzi jednotlivými prameňmi práva medzinárodného a európskeho pôvodu, interpretáciu týchto rozdielov a vhodné zovšeobecnenie. Okrem týchto, budú využité aj metódy analýzy, syntézy, indukcie a dedukcie.

Cieľom tejto práce je poskytnúť komplexný pohľad na právnu úpravu občianskoprávných aspektov medzinárodných únosov detí na univerzálnej a regionálnej úrovni, upozorniť na problémy, s ktorými je konfrontovaná aplikačná prax a navrhnúť ich riešenie.

1 Vývoj medzinárodnoprávnej úpravy rodičovských únosov detí

Na začiatku fenoménu zvaného medzinárodné rodičovské únosy detí stáli otcovia, ktorým matky bránili stretávať sa s deťmi po prehratom spore o rodičovských právach a povinnostiach. Práve oni vytvorili v polovici minulého storočia scenár, ktorý sa s obľubou opakuje dodnes a spočíva v unesení vlastného dieťaťa do iného štátu, čím „únosca získa

⁴ Pérez – Vera, E.: Výkladová správa k Haagskemu dohovoru o únosoch detí z roku 1980. s. 432.

výhodu v tom, že je to on, kto si zvolí štát, ktorého súdy budú rozhodovať o rodičovských právach a povinnostiach k dieťaťu.“⁵ Štáty totiž používali rôzne kritériá na založenie právomoci súdov na konanie vo veciach rodičovských práv a povinností, napr. domicil dieťaťa v čase začatia konania, štátna príslušnosť dieťaťa v čase začatia konania a pod. Tie štáty, ktoré používali kritérium štátnej príslušnosti dieťaťa, dlho odmietali uznať protiprávnosť rodičovských únosov, pretože premiestnenie dieťaťa, ktoré bolo ich štátnym príslušníkom, na svoje územie nenazývali inak ako „návrat do vlasti.“

Založenie právomoci súdu určitého štátu malo a stále má veľký vplyv na konečný výsledok konania, pretože súd je povinný v konaní aplikovať vlastné kolízne normy na účely určenia rozhodného práva a aj vlastné procesné normy, čo v praxi spôsobuje, že súdy dvoch štátov v konaní o tej istej veci môžu dospieť k rôznym záverom.⁶ Únosca jednostranným výberom súdu určitého štátu môže teda ovplyvniť to, ktorému z rodičov bude dieťa zverené do osobnej starostlivosti. Táto výhoda plynúca z protiprávneho konania únoscou, sa netýka len situácií, kedy neexistuje žiadne súdne rozhodnutie o rodičovských právach a povinnostiach k dieťaťu, ale aj prípadov, kedy v štáte, odkiaľ je dieťa premiestnené, únosca spor prehral a dieťa je zverené druhému rodičovi. Neexistencia unifikovaných pravidiel o uznaní a výkone rozhodnutí týkajúcich sa rodičovských práv a povinností a požiadavka reciprocitý spôsobovali, že rodič, ktorému bolo dieťa zverené do osobnej starostlivosti v štáte A sa nemohol týmto rozhodnutím brániť v štáte B proti únosu dieťaťa. V štáte B zároveň únosca mohol iniciovať nové konanie a dosiahnuť vydanie rozhodnutia vo svoj prospech.

Problém medzinárodných rodičovských únosov detí sa spočiatku dotýkal najmä malej skupiny štátov s vysokým podielom prisťahovalcov, ktoré ho riešili rôznymi vnútroštátnymi opatreniami⁷ prevažne preventívneho charakteru. Účinnosť vnútroštátnych opatrení bola nízka, pretože akonáhle dieťa prekročilo hranice štátu, neexistoval zväčša žiadny legálny mechanizmus na zabezpečenie jeho návratu.

⁵ Pérez – Vera, E.: Výkladová správa k Haagskemu dohovoru o únosoch detí z roku 1980. s. 4.

⁶ Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé. 7. opravené a doplnené vydání. s. 379.

⁷ Bogdan, M.: Bogdan, M.: Trans-border abductions of children: Swedish Report. s. 766 Autor uvádza ako príklad ustanovenia švédskeho zákona o rodine ktoré umožňovali švédskym orgánom prevziať starostlivosť o osobu dieťaťa, ak existovala bezprostredná hrozba únosu, alebo menej drastické opatrenie podľa článku 7(2) Swedish Passport Act z roku 1978, ktorý vyžadoval súhlas oboch rodičov na vydanie cestovného dokladu pre dieťa – švédskeho štátneho príslušníka - vo veku do 18 rokov, ak bolo zverené do spoločnej starostlivosti oboch rodičov.

Medzinárodná spolupráca⁸ v oblasti medzinárodných rodičovských únosov detí bola preto nevyhnutá a začala sa rozvíjať v sedemdesiatych rokoch dvadsiateho storočia na pôde rôznych medzinárodných organizácií.

1.1 Medzinárodná spolupráca na regionálnej úrovni

1.1.1 Vývoj medzinárodnoprávnej úpravy na pôde Rady Európy a Haagskej konferencie medzinárodného práva súkromného

Významnými fórami na prípravu medzinárodných nástrojov v oblasti medzinárodných rodičovských únosov detí z pohľadu Slovenskej republiky sú predovšetkým Haagska konferencia medzinárodného práva súkromného (ďalej len „Haagska konferencia“), Rada Európy, Európska únia a Organizácia spojených národov.

Prvým dohovorom, pri ktorého príprave sa otvorila otázka medzinárodných rodičovských únosov detí bol **Haagsky dohovor o právomoci a rozhodnom práve vo vzťahu k ochrane detí**, prijatý na pôde Haagskej konferencie v roku 1961. Autori návrhu tohto dohovoru zvažovali, že priamo v jeho texte budú odkazovať na prípady, kedy dôjde k zmene obvyklého pobytu dieťaťa so zámerom obísť právomoc súdov určitého štátu. Nebolo však možné dosiahnuť dohodu ohľadne základných pojmov a ich obsahu a ani navrhnúť spôsob riešenia takejto situácie. Navyše zo strany členských štátov Haagskej konferencie v tom období neexistovala dostatočná podpora pre takýto návrh, preto sa od neho upustilo. Význam tohto dohovoru je aj tak veľký, pretože je prvým dohovorom Haagskej konferencie, ktorý používa pojem „obvyklý pobyt dieťaťa“.

V roku **1976** sa otázka medzinárodných rodičovských únosov na pôde Haagskej konferencie otvorila znova a súčasne sa ňou v tom čase zaoberali aj členské štáty Rady Európy pri príprave **Dohovoru o uznávaní a výkone rozhodnutí týkajúcich sa starostlivosti o deti**.

Na pôde **Rady Európy** pri rokovaníach o vyššie uvedenom dohovore navrhli švajčiarski experti prijatie samostatného dohovoru, ktorý by upravoval medzinárodné rodičovské únosy detí a zaviedol povinnosť štátu, na územie ktorého bolo dieťa neoprávnene premiestnené, okamžite navrátiť dieťa do krajiny, z ktorej bolo premiestnené.

⁸ Výnimku predstavoval Dohovor uzavretý medzi Dánskom, Fínskom, Islandom, Nórskom a Švédskom z roku 1931 obsahujúci ustanovenia týkajúce sa rodičovských práv a povinností k deťom.

Tento návrh nebol nakoniec prijatý, ale členské štáty Rady Európy sa predsa rozhodli venovať sa tejto problematike a zahrnúť ju do pripravovaného dohovoru. Výsledkom bol **Európsky dohovor o uznávaní a výkone rozhodnutí týkajúcich sa starostlivosti o deti a o obnove starostlivosti o deti**, prijatý v Luxemburgu dňa 20. mája 1980.

Európsky dohovor o starostlivosti o deti má v preambule deklarované dva ciele, širšie uznávanie a výkon rozhodnutí týkajúcich sa starostlivosti o dieťa a aj obnovenie starostlivosti o dieťa v prípadoch neoprávneného premiestnenia dieťaťa do inej krajiny.⁹ Na dosiahnutie oboch cieľov je použitý jeden prostriedok a to unifikácia pravidiel uznania a výkonu rozhodnutí týkajúcich sa starostlivosti o deti, ktorá je doplnená administratívnou spoluprácou medzi ústrednými orgánmi zmluvných štátov.

Európsky dohovor o starostlivosti o deti je založený na premise, že k prípadom neoprávneného premiestnenia dieťaťa dochádza v spojitosti s výkonom práva styku¹⁰ a aj nástroj riešenia neoprávneného premiestnenia, teda zjednodušený výkon rozhodnutia o starostlivosti, zodpovedá tomuto predpokladu. Toto riešenie žiaľ úplne nevyhovuje tým prípadom, kedy obaja rodičia vykonávajú rodičovské práva a povinnosti na základe zákona a v čase neoprávneného premiestnenia neexistuje žiadne rozhodnutie upravujúce rodičovské práva a povinnosti k dieťaťu. Európsky dohovor o starostlivosti o deti síce umožňuje zjednodušený výkon aj tzv. následného rozhodnutia o starostlivosti, ktorým je premiestnenie následne vyhlásené za neoprávnené, ale už samotná požiadavka existencie súdneho rozhodnutia, môže v prípadoch neoprávneného premiestnenia, kde plynutie času zohráva dôležitú úlohu, spôsobiť vážne komplikácie a významne oddialiť návrat dieťaťa.

Aj keď tento dohovor nie je ideálnym nástrojom na riešenie medzinárodných rodičovských únosov detí, čo je dôsledkom toho, že problematike medzinárodných únosov bola pri jeho príprave venovaná len okrajová pozornosť a primárne sa kládol dôraz na unifikáciu pravidiel uznania a výkonu cudzích rozhodnutí o starostlivosti o deti, predstavoval v danom časovom období významný medzník. V súčasnosti je, vzhľadom

⁹ Výkladová správa k Európskemu dohovoru o uznávaní a výkone rozhodnutí týkajúcich sa starostlivosti o deti a o obnove starostlivosti o deti. ETS č. 105. bod 7.

¹⁰ Výkladová správa k Európskemu dohovoru o uznávaní a výkone rozhodnutí týkajúcich sa starostlivosti o deti a o obnove starostlivosti o deti. ETS č. 105. bod 38.

k členstvu podstatnej časti zmluvných strán tohto dohovoru v Európskej únii, jeho praktické uplatnenie obmedzené.¹¹

Paralelne s prípravou **európskeho dohovoru o starostlivosti o deti na pôde Rady Európy** prebiehali rokovania na pôde **Haagskej konferencie**, ktorá oficiálne zaradila do svojho programu problematiku medzinárodných rodičovských únosov v januári 1976 na zasadnutí Rady pre všeobecné otázky a zameranie. Nasledoval sociologický a právny výskum, ktorým boli identifikované základné „situácie, ktoré zakladajú únos dieťaťa. Konkrétne:

1. dieťa je premiestnené rodičom z krajiny obvyklého pobytu dieťaťa do inej krajiny bez súhlasu druhého rodiča v čase, kedy ešte neexistuje žiadne rozhodnutie o rodičovských právach a povinnostiach, ale už existujú vážne problémy medzi rodičmi;
2. dieťa bolo unesené rodičom od osoby, ktorej bolo zverené do osobnej starostlivosti v jednej krajine a bolo premiestnené do druhej krajiny, kde nebolo začaté konanie o vydanie opačného rozhodnutia;
3. dieťa bolo zadržané rodičom, ktorému nebolo zverené alebo iným príbuzným po skončení doby výkonu práva styku v inej krajine ako je krajina obvyklého pobytu dieťaťa;
4. dieťa bolo unesené rodičom od osoby, ktorej bolo dieťa zverené do osobnej starostlivosti v jednej krajine a premiestnené do druhej krajiny, kde bolo únoscovi priznané právo osobnej starostlivosti o dieťa na základe protichodného rozhodnutia, ktoré bolo vydané v tejto inej krajine alebo v tretej krajine;
5. dieťa bolo unesené rodičom z jednej krajiny do druhej pričom týmto premiestnením bolo porušené súdne rozhodnutie, ktoré výslovne zakazovalo takéto premiestnenie.“¹²

Tento výskum identifikoval nielen základné typy únosov, ale ukázal, že k podstatnej časti medzinárodných rodičovských únosov dochádza pred vydaním rozhodnutia o zverení dieťaťa do osobnej starostlivosti jednému z rodičov. Toto zistenie významne ovplyvnilo

¹¹ Európsky dohovor o starostlivosti o deti sa v súčasnosti uplatňuje len vo vzťahu k Islandu, Moldavsku, Čiernej Hore, Srbsku, Macedónsku, Turecku, Ukrajine, Nórsku a Švajčiarsku. Ostatné zmluvné štáty sú členskými štátmi EÚ, preto sa vo vzťahu k nim prednostne aplikuje Nariadenie Brusel IIa.

¹² Dyer, A.: Report on international child abduction by one parent (Legal Kidnapping), s. 9.

rozhodovanie členských štátov Haagskej konferencie o nástrojoch riešenia tohto problému. Zjednodušenie uznávania a výkonu rozhodnutí, ktoré prijali členské štáty Rady Európy, bolo problematické v tých prípadoch, kedy sa rodičovské práva a povinnosti vykonávali len na základe zákona.¹³ Ďalší možný prostriedok, unifikácia pravidiel právomoci, bol neprijateľný, pretože členské štáty Haagskej konferencie v tom čase neboli ochotné tieto pravidlá unifikovať.¹⁴

Vzhľadom k neúspechu tradičných nástrojov, bolo potrebné nájsť novú alternatívu. To sa podarilo v roku 1979 skupine expertov, ktorú viedol M. Droz, generálny sekretár Rady pre všeobecné otázky a zameranie. Ich návrh vychádzal z myšlienky, že je v najlepšom záujme dieťaťa, aby nebolo jednostranne premiestnené jedným z rodičov, a ak by k únosu došlo, je v najlepšom záujme dieťaťa, aby bolo okamžite navrátené do krajiny svojho obvyklého pobytu. Okamžitý návrat mal byť nariadený nielen v prípade, keď sú únosom porušené rodičovské práva a povinnosti priznané rozhodnutím príslušného orgánu, ale aj v prípadoch, keď sú porušené rodičovské práva, ktoré vyplývajú zo zákona alebo schválenej dohody rodičov. Zároveň bolo navrhované, aby sa orgány štátu, kam bolo dieťa premiestnené zdržali rozhodovania o rodičovských právach a povinnostiach k dieťaťu do skončenia konania o návrat, čo malo posilniť preventívny charakter dohovoru.¹⁵ Tento návrh bol členskými štátmi Haagskej konferencie prijatý a stal sa základom **Haagskeho dohovoru o únosoch detí**.

Haagsky dohovor o únosoch detí okrem mechanizmu okamžitého návratu dieťaťa zavádza, podobne ako európsky dohovor o starostlivosti o deti, administratívnu spoluprácu ústredných orgánov zmluvných štátov, vďaka ktorej je v praxi jednoducho uplatniteľný.

Konanie o návrat v zmysle haagskeho dohovoru o únosoch detí sa v porovnaní so zjednodušeným uznaním a výkonom rozhodnutia podľa európskeho dohovoru o starostlivosti o deti osvedčilo viac, čo dokazuje skutočnosť, že zmluvné štáty európskeho

¹³ Ďalším z dôvodov, prečo Haagska konferencia nepoužila metódu zjednodušeného uznávania a výkonu rozhodnutí bol fakt, že členské štáty sa nevedeli dohodnúť, či by pravidlá uznávania rozhodnutí mali byť striktné upravené s malým počtom výnimiek alebo by sa mala ponechať justičným orgánom možnosť uznať alebo neuznať cudzie rozhodnutie s ohľadom na najlepší záujem dieťaťa. Navyše niektoré štáty už pri prerokovaní návrhu vyhlásili, že si vyhradia právo preskúmať cudzie rozhodnutie z hľadiska rozhodnutia vo veci samej. Diskusie dospeli do štádia, že hrozilo zablokovanie dohovoru. (k tomu pozri bližšie Beaumont, P. R.-McEleavy, P. E.: The Hague convention on international child abduction. s. 18.

¹⁴ Beaumont, P. R.-McEleavy, P. E.: The Hague convention on international child abduction. s. 19.

¹⁵ Tamtiež, s. 23.

dohovoru, ktoré sú všetky zároveň aj zmluvnými štátmi haagskeho dohovoru častejšie využívajú práve haagsky dohovor o únosoch detí vo vzájomných vzťahoch.

Počas niekoľkoročnej aplikácie haagskeho dohovoru o únosoch detí sa vyskytli určité nedostatky, ktoré súviseli s tým, že sa nevenuje otázkam, ktoré s problematikou medzinárodných únosov detí úzko súvisia, predovšetkým úprave pravidiel právomoci vo veciach rodičovských práv a povinností, rozhodného práva a pod. Tieto nedostatky sa prejavili napríklad v tom, že „súd (štátu, na územie ktorého bolo dieťa unesené – pozn. autora) zjavne predpokladal, že vydanie rozhodnutia o nevrátení v prípadoch rodičovského únosu spôsobuje, že (on sám – pozn. autora) nadobúda právomoc konať vo veciach rodičovských práv a povinností k dieťaťu. Táto nesprávna úprava uľahčovala a mohla dokonca podporovať súdy v tom, aby zamietli návrat dieťaťa na základe širokej interpretácie článku 13 Haagskeho dohovoru o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí, ktorého použitie malo byť podľa autorov návrhu len veľmi obmedzené.“¹⁶

Riešenie ponúkol **haagsky dohovor o ochrane detí** prijatý dňa 19. októbra 1996 v Haagu. Dohovor revidoval haagsky dohovor o právomoci a rozhodnom práve pri ochrane maloletých z roku 1961, ktorému som sa venovala vyššie. Revízia bola potrebná preto, že haagsky dohovor z roku 1961 „vyvolával pozitívne kompetenčné konflikty tým, že ako základné kritérium pre určenie právomoci používal nielen obvyklý pobyt dieťaťa, ale aj štátnu príslušnosť dieťaťa, polohu majetku dieťaťa resp. miesto, kde sa dieťa zdržiava. Pri kompetenčnom konflikte mali vždy prednosť orgány štátu, ktorého je dieťa občanom, jeho rozhodnutia však boli v štáte bydliska dieťaťa obvykle ťažko vykonateľné, pretože haagsky dohovor z roku 1961 neobsahoval ustanovenia, ktoré by upravovali uznanie a výkon rozhodnutí prijatých v jednom zmluvnom štáte na území iného zmluvného štátu.“¹⁷ Druhým dôvodom revízie bolo prijatie dohovoru o právach dieťaťa, ktorý bol podpísaný 26. januára 1990 v New Yorku, ktorého ustanovenia bolo potrebné zohľadniť aj v dohovoroch Haagskej konferencie medzinárodného práva súkromného.“¹⁸

¹⁶ Folger DeHart, G.: The relationship between the 1980 Child abduction convention and the 1996 Protection convention. s. 86.

¹⁷ Vaške, V.: Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice. s. 316.

¹⁸ Lagarde P.: Výkladová správa k Haagskemu dohovoru o ochrane detí z roku 1996. bod 3.

Vo vzťahu k haagskemu dohovoru o únosoch detí je haagsky dohovor o ochrane detí nezávislým nástrojom, hoci sa tieto dohovory významne dopĺňajú. Haagsky dohovor o ochrane detí totiž „pokrýva širokú škálu občianskoprávných opatrení na ochranu dieťaťa, od rozhodnutí týkajúcich sa rodičovských práv a povinností a práva styku cez opatrenia verejného dohľadu nad starostlivosťou o dieťa až k opatreniam týkajúcim sa zastupovania a ochrany majetku dieťaťa,“¹⁹ čím vytvára predpoklad pre účinnú aplikáciu haagskeho dohovoru o únosoch detí a na riešenie situácií po skončení konania o návrat.

Z uvedených medzinárodných nástrojov mal najväčší ohlas haagsky dohovor o únosoch detí, ktorého zmluvnou stranou je v súčasnosti 96 štátov, z ktorých viaceré nie sú členom Haagskej konferencie.

1.1.2 Dvojstranné zmluvy o spolupráci v oblasti medzinárodných rodičovských únosov detí

Jednou z možností, ako zabezpečiť spoluprácu orgánov štátov, ktoré nie sú zmluvnou stranou haagskeho dohovoru o únosoch detí, v prípadoch medzinárodných únosov detí sú dvojstranné zmluvy. Existujúce dvojstranné zmluvy sú z hľadiska obsahu veľmi rôznorodé. Niektoré dvojstranné zmluvy neupravujú žiadny mechanizmus, prostredníctvom ktorého by bolo možné dosiahnuť návrat dieťaťa, ale zakladajú len administratívnu spoluprácu medzi orgánmi zmluvných strán v určitej, presne vymedzenej oblasti, napr. pri zistení pobytu dieťaťa alebo pri poskytnutí právnej pomoci občanom druhej zmluvnej strany a pod. Príkladom je dohovor medzi Francúzskou republikou a Alžírskou republikou o deťoch z rozdelených zmiešaných francúzsko – alžírskych párov z 21. júna 1981.

Ďalšiu skupinu tvoria dvojstranné zmluvy inšpirované existujúcimi mnohostrannými dohovormi, ktoré zakotvujú určitý mechanizmus na dosiahnutie návratu dieťaťa. Príkladom je napr. Zmluva medzi vládou Francúzskej republiky a Arabskej republiky Egypt o justičnej spolupráci v občianskych, sociálnych, obchodných a administratívnych veciach z 15. marca 1982.

Okrem uvedených dvojstranných zmlúv uzatvárali niektoré štáty aj protokoly upravujúce zmierovacie konanie, ktoré je možné využiť aj v prípadoch medzinárodných

¹⁹Permanent Bureau: Summary of the 1996 Convention. s. 9.

únosov detí. Protokoly takéhoto typu uzavrelo Belgicko s Tuniskom ako aj Belgicko s Marokom.²⁰

Slovenská republika neuzavrela žiadnu bilaterálnu zmluvu výlučne zameranú na prípady medzinárodných rodičovských únosov detí. Existujúce dvojstranné zmluvy o právnej pomoci uzavreté medzi Slovenskou republikou a štátmi, ktoré nie sú členským štátom EÚ, nie sú zmluvnou stranou haagskych dohovorov a európskeho dohovoru, môžu významne napomôcť pri riešení prípadov medzinárodného rodičovského únosu dieťaťa.

Ide o zmluvy uzavreté krajinami, ako Afganistan, Alžírsko, Jemen, Kuba, Sýria, Mongolsko, Tunisko, Vietnam a pod. Zmluvy o právnej pomoci s týmito štátmi je možné rozdeliť do dvoch skupín. Prvú skupinu tvoria zmluvy s bývalými aj súčasnými socialistickými krajinami. Tieto zmluvy unifikujú pravidlá právomoci a rozhodné právo v rodinných veciach, čím pôsobia výrazne preventívne a zároveň upravujú uznanie a výkon rozhodnutí v týchto veciach, čím umožňujú dosiahnuť návrat dieťaťa do starostlivosti osoby, ktorej je zverené rozhodnutím slovenského súdu. Bilaterálne zmluvy medzi Slovenskou republikou s arabskými štátmi neunifikujú kritériá právomoci, ale ich úprava sa sústreďuje na uznanie a výkon rozhodnutí druhej zmluvnej strany vrátane rozhodnutí v rodinných veciach. Tieto zmluvy obsahujú ustanovenia o bezplatnej právnej pomoci a o oslobodení od súdnych poplatkov, preddavkov, trov konania a pod.

Pre oba druhy zmlúv o právnej pomoci má veľký význam zakotvenie administratívnej spolupráce medzi ústrednými orgánmi zmluvných štátov, pretože administratívne orgány majú povinnosť navzájom spolupracovať a v prípadoch medzinárodných rodičovských únosov sú často v zahraničí jediným záchytným bodom, na ktorý je možné sa, aspoň teoreticky, obrátiť.

1.2 Vývoj medzinárodnoprávnej úpravy na pôde Európskej únie

Užšia spolupráca v oblasti medzinárodných rodičovských únosov detí existuje medzi členskými štátmi EÚ. Nástroje tejto spolupráce sa vyvíjali spolu s vývojom právomoci Európskej únie v oblasti justičnej spolupráce v civilných veciach.

Najstarším prameňom európskeho práva, ktorý obsahoval zmienku o medzinárodných rodičovských únosoch bol **Bruselský dohovor o právomoci, uznávaní**

²⁰Grosselain, C.: Child abduction and transfrontier Access: bilateral conventions and islamic states. s. 20

a výkone rozhodnutí v rodinných veciach podpísaný v Bruseli dňa 28. mája 1988, ktorý bol prijatý na základe článku K.3 Maastrichtskej zmluvy a hoci nikdy nevstúpil do platnosti, pretože nebol členskými štátmi ratifikovaný, stal sa podkladom neskoršej právnej úpravy.

Dohovor harmonizoval kritériá právomoci vo veciach anulovania manželstva, rozvodu, rozluky a rodičovských práv a povinností manželov k ich spoločným deťom a aj pravidlá vzájomného uznávania rozhodnutí v týchto veciach medzi zmluvnými štátmi.

Právomoc na konanie vo veciach rodičovských práv a povinností bola upravená len vo vzťahu k spoločným deťom oboch manželov a len v prípadoch, keď sa rodičovských právach a povinnostiach rozhodovalo v rámci konania o rozvod, anulovanie manželstva alebo rozluke, pričom Bruselský dohovor zároveň priamo v článku 4 stanovil, že „súdy s právomocou na konanie v zmysle článku 3 (právomoc na konanie vo veciach rodičovských práv a povinností) majú vykonávať svoju právomoc v súlade s Haagskym dohovorom o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí z roku 1980, konkrétne s ustanoveniami článkov 3²¹ a 16²² haagskeho dohovoru.“

„Prednostné použitie článku 16 haagskeho dohovoru, na ktoré odkazuje článok 4 bruselského dohovoru má zabezpečiť, aby sa v prípade, ak v dôsledku neoprávneného premiestnenia dôjde k zmene obvyklého pobytu dieťaťa, ktoré spôsobí, že súd iného členského štátu si bude môcť založiť právomoc na konanie o rodičovských právach a povinnostiach na základe ustanovení bruselského dohovoru, zabránilo prijatiu ďalších

²¹ Článok 3 haagskeho dohovoru o únosoch detí: „Premiestnenie alebo zadržanie dieťaťa sa považuje za neoprávnené, ak

- a) je porušením opatrovníckeho práva, ktoré nadobudla osoba, inštitúcia alebo iná právnická osoba buď spoločne, alebo samostatne podľa právneho poriadku štátu, na ktorého území malo dieťa svoj obvyklý pobyt bezprostredne pred premiestnením alebo zadržaním, a
- b) v čase jeho premiestnenia alebo zadržania sa toto právo aj skutočne vykonávalo buď spoločne alebo samostatne, alebo by sa takto vykonávalo, ak by nedošlo k premiestneniu či zadržaniu. Opatrovnícke právo uvedené v písm. a) možno nadobudnúť najmä priamo zo zákona alebo na základe rozhodnutia súdu alebo správneho orgánu, alebo na základe dohody platnej podľa právneho poriadku tohto štátu.“

²² Článok 16 haagskeho dohovoru o únosoch detí: „Po doručení oznámenia o neoprávnenom premiestnení alebo zadržaní dieťaťa podľa článku 3 sa justičné alebo správne orgány zmluvného štátu, na ktorého územie bolo dieťa premiestnené alebo na ktorého území je zadržované, zdržia rozhodovania vo veci opatrovníckeho práva, až kým sa nerozhodne, že návrat dieťaťa sa podľa tohto dohovoru neuskutoční, okrem prípadu, keď v primeranej lehote po doručení oznámenia nebola podaná žiadosť podľa tohto dohovoru.“

krokov smerujúcich k zmene rodičovských práv a povinností predtým ako sa rozhodne o nariadení alebo nenariadení návratu dieťaťa.²³

V roku 1997 bola prijatá Amsterdamská zmluva, ktorou bola presunutá súdna spolupráca v civilných veciach z tretieho do prvého piliera, čo znamenalo, že opatrenia v tejto oblasti už neboli prijímané vo forme medzinárodnej zmluvy, ale členské štáty presunuli na Spoločenstvu právomoc prijímať opatrenia v tejto oblasti nevyhnutné pre riadne fungovanie vnútorného trhu.

Na základe článku 65 Amsterdamskej zmluvy bolo prijaté **nariadenie Rady 1347/2000 z 29. mája 2000 o právomoci, uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností k spoločným deťom oboch manželov (ďalej len „nariadenie Brusel II“)**, ktoré v bode 13 preambuly uvádza: „Jedno z rizík, ktoré treba zohľadniť pri ochrane spoločných detí oboch manželov počas manželskej krízy, je možnosť, že jeden z rodičov vezme dieťa do inej krajiny. Základné záujmy detí treba chrániť predovšetkým v súlade s haagskym dohovorom z 25. októbra 1980 o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí. Z tohto dôvodu sa ponecháva zákonný obvyklý pobyt ako kritérium právomoci v prípadoch, keď došlo k faktickej zmene obvyklého pobytu, pretože dieťa sa bez právneho dôvodu premiestnilo alebo nevrátilo.“ Nariadenie Brusel II za týmto účelom doslovne preberá ustanovenie článku 4 bruselského dohovoru, ktorému som sa venovala vyššie. Nevýhodou Nariadenia Brusel II bolo, že vzhľadom k úzko koncipovanej vecnej pôsobnosti sa nevťahovalo na konanie o rodičovských právach a povinnostiach k nevlastným deťom alebo deťom adoptovaným len jedným z manželov alebo nemanželským deťom.

To bolo aj jedným z dôvodov prijatia **nariadenie Brusel IIa**, ktoré sa „vo veciach rodičovských práv a povinností aplikuje na všetky deti nezávisle od konania o manželských veciach...“²⁴

Nariadenie Brusel IIa vo vzťahu medzi členskými štátmi s výnimkou Dánska²⁵ dopĺňa haagsky dohovor o únosoch detí o ustanovenia týkajúce sa právomoci na konanie

²³ Borrás, A.: Výkladová správa k dohovoru, prijatému na základe článku K.3 Zmluvy o Európskej únii o právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach.s. 13.

²⁴ Stalford, H.: Regulation cross-national divorce, child contact and residence in the European Union, s. 11.

²⁵ Špecifické postavenie Dánska je dané Protokolom o postavení Dánska, ktorý je pripojený k zakladajúcim zmluvám. V zmysle uvedeného protokolu sa na Dánsko do prijatia Lisabonskej zmluvy nevzťahovali opatrenia prijaté orgánmi EÚ v oblasti justičnej spolupráce v civilných veciach. Po prijatí Lisabonskej zmluvy

o rodičovských právach a povinnostiach v prípadoch neoprávneného premiestenia alebo zadržania, ustanoveniami článku 11 nariadenia Brusel IIa sprísňuje niektoré ustanovenia konania o návrat vo vzájomných vzťahoch medzi členskými štátmi EÚ a zakotvuje osobitný mechanizmus preskúmania rozhodnutia o nevrátení dieťaťa, v prípade ak sa uplatní niektorá z výnimiek podľa článku 13 haagskeho dohovoru o únosoch detí a pod. Na rozdiel od haagskeho dohovoru o ochrane detí nariadenie Brusel IIa neupravuje rozhodné právo v rodinných veciach, preto vo vzájomnom vzťahu medzi členskými štátmi, ktoré sú zároveň aj zmluvnými štátmi haagskeho dohovoru o ochrane detí sa používa rozhodné právo určené haagskym dohovorom o ochrane detí.²⁶

Aplikačný vzťah medzi haagskym dohovorom o únosoch detí a nariadením Brusel IIa je upravený v článku 60 nariadenia Brusel IIa, v zmysle ktorého v prípade, že sa oblasti upravené týmito dvoma dokumentmi prekrývajú, uvedené nariadenie má pred týmto dohovorom prednosť.

Napriek priznaniu tejto prednosti však podľa názoru ESD existuje riziko, že rozsah pôsobnosti a účinnosť spoločných pravidiel vytvorených nariadením Brusel IIa môžu byť dotknuté nejednotnými prijatiami pristúpení tretích štátov k haagskemu dohovoru z roku 1980 členskými štátmi EÚ,²⁷ preto prijatie pristúpenia tretieho štátu k haagskemu dohovoru o únosoch detí patrí do výlučnej právomoci Európskej únie.²⁸

Nariadenie Brusel IIa obsahuje opatrenia súdnej povahy, na ktorých účinný výkon je zavedená administratívna spolupráca. Okrem týchto opatrení sa členské štáty EÚ zamerali aj na prijímanie ďalšieho druhu opatrení – opatrení mimosúdnej povahy. V tejto súvislosti je potrebné spomenúť inštitút mediátora Európskeho parlamentu pre oblasť medzinárodných únosov detí rodičmi, ktorý funguje od roku 1987 a má napomáhať dohode medzi rodičmi dieťaťa, ktorá má v prípadoch medzinárodných únosov detí ešte väčší význam ako dosiahnutie návratu dieťaťa.

sa na Dánsko budú vzťahovať len v prípade, ak s tým vysloví súhlas. Vo vzťahu k Dánsku sa v oblasti rodičovských práv a povinností v súčasnosti aplikuje rovnaký režim ako vo vzťahu k nečlenským krajinám EÚ.

²⁶ Rozhodnutím Rady 2003/93/ES z 19. decembra 2002 boli vtedajšie členské štáty EÚ autorizované Haagsky dohovor o ochrane detí ratifikovať.

²⁷ Stanovisko 1/13 Súdného dvora (veľká komora) zo 14. októbra 2014, ktorého predmetom je žiadosť o stanovisko Súdného dvora podľa článku 218 ods. 11 ZFEÚ, bod 88.

²⁸ Rozhodnutím Rady 2003/93/ES z 19. decembra 2002 boli vtedajšie členské štáty EÚ autorizované Haagsky dohovor o ochrane detí ratifikovať.

1.3 Dohovory z oblasti ochrany základných práv a slobôd

Právne nástroje, ktorým bola venovaná pozornosť vyššie, upravujú administratívnu a súdnu spoluprácu v prípadoch neoprávneného premiestnenia alebo zadržania dieťaťa, unifikujú pravidlá právomoci a dávajú možnosť jednoduchšie dosiahnuť uznanie a výkon rozhodnutí o rodičovských právach a povinnostiach v iných zmluvných štátoch.

Okrem týchto dohovorov, ktoré sú primárne prameňom medzinárodného práva súkromného, je potrebné upozorniť aj na medzinárodné dohovory v oblasti ochrany základných ľudských práv a slobôd, ktoré štátom v súvislosti s medzinárodnými únosmi detí ukladajú ďalšie povinnosti.

V prvom rade je to Dohovor OSN o právach dieťaťa, prijatý v roku 1989, ktorý ratifikovali všetky štáty sveta s výnimkou Spojených štátov amerických a Somálska.

Tento dohovor v článku stanovuje:

„1. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, musia urobiť opatrenia na zabránenie nezákonného premiestňovania detí do zahraničia a ich nevrátenia späť.

2. Za týmto účelom sa musia štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, usilovať o uzatvorenie dvojstranných a mnohostranných dohôd alebo o prístup k existujúcim dohodám.”

Uvedené ustanovenie neukladá zmluvným štátom povinnosť ratifikovať príslušné medzinárodnoprávne nástroje, ale prijať opatrenia, ktorými by bolo možné brániť nezákonnému premiestňovaniu detí do zahraničia a zabezpečiť, aby ich bolo možné efektívne využívať. Začleneniu tohto ustanovenia do dohovoru o právach dieťaťa predchádzala rezolúcia hospodárskej a sociálnej rady OSN č. 1982/39, ktorá upozorňovala členské štáty OSN na prípady premiestnenia alebo zadržania dieťaťa ako dôsledky konfliktov medzi párami rôznej štátnej príslušnosti a zároveň ich vyzývala, aby pristúpili k existujúcim regionálnym nástrojom a súčasne nábádala Komisiu pre ľudské práva, aby sa touto problematikou zaoberala v rámci prípravy dohovoru o právach dieťaťa.

Okrem ustanovenia článku 11 dohovoru o právach dieťaťa sú z pohľadu skúmanej problematiky významné aj ďalšie ustanovenia, predovšetkým článok 3, ktorý ukladá povinnosť považovať záujem dieťaťa za prvoradý pri akýchkoľvek postupoch, ktoré sa týkajú dieťaťa. Článok 9 zakotvujúci právo dieťaťa na život s rodičmi, na ich starostlivosť a kontakt s nimi, ďalej je to článok 10 o práve na spojenie a udržiavanie vzťahov medzi

rodičmi a deťmi ako aj právo dieťaťa vyjadriť svoj názor o všetkých záležitostiach, ktoré sa ho týkajú. Tieto ustanovenia vytvárajú minimálny štandard ochrany práv dieťaťa a štáty sú povinné zabezpečiť ich dodržiavanie aj v konaniach, týkajúcich sa medzinárodných rodičovských únosov detí.

V prípadoch medzinárodných rodičovských únosov detí sa dostávajú do popredia aj právo na spravodlivé súdne konanie a rešpektovanie rodinného a súkromného života, ktoré sú garantované Európskym dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd z roku 1950. Ich výklad vo vzťahu k prípadom neoprávneného premiestnenia alebo zadržania dieťaťa poskytuje EŠLP.

Vo vzťahu k článku 8 (právo na rešpektovanie rodinného a súkromného života) dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd EŠLP konštatoval, že tento obsahuje jednak právo jednotlivca na prijatie opatrení, ktorými by sa uľahčilo jeho opätovné zjednotenie s dieťaťom a zároveň pozitívnu povinnosť štátov prijať takéto opatrenia.²⁹ Táto povinnosť štátov nie je absolútna. Štát pri jej vykonávaní má prihliadať na najlepší záujem dieťaťa a práva všetkých dotknutých osôb a zároveň, ak dieťa žilo dlhšiu dobu s druhým rodičom, môže jeho zjednotenie s rodičom, od ktorého bolo odlúčené, vyžadovať prijatie prípravných opatrení.³⁰ EŠLP prikazuje vykladať toto ustanovenie vo svetle Haagskeho dohovoru o únosoch detí bez ohľadu na to, či druhá strana je zmluvnou stranou haagskeho dohovoru o únosoch detí.³¹ Porušenie článku 8 konštatoval EŠLP vo viacerých prípadoch neoprávneného premiestnenia alebo zadržania, v ktorých orgány štátu, na ktorého územie bolo dieťa neoprávnene premiestnené opomenuli prijať opatrenia, týkajúce sa napr. výkonu konečného rozhodnutia o návrat alebo neprijali opatrenia, ktoré bolo možné od nich rozumne očakávať na zistenie pobytu únoscu a dieťaťa, resp. orgány ignorovali upozornenia žiadateľa, že únosca sa môže skrývať a podobne.³² Porušenie práva na zachovanie rodinného života donedávna konštatoval EŠLP len v tých prípadoch, kedy sa ochrany domáhal žiadateľ o návrat dieťaťa, teda rodič, ktorého dieťa bolo neoprávnene premiestnené.

²⁹ Rozsudok EŠLP zo dňa 10.8.2003 Sylvester v. Austria, sťažnosť č. 36812/97 a 40104/98.

³⁰ Rozsudok EŠLP zo dňa 18.7.2001 Ignaccolo-Zenide v. Romania, sťažnosť č. 31679/96.

³¹ Rozsudok EŠLP zo dňa 12.7.2008 Bajrami v. Albania, sťažnosť č. 35853/04.

³² Rozsudok EŠLP zo dňa 1. 5. 2005 Iglesias GIL & A.U.I v. Spain, No. 56673/00.

V prípadoch, kedy bol navrhovateľom únosca donedávna EŠLP používal argumentáciu založenú na tom, že zásah do rodinného života zo strany orgánov štátu, ku ktorému došlo v súvislosti s konaním o návrat dieťaťa, resp. v súvislosti s výkonom rozhodnutia o návrate dieťaťa, nie je možné považovať za odporujúci článku 8 dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, pretože je dôsledkom protiprávneho konania únoscu, za ktoré má tento niešť zodpovednosť.³³

V relatívne nedávnych rozhodnutiach³⁴ však EŠLP konštatoval porušenie článku 8 dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd aj v tých situáciách, kedy sťažovateľom bol únosca. Z uvedených rozhodnutí vyplýva o.i. potreba vykladať medzinárodné zmluvy v súlade a vo vzájomnej súvislosti za účelom zabezpečenia najlepšieho záujmu dieťaťa. Vnútroštátne sudy musia zabezpečiť náležité preskúmanie tvrdení vznesených účastníkmi konania o prípadnej existencii „vážneho nebezpečenstva“ podľa článku 13 ods. b) haagskeho dohovoru o únosoch a v tomto smere aj napr. vykonanie znaleckého dokazovania, za účelom prijatia rozhodnutia zohľadňujúceho najlepší záujem dieťaťa. Uvedené rozhodnutia boli a sú predmetom vedeckej diskusie,³⁵ pričom kritici poukazujú najmä na to, že v niektorých prípadoch dokazovanie vyžadovaného judikatúrov EŠLP môže prekračovať rámec konania o návrat a zasahovať do opatrovníckeho konania, na ktoré však „únosový súd“ nemá právomoc. Tiež je často využívaný argument, že rozsah dokazovania môže výrazne predĺžiť konanie o návrat a plynutie času tak môže de facto legalizovať protiprávny stav založený únoscom.

EŠLP vo svojich rozhodnutiach opakovane poukázal aj na potrebu zabezpečenia rýchlosti konania v prípadoch neoprávneného premiestnenia alebo zadržania a na to, že

³³ Rozsudok EŠLP zo dňa 15 mája 2003, vo veci *Paradis v. Germany*, sťažnosť č. 4783/03.

³⁴ Rozsudok Veľkej komory EŠLP zo dňa 6.7.2010, sťažnosť č. 41615/07, vo veci *Neulinger a Shuruk v. Švajčiarsko*, Rozsudok EŠLP zo dňa 12.7.2011, sťažnosť 14737/09, vo veci *Šneersona a Campanella v. Taliansko*, Rozsudok Veľkej komory EŠLP zo dňa 26.11.2013, sťažnosť č. 27853/09, vo veci *X. v. Lotyšsko*

³⁵ WALKER, L. – BEAUMONT, P.: Zmena rovnováhy dosiahnutej Dohovorom o únosoch: protikladné prístupy Európskeho súdu pre ľudské práva a Európskeho súdneho dvora. In: *Justičná revue*, roč. 64, č. 8-9, 2012, BOGDAN, M.: Some reflection on the treatment of the ECtHR of the Hague Convention on Civil Aspects of International child abduction. In: DELAYGUA, J. F. – BEILFUSS, C. G. – FARRĚ, R. V.: *Entre Bruselas y La Haya. Estudios sobre la unificación internacional y regional del Derecho internacional privado. Liber Amicorum Alegría Borrás*. Madrid: Marcial Pons, 2013, BURDOVÁ, K.: Medzinárodné únosy detí v judikatúre EŠLP. Rozsudok EŠLP vo veci *X. v. Lotyšsko – Bodka alebo dvojbodka*. In: *Míľníky práva v stredoeurópskom priestore* 2014, 1. vydanie. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2014.

plynutie času môže mať vážne a trvalé následky na vzťah medzi dieťaťom a rodičom, od ktorého bolo odlúčené.³⁶

Práve prietahy v konaní o návrat podľa haagskeho dohovoru o únosoch detí sú často dôvodom podaní pre porušenie článku 6 ods. 1 dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. V súvislosti s týmto ustanovením EŠLP vyžaduje, aby orgány štátov konali v prípadoch, ktorých predmetom sú rodinné veci s mimoriadnou starostlivosťou, tieto orgány zároveň nesú zodpovednosť za pokroky v konaní. Túto povinnosť EŠLP interpretoval vždy s ohľadom na okolnosti konkrétneho prípadu, predovšetkým jeho zložitosť ako aj správanie sa účastníkov konania, pričom do úvahy vzal napr. skutočnosť, že sa účastník ukrýval, neposkytoval súčinnosť a podobne.

Ustanovenia dohovorov z oblasti ľudských práv a základných slobôd a príslušná judikatúra Európskeho súdneho dvora majú čoraz väčší význam pre aplikáciu medzinárodných nástrojov v oblasti medzinárodných rodičovských únosov, čo podčiarkuje aj fakt, že EŠLP sa čoraz častejšie vyjadruje k jednotlivým pojmom obsiahnutým predovšetkým v haagskom dohovore o únosoch detí.

V súvislosti s prijatím Lisabonskej zmluvy sa v podmienkach Európskej únie stala záväznou Charta základných práv Európskej únie³⁷, ktorá tiež obsahuje ustanovenia dôležité z pohľadu skúmanej problematiky, konkrétne článok 7 – právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života; článok 24 – právo dieťaťa na vyjadrenie svojho názoru a povinnosť tento názor brať do úvahy pri otázkach, ktoré sa týkajú dieťaťa s prihliadnutím na jeho vek a vyspelosť, povinnosť brať do úvahy najlepšie záujmy dieťaťa pri všetkých opatreniach, ktoré sa týkajú dieťaťa, právo dieťaťa na udržiavanie osobných vzťahov v priamych stykoch s oboma rodičmi. Na uvedené práva sa odvoláva aj nariadenie Brusel IIa v odôvodnení č. 33 a ESD vo svojich rozsudkoch týkajúcich sa nariadenia Brusel IIa, keď napr. konštatoval, „článok 24 Charty základných práv a článok 42 ods. 2 prvý pododsek písm. a) nariadenia č. 2201/2003 neukladajú súdu členského štátu pôvodu vo všetkých prípadoch povinnosť vypočúť dieťa v rámci pojednávania, čím sa tomuto súdu necháva určitá miera voľnej úvahy, nič to nemení na skutočnosti, že ak sa rozhodne dieťa vypočúť, tieto ustanovenia vyžadujú, aby prijal v závislosti od najlepšieho záujmu dieťaťa

³⁶ Rozsudok EŠLP zo dňa 06. 12. 2007, vo veci *Maumousseau and Washington v. France*, sťažnosť č. 39388/05.

³⁷ 2007/C 303/01

a vzhľadom na okolnosti každého konkrétneho prípadu všetky primerané opatrenia s cieľom takého vypočutia, aby bol dodržaný potrebný účinok týchto ustanovení, a to ponúknuť dieťaťu skutočnú a účinnú možnosť vyjadriť sa.”³⁸ ESD ďalej konštatoval, že protiprávne premiestnenie dieťaťa po rozhodnutí prijatom jednostranne jedným z jeho rodičov zbavuje najčastejšie dieťa možnosti udržiavať pravidelne osobné vzťahy a priamy kontakt s druhým rodičom.³⁹

2 Pramene práva – základná charakteristika a špecifiká ich výkladu a aplikácie

Z pohľadu Slovenskej republiky sú najvýznamnejšími prameňmi v oblasti rodičovských únosov detí Haagsky dohovor o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí z roku 1980 a Európsky dohovor o uznávaní a výkone rozhodnutí týkajúcich sa starostlivosti o deti a o obnove starostlivosti o deti z roku 1980. K prameňom, ktoré významným spôsobom dopĺňajú tieto dohovory patrí Nariadenie Rady (ES) 2201/2003 o súdnej právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností, ktorým sa zrušuje nariadenie (ES) č. 1347/2000 a Haagsky dohovor o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone a spolupráci v oblasti rodičovských práv a povinností a opatrení na ochranu dieťaťa z roku 1996.

2.1 Európsky dohovor o uznávaní a výkone rozhodnutí týkajúcich sa starostlivosti o deti a o obnove starostlivosti o deti

Európsky dohovor o starostlivosti o deti bol podpísaný dňa 20. mája 1980 v Luxemburgu a vstúpil do platnosti 1. septembra 1983. Zmluvnou stranou tohto dohovoru je 36 štátov, pričom ako jediná ho podpísala ale zatiaľ neratifikovala Andorra. Slovenská republika dohovor podpísala dňa 2. marca 2000, ratifikovala ho dňa 7. mája 2001 a na našom území vstúpil do platnosti dňa 1. septembra 2001.

Táto medzinárodná zmluva je, podobne ako väčšina dohovorov prijatých na pôde Rady Európy, otvorená na podpis len pre členské štáty Rady Európy, nečlenské štáty k nej môžu pristúpiť len po prizvaní Výboru ministrov Rady Európy na základe rozhodnutia

³⁸ C-491/10 PPU, bod 57.

³⁹ C-403/09 PPU, bod 56.

väčšiny podľa článku 20 písm. d) Štatútu Rady Európy a jednohlasného schválenia zástupcami zmluvných štátov, ktoré sú oprávnené zasadať vo Výbore ministrov.⁴⁰ Do dnešného dňa nepristúpil k Európskemu dohovoru žiaden nečlenský štát Rady Európy a dohovor neprekročil regionálny rámec.

Miestna pôsobnosť európskeho dohovoru je upravená v článku 7 a je daná vtedy, keď bolo rozhodnutie vydané v zmluvnom štáte a má byť uznané a vykonané v inom zmluvnom štáte.⁴¹ „Časová pôsobnosť dohovoru nie je v dohovore výslovne upravená. Zo zákazu retroaktivity právnych predpisov však vyplýva, že sa vzťahuje len na rozhodnutia vydané po jej vstupe do platnosti tak v štáte pôvodu ako aj v štáte uznania.“⁴² Vecná pôsobnosť dohovoru vyplýva z ustanovenia článku 1 a spadajú do nej rozhodnutia justičných a iných orgánov zmluvných štátov týkajúce sa starostlivosti o dieťa, konkrétne rozhodnutia týkajúce sa osobnej starostlivosti o dieťa, rozhodnutia týkajúce sa miesta pobytu dieťaťa, rozhodnutia o práve styku s dieťaťom a rozhodnutia, ktoré vyhlasujú premiestnenie dieťaťa za neoprávnené, pokiaľ sú vydané súdnym, správnym alebo iným orgánom, ktorý má právomoc rozhodovať o týchto veciach podľa vnútroštátneho právneho poriadku zmluvného štátu.

Dieťaťom je v zmysle článku 1 tohto dohovoru osoba akéhokoľvek štátneho občianstva, ak nedosiahla vek 16 rokov a nemá právo rozhodovať o mieste svojho pobytu podľa právneho poriadku štátu, v ktorom má svoj obvyklý pobyt, ani právneho poriadku štátu, ktorého je občanom ani podľa vnútroštátnych právnych predpisov dožiadaného štátu. Teda dohovor sa bude vzťahovať len na tie prípady neoprávneného premiestnenia, pri ktorých došlo k premiestneniu dieťaťa, ktoré je mladšie ako 16 rokov a zároveň nemá právo samostatne rozhodovať o mieste svojho pobytu podľa práva žiadneho z dotknutých štátov.

Európsky dohovor má dva ciele, prvým je širšie uznávanie a výkon rozhodnutí týkajúcich sa starostlivosti o dieťa a druhým obnovenie starostlivosti o dieťa v prípadoch neoprávneného premiestnenia dieťaťa do inej krajiny.⁴³ Tieto ciele majú byť dosiahnuté unifikáciou pravidiel uznania a výkonu cudzích rozhodnutí a administratívnou spoluprácou medzi ústrednými orgánmi zmluvných štátov.

⁴⁰ Článok 23 Európskeho dohovoru o starostlivosti o deti.

⁴¹ Vaške, V.: Uznávanie a výkon cudzích rozhodnutí v Českej republike. s. 331.

⁴² Vaške, V.: Uznávanie a výkon cudzích rozhodnutí v Českej republike. s. 331.

⁴³ Výkladová správa k Európskemu dohovoru o uznávaní a výkone rozhodnutí týkajúcich sa starostlivosti o deti a o obnove starostlivosti o deti. ETS č. 105. Bod 7

Prípady neoprávneného premiestnenia dieťaťa sú podľa európskeho dohovoru rozdelené do troch kategórií a pre každú kategóriu je upravený osobitný režim uznania a výkonu rozhodnutia o starostlivosti. Tieto režimy sú usporiadané stupňovito, pričom platí, že ak konkrétny prípad neoprávneného premiestnenia nesplní podmienky pre uplatnenie výhodnejšieho režimu, uplatní sa režim menej výhodný. Pre všetky režimy platí, že rozhodnutie sa uznáva neformálnym spôsobom bez potreby osobitného konania.

Účinnosť dohovoru je oslabená ustanoveniami článkov 17 a 18, ktoré umožňujú zmluvným štátom vznášanie výhrad v tom smere, že štát môže pre všetky prípady neoprávneného premiestnenia stanoviť tie najprísnejšie podmienky a eliminovať tak výhody stupňovitého systému. Výhradu v zmysle uvedeného článku uplatnilo celkovo 18 zmluvných štátov (Slovensko nie), čo predstavuje polovicu všetkých zmluvných strán. Dohovor zároveň zavádza tzv. zrkadlový princíp, podľa ktorého rozhodnutia štátov, ktoré vzniesli výhradu podľa článku 17, budú uznávané a vykonávané rovnakým režimom, aký uplatňuje tento štát vo vzťahu k rozhodnutiam ostatných zmluvných štátov.

Európsky dohovor umožňuje uznať a vykonať príslušným režimom aj rozhodnutia, ktoré boli vydané následne po neoprávnenom premiestnení dieťaťa a ktoré tieto premiestnenia vyhlasujú za neoprávnené. Opäť je však možné zo strany zmluvných štátov vzniesť výhradu podľa článku 18 európskeho dohovoru o starostlivosti o deti a vyhradiť si, že ustanovenia dohovoru sa nebudú aplikovať na takýto druh rozhodnutí, čím sa de facto tento nástroj stáva nepoužiteľný pre prípady únosov detí, pri ktorých v čase premiestnenia dieťaťa rodičia vykonávali rodičovské práva a povinnosti len na základe zákona. Výhrada v zmysle tohto ustanovenia nebola uplatnená žiadnym zmluvným štátom.

Administratívna spolupráca, ktorá má uľahčiť výkon európskeho dohovoru a zabezpečiť reálnu spoluprácu medzi zmluvnými štátmi pri vykonávaní dohovoru, je založená na sieti ústredných orgánov. Každý zmluvný štát určí ústredný orgán, ktorý bude vykonávať úlohy podľa dohovoru a toto určenie oznámi generálnemu tajomníkovi Rady Európy. Slovenská republika určila na vykonávanie dohovoru Centrum pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže so sídlom v Bratislave, ktoré bolo zriadené zákonom č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane a sociálnej kuratele v znení neskorších predpisov. Bližšie sa úlohám ústredných orgánov v zmysle európskeho dohovoru venujem v kapitole IV. tejto práce.

Európsky dohovor o starostlivosti o deti v ustanovení článku 28 zavádza mechanizmus následného monitoringu uplatňovania dohovoru, ktorý spočíva v analyzovaní ustanovení dohovoru a predkladaní návrhov a odporúčaní, ktoré by mali uľahčiť jeho aplikáciu v zmluvných štátoch a uskutočňuje sa na stretnutiach ústredných orgánov zmluvných štátov, ktoré zvoláva generálny tajomník Rady Európy. Obligatórnym bolo prvé stretnutie, ktoré sa uskutočnilo na konci tretieho roka po nadobudnutí platnosti dohovoru. Neskôr sa z podnetu generálneho tajomníka uskutočnilo ďalších deväť stretnutí, posledné v júni 2006. Výstupy z týchto stretnutí sú vo forme správy predkladané Výboru ministrov Rady Európy, ktorý môže na ich základe prijať odporúčanie pre zmluvné štáty. Do dnešného dňa boli k aplikácii dohovoru prijaté dve odporúčania, ktoré vyzývajú členské štáty Rady Európy, aby podpísali a ratifikovali Európsky dohovor a haagsky dohovor o únosoch, odporúčanie R (99)7 navyše nabádala členské štáty, aby upustili od výhrad k týmto dohovorom a aby vydávali rozhodnutia vo veci uznania a výkonu cudzieho rozhodnutia do 6 týždňov od začatia konania na súde. Odporúčanie R (95)6 zároveň odporúčalo členským štátom, aby zabezpečili okamžitý návrat dieťaťa aj v tých prípadoch, kedy ani jeden z rodičov nie je ochotný alebo schopný uhradiť náklady návratu. Toto odporúčanie nadväzovalo na článok 5 ods. 3 Európskeho dohovoru o starostlivosti o deti, v zmysle ktorého zmluvné štáty síce nemajú od navrhovateľa požadovať platby súvisiace s akýmkoľvek opatrením, ktoré v jeho prospech prijal ústredný orgán dožiadaného štátu, vrátane trov konania a trov, ktoré vznikli na základe zastúpenia advokátom, ale náklady repatriácie, teda samotného návratu dieťaťa, môžu byť od navrhovateľa požadované.

2.2 Haagsky dohovor o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí

Haagsky dohovor o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí bol podpísaný dňa 25. októbra 1980 v Haagu a vstúpil do platnosti dňa 1. decembra 1983. Slovenská republika podpísala Haagsky dohovor o únosoch dňa 28. decembra 1992, dohovor bol ratifikovaný dňa 7. novembra 2000 a na našom území vstúpil do platnosti dňa 1. februára 2001.

Haagsky dohovor o únosoch má k 1.1.2016 96 zmluvných štátov. Tento dohovor je, na rozdiel od Európskeho dohovoru o starostlivosti o deti, otvorený na podpis aj pre nečlenské štáty.

Haagsky dohovor o únosoch detí je postavený na dvoch základných princípoch. Prvým je princíp, podľa ktorého je štát, kde má dieťa svoj obvyklý pobyt najvhodnejším na rozhodovanie o rodičovských právach a povinnostiach k dieťaťu. Podľa druhého princípu je pre dieťa najvhodnejšie, aby udržiavalo zmysluplný vzťah s oboma rodičmi.⁴⁴

Dohovor o únosoch detí sa z hľadiska *vecnej pôsobnosti* uplatní na prípady kvalifikovaného porušenia tzv. opatrovníckych práv k dieťaťu, ktoré je označované ako neoprávnené premiestnenie alebo zadržanie a na prípady porušenia práva styku s dieťaťom. Z hľadiska *vecnej pôsobnosti* sa dohovor „nezaobera určením osoby, ktorej budú priznané opatrovnícke práva k dieťaťu v budúcnosti a ani situáciami, kedy sa môže ukázať ako nevyhnutné zmeniť rozhodnutie o opatrovníckych právach na základe zmeny okolností. Dohovor sa snaží jednoducho zabrániť tomu, aby neskoršie rozhodnutie o opatrovníckych právach bolo ovplyvnené zmenou okolností spôsobenou jednostranným konaním jednej zo strán.“⁴⁵ Preto sa vo vzťahu k opatrovníckym právam zaoberá iba takými situáciami, kedy dochádza k porušeniu skutočne vykonávaného opatrovníckeho práva premiestnením alebo zadržaním dieťaťa na území iného zmluvného štátu haagskeho dohovoru. Pričom, ako vyplýva z názvu dohovoru, vyžaduje sa, aby išlo o medzinárodnú situáciu a zaoberá sa len občianskoprávnymi a nie trestnoprávnymi aspektmi takéhoto protiprávneho konania. Základný rozdiel medzi Haagskym dohovorom o únosoch detí a Európskym dohovorom o starostlivosti o deti je v tom, že haagsky dohovor o únosoch detí sa „zameriava na opatrovnícke práva skôr ako na opatrovnícke rozhodnutia.“⁴⁶

Haagsky dohovor o únosoch z hľadiska *osobnej pôsobnosti* je možné použiť len na dieťa vo veku do 16 rokov, pokiaľ malo obvyklý pobyt na území zmluvného štátu bezprostredne pred premiestnením alebo zadržaním, resp. ak ide o právo styku, ak má obvyklý pobyt na území zmluvného štátu. Na štátnu príslušnosť dieťaťa sa neprihliada.

⁴⁴ Wills, M. S.: Interpreting the Hague Convention on International Child Abduction: Why American courts need to reconcile the rights of non-custodial parents, the best interest of abducted children and the underlying objectives of the hague convention. s. 434.

⁴⁵ Pérez – Vera, E.: Výkladová správa k Haagskemu dohovoru o únosoch detí z roku 1980. bod 71.

⁴⁶ Anton, A.E.: The Hague convention on international child abduction. s. 537.

Časová pôsobnosť tých ustanovení dohovoru, ktoré sa týkajú medzinárodných únosov detí je upravená v článku 35, podľa ktorého sa tento dohovor uplatní „*medzi zmluvnými štátmi iba v tých prípadoch neoprávneného premiestnenia alebo zadržania, ku ktorým došlo po nadobudnutí platnosti tohto dohovoru pre tieto štáty.*“

Cieľom dohovoru je zabezpečiť okamžitý návrat detí, ktoré sú neoprávnené premiestnené alebo zadržované v členskom štáte a účinný výkon opatrovníckych práv a práva styku, ktoré sú priznané podľa právneho poriadku jedného zmluvného štátu v inom zmluvnom štáte.⁴⁷

Na dosiahnutie okamžitého návratu dieťaťa sa využíva konania o návrat, ktoré je doplnené administratívnou spoluprácou medzi ústrednými orgánmi určenými jednotlivými zmluvnými štátmi, kým dosiahnutie účinného výkonu práva styku je realizované len administratívnou spoluprácou medzi ústrednými orgánmi zmluvných štátov.

Administratívna spolupráca má uľahčiť plnenie cieľov dohovoru. Ústredným orgánom, ktorý Slovenská republika určila na vykonávanie dohovoru je Centrum pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže ktoré je ústredným orgánom aj v zmysle Európskeho dohovoru o starostlivosti o detí.

Haagsky dohovor, podobne ako Európsky dohovor umožňuje na základe ustanovenia článku 42 zmluvným štátom dohovoru uplatnenie výhrady vo vzťahu k taxatívne vymedzeným článkom. V tomto prípade sú to články 24 a 26 ods. 3. Iné výhrady vo vzťahu k Haagskemu dohovoru o únosoch nie sú prípustné.

Výhrada vo vzťahu k článku 24 umožňuje zmluvným štátom vylúčiť použitie francúzskeho alebo anglického jazyka, nie však oboch, pri zasielaní žiadostí, písomností a listín zasielaných ústrednému orgánu daného štátu ako dožiadanému štátu. Výhradu v zmysle uvedeného článku uplatnilo 38 zmluvných strán, pričom podstatná väčšina z uplatnených výhrad smeruje k vylúčeniu francúzskeho jazyka. Slovenská republika výhradu vo vzťahu k uvedeného článku neuplatnila.

Na rozdiel od predchádzajúcej výhrady, ktorá má skôr technický charakter, výhrada v zmysle článku 26 ods. 3 haagskeho dohovoru, ktorá nemá obdobu v Európskom dohovore, negatívnym spôsobom ovplyvňuje aplikáciu tohto medzinárodného nástroja v krajinách, ktoré nemajú zavedený systém bezplatnej právnej pomoci.

⁴⁷ Článok 1 haagskeho dohovoru o únosoch detí.

Ustanovenie článku 26 sa týka nákladov a trov konania. V odseku 1 uvedeného ustanovenia je uvedené všeobecné pravidlo, podľa ktorého každý ústredný orgán znáša vlastné náklady. Podľa odseku 2 zmluvné štáty nesmú vyberať žiadne poplatky v súvislosti so žiadosťami podľa dohovoru, na úhradu nákladov a trov konania a výdavkov spojených s účasťou právneho zástupcu alebo poradcu. Rovnako však, ako v prípade Európskeho dohovoru, aj Haagsky dohovor umožňuje zmluvným štátom vyžadovať úhradu nákladov, ktoré vznikli alebo vzniknú v súvislosti so zabezpečením samotného návratu dieťaťa. Odsek 3 však umožňoval zmluvným štátom vyhlásiť, že štát nebude znášať náklady ústredných orgánov a iných verejných služieb spojené s účasťou právneho zástupcu alebo poradcov alebo so súdnym konaním okrem tých, ktoré možno uhradiť z jeho systému procesnej pomoci a právneho poradenstva.

Výhradu v zmysle uvedeného článku uplatnili napr. Spojené štáty americké, kde neexistuje systém bezplatnej právnej pomoci ani na federálnej a ani na národnej úrovni. To v začiatkoch aplikácie dohovoru spôsobovalo prierahy v konaní o návrat pretože tí žiadatelia o návrat dieťaťa, ktorí si nemohli dovoliť zaplatiť advokáta mali problém nájsť pro bono zástupcu. Tento problém vyriešilo vytvorenie siete advokátov, ktorí zastupujú žiadateľov zo zahraničia pro bono alebo za znížene poplatky, ide o tzv. „The international child abduction attorney convention“ (ICCAN).

Monitorovanie uplatňovania Haagskeho dohovoru o únosoch je zabezpečené prostredníctvom stretnutí zástupcov členských štátov vo forme zvláštnej komisie, ktorú pravidelne zvoláva Stály výbor Haagskej konferencie medzinárodného práva súkromného. Na jednom zo zasadnutí špeciálnej komisie bolo prijaté odporúčanie, aby Haagska konferencia pripravila praktickú príručku k aplikácii Haagskeho dohovoru (Guide to good practice). Praktická príručka je pripravovaná Stálym byrom a schvaľovaná zvláštnou komisiou. Príručka má štyri časti. Prvá časť je venovaná činnosti ústredných orgánov, druhá časť implementácii dohovoru, tretia časť je venovaná preventívnym opatreniam a štvrtá časť je venovaná výkonu rozhodnutí. Osobitná príručka je venovaná mediácii. Praktické príručky spolu s výkladovou správou k dohovoru, ktorú vypracovala Elisa Pérez-Vera predstavujú významnú pomôcku pri aplikácii dohovoru zmluvnými štátmi. Ďalšou významnou aktivitou Haagskej konferencie bolo v roku 2000 vytvorenie online databázy rozhodnutí v prípadoch medzinárodných únosov detí (The international child abduction

database „INCADAT“), ktorá obsahuje aktuálne rozhodnutia zasielané justičnými a správnymi orgánmi zmluvných štátov, ktoré boli vydané v konaní o návrat.⁴⁸ Ako uvádza Valentová⁴⁹ aj napriek zjavne chvályhodnému záveru, môže táto databáza v niektorých momentoch spôsobiť značné škody nepresnosťou materiálov, ktoré táto databáza uverejňuje. Navyše uvedená databáza nie je komplexná a výber rozhodnutí je subjektívny. Medzi ďalšími nedostatkami uvádza Valentová o.i. aj nejednotnú terminológiu používanú v publikovaných rozhodnutiach, anonymizáciu účastníkov, updating a kontrola aktuálnosti rozhodnutí a pod.

2.3 Haagsky dohovor o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone a spolupráci v oblasti rodičovských práv a povinností a opatrení na ochranu dieťaťa

Haagsky dohovor o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone a spolupráci v oblasti rodičovských práv a povinností a opatrení na ochranu dieťaťa bol podpísaný 19. októbra 1996 v Haagu a vstúpil do platnosti 7. januára 2002. K 7. septembru 2009 mal dohovor 19 zmluvných strán, z toho dva štáty, ktoré nie sú členskými štátmi Haagskej konferencie medzinárodného práva súkromného.

Aj keď sa na príprave tohto dohovoru podieľali všetky vtedajšie členské štáty EÚ, žiaden z nich tento dohovor hneď nepodpísal. Dôvodom bolo prijatie Amsterdamskej zmluvy, ktorou bola súdna spolupráca v civilných veciach presunutá z tretieho do prvého piliera čo znamenalo, že členské štáty preniesli právomoc prijímať opatrenia v tejto oblasti nevyhnutné pre riadne fungovanie vnútorného trhu na Spoločenstvá, čo spolu s tzv. teóriou implikovaných právomoci a prijatím Nariadenia Brusel II malo za následok, že uzavretie haagskeho dohovoru o ochrane detí prešlo z výlučnej právomoci členských štátov do delenej právomoci Spoločenstva a členských štátov EÚ. Vonkajšia právomoc Spoločenstiev však nemohla byť realizovaná, pretože Haagsky dohovor o ochrane detí je v zmysle

⁴⁸ Prístup do databázy je otvorený širokej verejnosti cez <http://www.incadat.com>.

⁴⁹ Valentová, L.: Databáza INCADAT – milník pro rozhodování o mezinárodních únosech dětí? In: Jana Šmelková et al. (ed.): Mílniky práva v stredoeurópskom priestore 2015 : zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov organizovanej Univerzitou Komenského v Bratislave, Právnickou fakultou, v dňoch 19. – 21. 3. 2015 v priestoroch ÚZ NR SR Častá-Papiernička pod záštitou dekana Univerzity Komenského v Bratislave, Právnickej fakulty, doc. JUDr. Eduarda Burdu, PhD.– 1. vyd. – Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2015, s. 49-57.

článkov 57 a 58 otvorený na podpis a pristúpenie len pre suverénne štáty. Z tohto dôvodu Rada rozhodnutím č. 2003/93/EC zo dňa 19. decembra 2002 splnomocnila vtedajšie členské štáty EÚ,⁵⁰ aby v záujme Spoločenstva dohovor podpísali s výhradou k článku 34 ods. 2. Vtedajšie členské štáty podpísali dohovor 1. apríla 2003.⁵¹

Rozhodnutie č. 2008/431/ES, ktorým ES splnomocnilo členské štáty na ratifikáciu Haagskeho dohovoru bolo prijaté až 5. júna 2008. Toto rozhodnutie zároveň splnomocňovalo nové členské štáty, aby dohovor podpísali a ukladalo členským štátom lehotu na uloženie ratifikačných listín alebo listín o pristúpení do 5. júna 2010.⁵²

Slovenská republika dohovor podpísala 1. júna 1999 a ratifikovala 24. augusta 2001. Dohovor nadobudol platnosť pre Slovenskú republiku dňa 1. januára 2002 na základe článku 61 ods. 3 haagskeho dohovoru o ochrane detí.

Haagsky dohovor upravuje právomoc orgánov zmluvných štátov na konanie o veciach, ktoré spadajú do vecnej pôsobnosti dohovoru, ďalej uznanie a výkon rozhodnutí vydaných v týchto konaniach v jednom štáte na území iného zmluvného štátu a zároveň unifikuje kolízne normy v oblasti rodičovských práv a povinností.

Do vecnej pôsobnosti dohovoru spadajú rodičovské práva a povinnosti, pričom tento pojem zahŕňa tri zložky – práva a povinnosti viažuce sa k osobe dieťaťa, práva a povinnosti viažuce sa k majetku dieťaťa a právne zastúpenie dieťaťa. Práva a povinnosti viažuce sa k osobe dieťaťa sú tie, ktoré prináležia otcovi a matke dieťaťa podľa zákona s ohľadom na výchovu dieťaťa a rozvoj dieťaťa, či už ide o vzdelanie, určenie pobytu dieťaťa alebo starostlivosť o osobu dieťaťa. Zastupovanie dieťaťa, ktoré môže byť vykonávané rodičmi, ale aj tretími osobami, ak to predpokladá národná legislatíva.⁵³

Z pôsobnosti dohovoru sú vylúčené určovanie rodičovstva, osvojenie, meno a priezvisko dieťaťa, otázky nadobudnutia plnej právnej spôsobilosti dieťaťa, vyživovacia povinnosť, trusty alebo otázka dedenia, sociálne zabezpečenie, verejné opatrenia všeobecnej povahy vo veciach vzdelávania alebo zdravia, opatrenia uložené ako sankcia za

⁵⁰ Vzhľadom na osobitný režim, ktorý sa vzťahuje na Veľkú Britániu, Írsko a Dánsko je potrebné uviesť že Veľká Británia a Írsko sa podieľajú na tomto rozhodnutí, ale Dánsko nie.

⁵¹ S výnimkou Holandska, ktoré Haagsky dohovor o ochrane detí podpísalo už predtým.

⁵² Prečo Rade trvalo šesť rokov, aby splnomocnila členské štáty EÚ na ratifikáciu haagskeho dohovoru o ochrane detí? Dôvodom bol spor medzi Veľkou Britániou a Španielskom, ktorý sa týkal aplikácie dohovoru v Gibraltári. Španielsko namietalo proti úmyslu Británie vymenovávať predstaviteľov v Gibraltári pre dohľad nad medzinárodnými dohovormi. Podľa Madridu by to bolo uznaním, že Gibraltár má právomoci v oblasti zahraničnej politiky, čo Španielsko odmietalo.

⁵³ Lagarde P.: Výkladová správa k Haagskemu dohovoru o ochrane detí z roku 1996. s. 543.

trestné činy spáchané deťmi a rozhodnutia vo veciach azylového práva a prisťahovalectva.⁵⁴

Vo vzťahu k takto vymedzenému okruhu právnych vecí „dohovor pokrýva širokú škálu občianskoprávných opatrení na ochranu dieťaťa, od rozhodnutí týkajúcich sa rodičovských práv a povinností a práva styku cez opatrenia verejného dohľadu nad starostlivosťou o dieťa až k opatreniam týkajúcim sa zastupovania a ochrany majetku dieťaťa“⁵⁵

Z hľadiska časovej pôsobnosti sa dohovor uplatní na opatrenia, ktoré boli prijaté v zmluvnom štáte po nadobudnutí platnosti dohovoru pre tento štát, pričom uznanie a výkon opatrení vydaných v jednom zmluvnom štáte na území iného zmluvného štátu sa spravuje režimom dohovoru, ak boli prijaté po nadobudnutí platnosti dohovoru medzi štátom, v ktorom bolo opatrenie prijaté a dožiadaným štátom.⁵⁶ Dohovor explicitne neupravuje časovú pôsobnosť ustanovení o rozhodnom práve. V tejto súvislosti je potrebné rozlišovať ustanovenia článku 15 a 16. Článok 15 haagskeho dohovoru upravuje používanie rozhodného práva orgánmi pri výkone právomoci podľa dohovoru. Na určenie časovej pôsobnosti tohto ustanovenia je teda možné analogicky použiť ustanovenie o časovej pôsobnosti ustanovení upravujúcich právomoc.

V prípade Slovenskej republiky je rozhodujúci 1. január 2002, kedy tento dohovor nadobudol pre Slovenskú republiku platnosť. Nakoľko ide z pohľadu práva Slovenskej republiky o tzv. samovykonateľný dohovor vznikajú na jeho základe priamo práva a povinnosti odo dňa jeho platnosti pre Slovenskú republiku. Preto v prípadoch, kedy dieťa nadobudlo obvyklý pobyt na území Slovenskej republiky po 1. 1. 2002, dochádza k zmene rozhodného práva pre posudzovanie rozsahu a obsahu rodičovských práv a povinností k tomuto dieťaťu.

V zmysle článku 29 haagskeho dohovoru o ochrane detí určia zmluvné štáty na vykonávanie úloh podľa dohovoru ústredné orgány. Slovenská republika určila ako ústredný orgán Ministerstvo spravodlivosti SR, ktoré vykonáva všetky úlohy v zmysle dohovoru, ktoré sú zverené ústredným orgánom s výnimkou špecifických úloh v zmysle článku 29 a 40 haagskeho dohovoru o ochrane detí. Úloha ústredného orgánu podľa

⁵⁴ Článok 4 haagskeho dohovoru o ochrane detí.

⁵⁵ Permanent Bureau: Summary of the 1996 Convention. s. 9.

⁵⁶ Článok 53 haagskeho dohovoru o ochrane detí.

článku 29 Haagskeho dohovoru spočíva vo vydávaní súhlasu na umiestnenie dieťaťa do pestúnskej alebo ústavnej starostlivosti na území Slovenskej republiky, ak o ňom rozhoduje orgán iného zmluvného štátu. Na jej vykonávanie bolo určené ako ústredný orgán Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny SR. Činnosti v zmysle článku 40 dohovoru spočívajú vo vydávaní osvedčení o právnom postavení nositeľa práv a povinností alebo inej osoby, ktorej sa zverila ochrana osoby alebo majetku dieťaťa a o rozsahu oprávnení tejto osoby podľa právneho poriadku tohto štátu. Túto činnosť vykonáva Centrum pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže so sídlom v Bratislave.

Ako bolo uvedené vyššie dohovor upravuje právomoc, rozhodné právo a uznanie a výkon rozhodnutí vo veciach spadajúcich do pôsobnosti dohovoru.

Pri úprave pravidiel právomoci dohovor vychádza zo základného kritéria obvyklého pobytu dieťaťa (článok 5) a výnimiek z toho pravidla. Jednu z výnimiek predstavuje článok 7 dohovoru, týkajúci sa prípadov medzinárodných rodičovských únosov detí, kedy si orgány štátu, v ktorom malo dieťa obvyklý pobyt zachovávajú právomoc dovtedy, kým dieťa nadobudlo obvyklý pobyt na území iného štátu a súčasne je splnená aspoň jedna z pomerne prísnych podmienok stanovených v článku 7 dohovoru. Dohovor zároveň priznáva právomoc ktorémukoľvek orgánu zmluvného štátu, na území ktorého sa nachádza dieťa alebo jeho majetok na prijatie ochranných opatrení v naliehavých prípadoch.

Úprava rozhodného práva v zmysle haagskeho dohovoru o ochrane detí vychádza zo zásady, že súd pri výkone právomoci v zmysle dohovoru aplikuje svoje vlastné právo (článok 15 ods. 1). Výnimočne sa môže použiť alebo prihliadnuť na právo iného štátu, s ktorým má situácia podstatnú väzbu.

„Dohovor vo veciach uznania a výkonu rozlišuje uznanie (články 23 až 25), vyhlásenie vykonateľnosti alebo registráciu (články 26 a 27) a nakoniec výkon (články 28).“⁵⁷ Uznanie nastáva automaticky na základe zmluvy, ale dohovor umožňuje zainteresovanej osobe požiadať o vydanie zvláštneho rozhodnutia o uznaní resp. neuznaní rozhodnutia vydaného v inom zmluvnom štáte, pričom prekážky uznania cudzieho rozhodnutie sú uvedené v článku 23 ods. 2 dohovoru. Predpokladom výkonu cudzieho rozhodnutia je vyhlásenie vykonateľnosti, ku ktorému dochádza len na návrh zainteresovanej osoby.

⁵⁷Vaške, V.: Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice. s. 320.

Vo vzťahu k prípadom neoprávneného premiestnenia alebo zadržania prináša Haagsky dohovor o ochrane detí významnú novinku, ktorou je možnosť požiadať príslušné orgány štátu obvyklého pobytu dieťaťa o zaslanie správy o stave dieťaťa ako aj o prijatie potrebných opatrení na ochranu osoby alebo majetku dieťaťa (článok 32). Toto ustanovenie je využívané v prípadoch medzinárodných únosov detí. Súd štátu A ho môže využiť na to, aby pred nariadením návratu dieťaťa do štátu B boli v štáte B prijaté potrebné opatrenia, napr. predbežné opatrenie o zverení dieťaťa do starostlivosti jedného z rodičov na čas od príchodu dieťaťa do štátu B po začatie konania o rodičovských právach k dieťaťu v štáte B. V tomto konaní o rodičovských právach a povinnostiach môže potom súd štátu B, teda súd štátu obvyklého pobytu dieťaťa prehodnotiť potrebu takéhoto opatrenia.

Podobne ako v prípade haagskeho dohovoru o únosoch detí a európskeho dohovoru o starostlivosti o deti, aj vo vzťahu k taxatívne vymedzeným ustanoveniam haagskeho dohovoru o ochrane detí je možné vznášanie výhrad. V tomto prípade ide o ustanovenia článkov 54 ods. 2 a 55 haagskeho dohovoru o ochrane detí. Ustanovenie článku 54 ods. 2 sa týka možnosti vylúčiť použitie francúzskeho alebo anglického (nie však oboch) jazyka pri zasielaní písomností ústrednému orgánu zmluvného štát, ktorý výhradu uplatnil. Výhrada vo vzťahu k článku 55 umožňuje zmluvnému štátu vyhradiť, „že iba jeho orgány majú právomoc prijímať opatrenia na ochranu majetku dieťaťa, ktorý sa nachádza na území tohto štátu ako aj právo neuznať rodičovské právo alebo opatrenie v rozsahu, v akom je nezlučiteľné s opatrením prijatým vo vzťahu k takému majetku jeho orgánmi.“ Slovenská republika pri podpise tejto medzinárodnej zmluvy uplatnila túto výhradu.

Aplikáciou Haagskeho dohovoru o ochrane detí sa zatiaľ zaoberala len jedna špeciálna komisia v roku 2006, na ktorej bola táto problematika prejednávaná spolu s Haagskym dohovorom o únosoch detí. Na záver stretnutia bolo prijaté odporúčanie, aby Stále byro v spolupráci so zmluvnými štátmi pripravilo praktickú príručku pre uplatňovanie tohto nástroja.

Z hľadiska aplikácie tohto medzinárodného nástroja v podmienkach Slovenskej republiky je potrebné upozorniť na to, že zákonom č. 589/2003 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom, sa ustanovenia o právomoci a rozhodnom práve dohovoru premietli do ustanovení zákona o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom.

2.4 Nariadenie Brusel IIa

Nariadenie Rady (ES) č. 2201/2003 z 27. novembra 2003 o súdnej právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností, ktorým sa zrušuje nariadenie (ES) č. 1347/2000 je účinné od 1. augusta 2004 a od 1. marca 2005⁵⁸ sa uplatňuje vo všetkých členských štátoch Európskej únie s výnimkou Dánska, je teda všeobecným právnym predpisom, ktorý sú povinné aplikovať orgány členských štátov EÚ.⁵⁹

Vecná pôsobnosť nariadenia Brusel IIa je vymedzená v článku 1 nariadenia a zahŕňa rozvod, rozluku, anulovanie manželstva; nadobúdanie, výkon prenesenie, obmedzenie alebo odňatie rodičovských práv a povinností.

Pojem rodičovské práva a povinností je v článku 2 ods. 7 vymedzený ako „všetky práva a povinnosti týkajúce sa osoby alebo majetku dieťaťa, ktoré nadobudla fyzická alebo právnická osoba rozsudkom, zo zákona alebo na základe dohody, ktorá má právne účinky. Tento pojem zahŕňa opatrovnícke právo a právo styku.“⁶⁰ Nariadenie ďalej priamo v texte demonštratívne vypočítava, že ide najmä o opatrovnícke práva, práva styku s dieťaťom, opatrovníctvo, poručníctvo a podobné inštitúty, umiestnenie dieťaťa do pestúnskej starostlivosti alebo zariadenia starostlivosti o deti a pod.

Taxatívne sú z vecnej pôsobnosti nariadenia Brusel IIa vylúčené určenie alebo zapretie rodičovstva, osvojenie, opatrenia predchádzajúce osvojeniu a vyhlásenie osvojenia za neplatné, resp. zrušenie osvojenia, meno a priezvisko dieťaťa, nadobudnutie plnej právnej spôsobilosti dieťaťa, vyživovacia povinnosť, zverenecká správa a dedenie, opatrenia prijaté ako sankcia za trestné činy spáchané deťmi.

Nariadenie nedefinuje, kto sa považuje za dieťa a táto otázka sa posúdi podľa kolíznych noriem členských štátov upravujúcich osobný štatút.⁶¹

Časová pôsobnosť nariadenia Brusel IIa je vymedzená v ustanovení článku 64, „nariadenie sa uplatní v celom rozsahu (ustanovenia o právomoci ako aj ustanovenia o uznaní a výkone rozhodnutí) vo vzťahu ku konaniam začatým, písomnostiam úradne vyhotoveným alebo zaregistrovaným ako verejné listiny a na dohody uzatvorené

⁵⁸ S výnimkou článkov 67, 68, 69 a 70, ktoré sa uplatňujú od 1. augusta 2004.

⁵⁹ Tichý, L. – Arnold, R. – Svoboda, P. – Zemánek, J. – Král, R.: Evropske právo. s. 238.

⁶⁰ Článok 2 ods. 7 Nariadenia Brusel IIa.

⁶¹ Vaške, V.: Uznávanie a výkon cudzích rozhodnutí v Českej republike. s. 135.

účastníkmi po 1. marci 2005.“⁶² Nariadenie Brusel IIa v článkoch 64 ods. 2, 3 a 4 stanovuje podrobné pravidlá, za ktorých je možné režimom nariadenia Brusel IIa uznať a vykonať rozsudky spadajúce do jeho vecnej pôsobnosti avšak vydané pred dňom nadobudnutia účinnosti Nariadenia Brusel IIa v členských štátoch EÚ s výnimkou Dánska.

Vo veciach spadajúcich do pôsobnosti nariadenia Brusel IIa toto nariadenie upravuje právomoc súdov členských štátov EÚ na konanie, uznanie a výkon rozhodnutí vydaných členskými štátmi EÚ a administratívnu spoluprácu medzi ústrednými orgánmi členských štátov EÚ.

Právomoc súdov na konanie o rodičovských právach a povinnostiach je založená na všeobecnej zásade, že najvhodnejším súdom na konanie o rodičovských právach a povinnostiach k dieťaťu sú sudy štátu obvyklého pobytu dieťaťa v čase začatia konania.⁶³ Výnimky zo všeobecnej právomoci upravujú články 9, 10 a 12 nariadenia Brusel IIa.

Článok 9 nariadenia Brusel IIa stanovuje podmienky, kedy si právomoc na konanie o zmene práva styku zachovávajú sudy členského štátu pôvodného obvyklého pobytu dieťaťa. Článok 10 nariadenia Brusel IIa upravuje právomoc v prípadoch únosu dieťaťa. Nariadenie umožňuje dohodu o súdnej právomoci na konanie o rodičovských právach a povinnostiach v súvislosti s konaním o rozvode, rozluke a anulovaní manželstva resp. iných veciach. (článok 12)

V prípade ak nie je možné určiť obvyklý pobyt dieťaťa, nariadenie umožňuje založiť právomoc na konanie na prítomnosti dieťaťa, resp. zakotvením tzv. zostatkovej právomoci použiť na založenie právomoci národné právo, ak právomoc na konanie nemá súd žiadneho členského štátu EÚ.

Uznanie a výkon rozsudkov týkajúcich sa rodičovských práv a povinností je podobne ako v prípade Haagskeho dohovoru o ochrane detí neformálne bez potreby osobitného konania. K samostatnému konaniu o uznanie dochádza iba na návrh zainteresovaného účastníka. Predpokladom výkonu cudzieho rozsudku o rodičovských právach a povinnostiach je osobitné konanie o vyhlásení cudzieho rozhodnutia za vykonateľné. Ide o návrhové konanie, kde sa skúmajú podmienky uznania a výkonu

⁶² Článok 64 ods. 1 Nariadenia Brusel IIa.

⁶³ Článok 8 Nariadenia Brusel IIa.

cudzieho rozsudku taxatívne vypočítané v článku 23 nariadenia Brusel IIa. Samotný výkon rozhodnutia sa spravuje právnym poriadkom štátu výkonu.

Osobitný režim uznania sa v zmysle dohovoru viaže k rozsudku týkajúceho sa práva styku s dieťaťom a niektorým rozsudkom, ktoré požadujú návrat dieťaťa. Pokiaľ sú tieto rozsudky opatrené v štáte pôvodu príslušným osvedčením podľa nariadenia, uznávajú sa v ostatných členských štátoch automaticky a vykonávajú sa bez potreby ich vyhlásenia za vykonateľné v štáte výkonu a bez možnosti namietať ich uznanie.

V prípadoch neoprávneného premiestnenia alebo zadržania, ktoré sú v Nariadení Brusel IIa osobitným spôsobom vymedzené, členské štáty EÚ postupujú podľa Haagskeho dohovoru o únosoch detí, ktoré sú doplnené ustanoveniami tohto nariadenia o ďalšie povinnosti,⁶⁴ napr. povinnosť umožniť dieťaťu v konaní o návrat vyjadriť sa, vydať rozhodnutie do 6 týždňov od podania žiadosti o návrat resp. povinnosť neodmietnuť návrat podľa článku 13 písm. b) haagskeho dohovoru o únosoch, ak sa preukáže, že sa vykonali primerané opatrenia na zabezpečenie ochrany dieťaťa po jeho návrate a pod.

Nariadenie Brusel IIa upravuje aj osobitný mechanizmus preskúmania rozhodnutia o nenariadení návratu, ktoré vydal súd členského štátu EÚ, kam bolo dieťa neoprávnene premiestnené a to členským štátom EÚ, v ktorom malo dieťa svoj obvyklý pobyt bezprostredne pred premiestnením alebo zadržaním. V rámci tohto preskúmania je možné rozhodnutie o nenariadení návratu aj zmeniť a to rozhodnutím o rodičovských právach a povinnostiach, ktoré vyžaduje návrat dieťaťa. Takéto rozhodnutie sa následne automaticky uznáva v štáte, kam bolo dieťa neoprávnene premiestnené a vykoná sa tam bez potreby jeho vyhlásenia za vykonateľné a bez možnosti namietať jeho uznanie.

Z hľadiska aplikácie Nariadenia Brusel IIa má význam Praktická príručka pre uplatňovanie nového nariadenia Brusel IIa pripravená Komisiou⁶⁵ a judikatúra ESD.⁶⁶ Pre oblasť medzinárodných rodičovských únosov detí je možné, aby súdy členských štátov Európskej únie požiadali ESD o rozhodnutie nimi položených predbežných otázok v nalievavom prejudiciálnom konaní, ktoré umožňuje získať odpoveď ESD spravidla do

⁶⁴ Článok 11 Nariadenia Brusel IIa.

⁶⁵ Dostupná z: http://ec.europa.eu/justice/civil/files/brussels_ii_practice_guide_en.pdf

⁶⁶ Dostupná z:

troch mesiacov, čím táto právna úprava, vychádzajúca z článku 23a protokolu o štatúte Súdneho dvora, významne prispieva k zrýchleniu konaní o návrat.⁶⁷

Pre úplnosť je potrebné uviesť, že v súčasnosti prebieha revízia uvedeného nariadenia, ktorá týka aj právnej úpravy medzinárodných rodičovských únosov detí.

2.5 Posúdenie aplikačnej prednosti prameňov práva

Zo stručného prehľadu prameňov v oblasti medzinárodných únosov detí vyplýva, že na rovnakú situáciu – neoprávnené premiestnenie dieťaťa používajú tieto nástroje odlišné prostriedky nápravy. Pluralita nástrojov zákonite vedie k otázke ich vzájomných aplikačných vzťahov a spôsobov riešenia ich prípadných stretov. Odpoveď na túto otázku nájdeme priamo v texte posudzovaných prameňov práva.

V článku 19 európskeho dohovoru o starostlivosti o deti a článku 34 haagskeho dohovoru o únosoch detí je stanovené, že tieto dohovory nebránia možnosti uplatnenia akéhokoľvek iného medzinárodného zmluvného nástroja platného medzi štátom pôvodu a dožiadaným štátom. Žiadateľovi je teda ponechaná možnosť voľby medzi jedným z týchto dohovorov, pričom nie je vylúčená ani možnosť ich súčasnej aplikácie.

Rovnako haagsky dohovor o ochrane detí v ustanovení článku 52 uvádza, že „dohovor nemá vplyv na medzinárodnú zmluvu, ktorej zmluvnými stranami sú zmluvné štáty tohto dohovoru, a ktorá obsahuje ustanovenia týkajúce sa otázok upravených týmto dohovorom, ak zmluvné štáty tejto medzinárodnej zmluvy nevyhlásia inak.“ Vo vzťahu medzi zmluvnými štátmi teda haagsky dohovor o ochrane detí nemá vplyv na aplikáciu ustanovení európskeho dohovoru o ochrane detí.

Aplikačný vzťah haagskeho dohovoru o ochrane detí a haagskeho dohovoru o únosoch detí vo vzťahu medzi zmluvnými štátmi oboch dohovorov je upravený v článku 50 haagskeho dohovoru o ochrane detí tak, že je daná prednosť haagskeho dohovoru o únosoch detí. Ustanovenia haagskeho dohovoru o ochrane detí je možné v konkrétnom prípade použiť prednostne, len ak ľahšie zabezpečia návrat dieťaťa.⁶⁸

Aplikačná prednosť nariadenia Brusel IIa pred európskym dohovorom o starostlivosti o deti je zakotvená v článku 60 nariadenia Brusel IIa, ale len vo vzájomnom

⁶⁷ Bližšie k problematike prejudiciálneho konania vrátane naliehavého prejudiciálneho konania pozri: JEŽOVÁ, D.: Prejudiciálne konanie pred súdnym dvorom EÚ. Bratislava: Eurokódex, 2013.

⁶⁸ Lagarde P.: Výkladová správa k Haagskemu dohovoru o ochrane detí z roku 1996. s. 601.

vzťahu medzi členskými štátmi EÚ. Článok 60 konštatuje formálnu prednosť nariadenia Brusel IIa vo vzťahoch medzi členskými štátmi aj pred haagskym dohovorom o ochrane detí, ktorá je ešte posilnená výhradou, ktorú členské štáty EÚ urobili pri podpise haagskeho dohovoru o ochrane detí.

Haagsky dohovor o únosoch detí sa vo vzťahoch medzi členskými štátmi EÚ uplatňuje v prípadoch neoprávneného premiestnenia alebo zadržania s tým, že „ustanovenia článkov 11 ods. 2 a 5 Nariadenia Brusel IIa majú prednosť pred použiteľnými ustanoveniami Haagskeho dohovoru o únosoch detí.“⁶⁹

2.6 Špecifiká výkladu prameňov európskeho práva a medzinárodných zmlúv

Výklad právnej normy je dôležitým predpokladom jej aplikácie. Právne normy, ktorých aplikácia prichádza do úvahy v tejto oblasti majú rôzny pôvod - sú obsiahnuté v medzinárodných zmluvách, ktoré sú samovykonateľné, a v prameňoch práva EÚ, preto sa budem venovať špecifikám výkladu medzinárodných zmlúv a nariadení EÚ.

V prvom rade je potrebné objasniť cieľ, ktorý sa výkladom prameňov práva sleduje. Cieľom výkladu noriem medzinárodného práva je zistenie predstavy zákonodarcu o obsahu právnej normy, kým cieľom výkladu noriem európskeho práva je zistenie objektívneho zmyslu právnej normy.⁷⁰ Metódy výkladu medzinárodných zmlúv a prameňov práva EÚ sú rovnaké. Je to jazykový výklad, logický, systematický, teleologický a historický výklad.

Medzinárodné zmluvy interpretujú len zmluvné strany, teda ich orgány vrátane vnútroštátnych súdov a iných orgánov aplikácie práva a iné subjekty poverené štátmi.⁷¹ Autentický výklad medzinárodnej zmluvy podávajú len zmluvné strany spoločne. Záväzný výklad nariadenia Brusel IIa podáva ESD a v prípadoch medzinárodných únosov detí k nemu dochádza v nalievavom prejudiciálnom konaní v zmysle článku 23a protokolu o Štatúte Súdneho dvora a článku 104b jeho rokovacieho poriadku.

⁶⁹ Praktická príručka pre uplatňovanie nového nariadenia Brusel II (Nariadenie Rady (ES) č. 2201/2003 Ú.v.ES z 27. novembra 2003 o právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností, ktorým sa zrušuje Nariadenie (ES) č. 1347/2000 Ú.v.ES), s. 34.

⁷⁰ Tichý, L. – Arnold, R. – Svoboda, P. – Zemánek, J. – Král, R.: Evropske právo. s. 226.

⁷¹ Rozehnalová, N. – Týč, V.: Evropský justičný prostor v civilních otázkách. Brno: Masarykova univerzita, 2003. s. 381.

Pri výklade noriem európskeho práva je dominujúcou metóda jazykového výkladu⁷² a ostatné spomínané metódy sa použijú podporne a len vtedy, keď právna norma nie je po gramatickom výklade jednoznačná.⁷³ Pri jazykovom výklade európskych noriem je potrebné rešpektovať dve špecifiká a to vziať do úvahy charakter európskeho práva ako autonómneho právneho systému, ktorý je odlišný od národných poriadkov členských štátov a zároveň rešpektovať, že nariadenia sú prijímané vo viacerých autentických jazykových verziách.⁷⁴ Na základe uvedených požiadaviek formuloval ESD nasledovné pravidlá jazykového výkladu noriem európskeho práva: Pojmy obsiahnuté v prameňoch európskeho práva majú byť vykladané autonómne, teda bez ohľadu na to, aký význam im prisudzujú národné poriadky členských štátov EÚ,⁷⁵ a jazykový výklad nemá byť uskutočňovaný len s ohľadom na jednu jazykovú verziu, ale s ohľadom na všetky jazykové verzie nariadenia.

Systematický výklad nariadení EÚ, konkrétne nariadenia Brusel IIA znamená výklad konformný so zakladajúcimi zmluvami a všeobecnými právnymi zásadami a judikatúrou ESD.⁷⁶

Teleologický výklad pristupuje v prípade výkladu nariadení ako podporná metóda, ak nie je možné objasniť zmysel právnej normy jazykovým výkladom a následným systematickým výkladom, pričom „by mal byť integračne priaznivý, aby boli dosiahnuté ciele právnej úpravy, ktorými je riadne fungovanie vnútorného trhu, vytvorenie priestoru slobody, bezpečnosti a práva... a v rodinných veciach zaistenie styku s dieťaťom.“⁷⁷

Na účely historického výkladu má z pohľadu nariadenia Brusel IIA význam predkladacia správa, ktorú vypracoval Dr. Alegria Borrás k bruselskému dohovoru o súdnej právomoci, uznávaní a výkone súdnych rozhodnutí v rodinných veciach.

Výklad medzinárodných zmlúv je upravený vo Viedenskom dohovore o zmluvnom práve,⁷⁸ v zmysle ktorého sú osobitné požiadavky kladené na jazykový výklad medzinárodných zmlúv, ktorý v článku 31 ods. 1 ukladá zmluvným štátom povinnosť

⁷² Jazykový výklad vychádza z vlastného textu príslušného ustanovenia a je založený na priznávaní obvyklého významu slovám, ktoré ustanovenie obsahuje.

⁷³ Tichý, L. – Arnold, R. – Svoboda, P. – Zemánek, J. – Král, R.: Evropske právo, s. 227.

⁷⁴ Král, R.: Nařízení ES z pohledu jejich vnitrostátní aplikace a implementace. s. 88.

⁷⁵ Vaške, V.: Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice. s. 6.

⁷⁶ Tichý, L. – Arnold, R. – Svoboda, P. – Zemánek, J. – Král, R.: Evropske právo, s. 229.

⁷⁷ Vaške, V.: Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice. s. 7.

⁷⁸ Viedenský dohovor o zmluvnom práve (vyhláška č. 18/1988 Zb. o Viedenskom dohovore o zmluvnom práve) prijatý vo Viedni dňa 23. 05. 1969. Dohovor nadobudol platnosť na základe čl. 84 ods. 1 dňom 27. 01. 1980, pre ČSSR dňa 28. 08. 1987.

vykladať medzinárodnú zmluvu „dobromyseľne, v súlade s obvyklým významom, ktorý sa dáva výrazom v zmluve...“ Tieto požiadavky vyplývajú zo skutočnosti, že medzinárodné zmluvy sú, podobne ako pramene európskeho práva, spravidla vyhotovené vo viacerých pôvodných jazykoch, ktoré majú v zmysle článku 33 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve rovnakú platnosť. Z toho dôvodu tu tiež vzniká potreba porovnávania všetkých pôvodných textov, resp. textov, ktoré sú za pôvodné vyhlásené zmluvou. Ak by sa porovnaním pôvodných textov medzinárodnej zmluvy zistili rozdiely, je v zmysle článku 33 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve potrebné zistiť, či sa strany nedohodli, resp. zmluva sama neustanovuje, ktorý text sa v prípade rozporu považuje za rozhodujúci a ak k takémuto určení nedošlo a objasnenie nie je možné ani použitím systematického alebo teleologického výkladu, bude potrebné prijať taký výklad, ktorý tieto texty najviac zblížuje. Európsky dohovor o starostlivosti o deti, haagsky dohovor o ochrane detí a haagsky dohovor o únosoch detí sú vyhotovené v anglickom a vo francúzskom jazyku, pričom obe jazykové verzie majú rovnakú platnosť. Ani jeden z uvedených dohovorov nestanovuje, ktorý text sa v prípade rozporu považuje za rozhodujúci.

Viedenský dohovor v článku 33 zároveň dopĺňa požiadavku, aby bol zmluva vykladaná „v celkovej súvislosti, a takisto s prihliadnutím na predmet a účel zmluvy,“ teda jazykovému výkladu je na roveň postavený teleologický a systematický výklad.

„Systematický výklad vychádza zo zohľadnenia miesta dotknutej právnej normy alebo pravidla v kontexte celého právneho predpisu, resp. zo zohľadnenia miesta dotknutého právneho predpisu v kontexte celého právneho systému...“⁷⁹ Pri systematickom výklade medzinárodných zmlúv je potrebné vykladať konkrétne ustanovenie so zohľadnením ostatného textu, preambuly a príloh ako aj každej dohody alebo listiny, ktorá bola uzavretá alebo vyhotovená medzi stranami v súvislosti s uzatváraním zmluvy, alebo vzťahujúca sa na zmluvu, s ohľadom na neskoršiu prax pri vykonávaní zmluvy a každé príslušné pravidlo medzinárodného práva použiteľné vo vzťahoch medzi stranami. V prípade haagskych dohovorov je preto možné zohľadňovať spomínané závery špeciálnych komisií a je možné prihliadať aj na judikatúru súdov iných zmluvných štátov, ktorá sa týka predmetného medzinárodnoprávneho nástroja. Historický výklad medzinárodných zmlúv vychádza zo záznamov z rokovaní a historických podkladov, ktoré

⁷⁹ Král, R.: Nařízení ES z pohledu jejich vnitrostátní aplikace a implementace. s. 93.

boli vypracované v štádiu prípravy dohovoru. V prípade haagskeho dohovoru o únosoch detí je to najmä výkladová správa, ktorú pripravila Pérez – Vera a v prípade haagskeho dohovoru o ochrane detí výkladová správa pripravená pánom Lagarde.

Tak pri výklade nariadenia Brusel IIa ako aj pri výklade samovykonateľných medzinárodných zmlúv sa kladie dôraz na zabezpečenie jednotnosti ich výkladu vo všetkých členských štátoch EÚ (s výnimkou Dánska v prípade Bruselu IIa), resp. zmluvných štátov medzinárodných zmlúv, lebo len tak je možné zabezpečiť jednotnú aplikáciu týchto nástrojov. Problém je v podmienkach Európskej únie vďaka ESD vyriešený, ale zostáva pri medzinárodných zmluvách, preto sa niektorí autori vo svojich článkoch zamýšľajú nad možnosťou vytvorenia nadnárodného súdneho orgánu, ktorý by buď sám rozhodoval v prípadoch medzinárodných únosov detí alebo aspoň podával záväzný výklad prameňov uplatniteľných na tieto prípady. Ide o pozoruhodné úvahy, avšak aj sami ich autori si uvedomujú, že v súčasnosti a ani v blízkej budúcnosti ich nebude možné, pre nezáujem štátov, realizovať, hoci by, podľa môjho názoru boli užitočným nástrojom zjednocovania aplikačnej praxe.

3 Vymedzenie základných pojmov

3.1 Medzinárodný rodičovský únos

Pojem medzinárodný rodičovský únos (international parental child abduction), resp. medzinárodný únos⁸⁰ je v odbornej literatúre používaný bez toho, aby toto označenie malo oporu v prameňoch medzinárodného alebo európskeho práva. V tejto práci ho budem používať ako univerzálny termín popisujúci sociologický jav, ktorého príčiny a dôsledky som naznačila v úvode tejto práce.

Na vymedzenie medzinárodného rodičovského únosu používajú jednotlivé pramene rozdielne pojmy.

Európsky dohovor o starostlivosti o deti používa na označenie medzinárodného rodičovského únosu pojem neoprávnené premiestnenie dieťaťa (improper removal), haagsky dohovor o únosoch detí uvádza v názve termín medzinárodný únos dieťaťa

⁸⁰ napr: Shetty, S.- Edleson, J.: Adult domestic violence in cases of international parental child abduction; Lubin, E. B.: International parental child abduction: conceptualizing new remedies through application of the hague convention; Haťapka, M.: Ochrana detí proti „medzinárodným únosom.

(international child abduction),⁸¹ ale vo vlastnom texte používa už len pojem neoprávnené premiestnenie alebo zadržanie (wrongful removal or retention). Rovnako aj haagsky dohovor o ochrane detí a nariadenie Brusel IIa používajú pojem neoprávnené premiestnenie alebo zadržanie.

Legálne definície vyššie uvedených pojmov podľa jednotlivých prameňov sú nasledovné:

V zmysle článku 1 písm. d) **európskeho dohovoru o starostlivosti o deti** „**neoprávnené premiestnenie dieťaťa**“ označuje premiestnenie dieťaťa do cudziny pri porušení rozhodnutia týkajúceho sa starostlivosti o dieťa, ktoré bolo vydané v jednom zmluvnom štáte a ktoré je v tom štáte vykonateľné; neoprávnené premiestnenie je tiež

- nevrátenie dieťaťa z cudziny po skončení obdobia výkonu práva styku s týmto dieťaťom alebo po skončení akéhokoľvek iného dočasného pobytu na inom území, než na ktorom sa starostlivosť vykonáva,
- premiestnenie, ktoré bolo následne vyhlásené za nezákonné podľa článku 12.⁸²

V zmysle článku 3 **haagskeho dohovoru o únosoch detí** „**premiestnenie alebo zadržanie dieťaťa**“ sa považuje za neoprávnené, ak

- a) je porušením opatrovníckeho práva, ktoré nadobudla osoba, inštitúcia alebo iná právnická osoba buď spoločne, alebo samostatne podľa právneho poriadku štátu, na ktorého území malo dieťa svoj obvyklý pobyt bezprostredne pred premiestnením alebo zadržaním, a
- b) v čase jeho premiestnenia alebo zadržania sa toto právo aj skutočne vykonávalo buď spoločne alebo samostatne, alebo by sa takto vykonávalo, ak by nedošlo k premiestneniu či zadržaniu.

⁸¹ Pérez – Vera, E.: Výkladová správa k Haagskemu dohovoru o únosoch detí z roku 1980, podľa bodu 53 sa ponechanie pojmu „únos“ v názve dohovoru zdalo byť vhodné, kvôli jeho častému používaniu v médiách a rezonancii v spoločnosti. Za účelom predchádzania nejasnostiam bolo v názve dohovoru zdôraznené, že sa venuje len „občianskoprávnym aspektom“ tohto fenoménu.

⁸² Článok 12 Európskeho dohovoru o starostlivosti o deti: „ak v čase premiestnenia dieťaťa do cudziny neexistuje vykonateľné rozhodnutie týkajúce sa starostlivosti o dieťa vydané v zmluvnom štáte, ustanovenia dohovoru sa uplatnia na akékoľvek následné rozhodnutie, ktoré sa týka starostlivosti o toto dieťa a ktoré vyhlasuje premiestnenie za nezákonné, vydané v zmluvnom štáte na žiadosť osoby, ktorá má na veci právny záujem.“

Opatrovnícke právo uvedené v písm. a) možno nadobudnúť najmä priamo zo zákona alebo na základe rozhodnutia súdu alebo správneho orgánu, alebo na základe dohody platnej podľa právneho poriadku tohto štátu.“

V zmysle článku 7 ods. 2 **haagskeho dohovoru o ochrane detí „premiestnenie alebo zadržanie dieťaťa** sa považuje za neoprávnené, ak

- a) je porušením opatrovníckeho práva, ktoré nadobudla osoba, inštitúcia alebo iná právnická osoba buď spoločne alebo samostatne podľa právneho poriadku štátu, kde malo dieťa svoj obvyklý pobyt bezprostredne pred premiestnením alebo zadržaním, a
- b) v čase premiestnenia alebo zadržania sa toto právo aj skutočne vykonávalo buď spoločne, alebo samostatne, alebo by sa takto vykonávalo, ak by nedošlo k premiestneniu či zadržaniu. Opatrovnícke právo uvedené v písmene a) možno nadobudnúť najmä priamo zo zákona alebo na základe rozhodnutia súdu alebo správneho orgánu, alebo na základe dohody platnej podľa právneho poriadku tohto štátu.“

V zmysle článku 2 ods. 11 **nariadenia Brusel IIa pojem „neoprávnené premiestnenie alebo zadržiavanie** znamená premiestnenie alebo zadržanie dieťaťa, ak:

- a) je porušením opatrovníckeho práva nadobudnutého rozsudkom, zo zákona alebo dohodou, ktorá má právne účinky, podľa práva členského štátu, v ktorom malo dieťa obvyklý pobyt bezprostredne pred premiestnením alebo zadržaním;

a

- b) za predpokladu, že v čase premiestnenia alebo zadržania sa toto opatrovnícke právo aj skutočne vykonávalo, buď spoločne alebo samostatne, alebo by sa bolo takto vykonávalo, ak by nedošlo k premiestneniu alebo zadržaniu. Opatrovnícke právo sa považuje za vykonávané spoločne, ak na základe rozsudku alebo zo zákona jeden nositeľ rodičovských práv a povinností nemôže rozhodnúť o mieste pobytu dieťaťa bez súhlasu druhého nositeľa rodičovských práv a povinností.“

Predtým, ako sa začnem venovať výkladu a porovnaniu uvedených legálnych definícií je potrebné upozorniť na slovné spojenie „neoprávnené premiestnenie alebo zadržanie“, ktorý používa slovenský preklad haagskeho dohovoru o únosoch detí a slovné

spojenie „neoprávnené premiestnenie alebo zadržiavanie“ podľa slovenskej verzie Nariadenia Brusel IIa. Na posúdenie otázky, či je takéto terminologické odlišenie vhodné, je potrebné porovnať iné jazykové verzie nariadenia Brusel IIa a pôvodný text haagskeho dohovoru o únosoch detí.

Anglická verzia nariadenia Brusel IIa obsahuje pojem „wrongful removal or retention of a child“, a identický je aj pojem, ktorý používa pôvodná anglická verzia haagskeho dohovoru o únosoch detí „wrongful removal or the retention of a child“ v článku 3. Francúzska verzia článku 2 ods. 11 nariadenia Brusel IIa uvádza „le déplacement ou le non-retour d'un enfant“ a v článku 3 francúzskej verzie haagskeho dohovoru o únosoch detí je opätovne použitý termín „le déplacement ou le non-retour d'un enfant“. Uvedené, rovnako ako bod 17 preambuly Nariadenia Brusel IIa, podľa ktorého „v prípadoch neoprávneného premiestnenia alebo zadržiavania dieťaťa sa má bez odkladu dosiahnuť návrat dieťaťa, a na tento účel by sa mal naďalej uplatňovať Haagsky dohovor (pozn. autora: o únosoch detí) z 25. októbra 1980, doplnený ustanoveniami tohto nariadenia...“ dokazujú predpoklad, že zámerom tvorcov nariadenia Brusel IIa nebolo terminologicky odlišiť pojmy podľa nariadenia a haagskeho dohovoru o únosoch detí, ale obsahovo a formálne nadviazať na haagsky dohovor o únosoch detí. Odlišný preklad slovenskej verzie nariadenia Brusel IIa je preto neodôvodnený a bolo by vhodné ho zjednotiť, v praxi však nespôsobuje výrazné problémy.

Porovnaním pojmov „neoprávnené premiestnenie“ podľa európskeho dohovoru o starostlivosti o deti, „neoprávnené premiestnenie alebo zadržanie“ v zmysle haagskeho dohovoru o únosoch detí a haagskeho dohovoru o ochrane detí ako aj „neoprávnené premiestnenie a zadržiavanie“ podľa Nariadenia Brusel IIa, je možné dospieť k záveru, že všetky vykazujú určité spoločné znaky. Týmito znakmi sú povinná existencia cudzieho prvku, ktorý sa viaže ku konaniu únosu a dve formy konania, ktorými je možné sa „dopustiť“ medzinárodného rodičovského únosu.

Medzinárodný prvok je jasne identifikovateľný v definícii neoprávneného premiestnenia, ktorú používa Európsky dohovor o starostlivosti o deti, keď stanovuje, že ide o „premiestnenie dieťaťa do cudziny“ („removal of a child across an international frontier“) a „nevrátenie dieťaťa z cudziny“ („the failure of return a child across an

international frontier“). Takéto explicitné vyjadrenie medzinárodného prvku síce chýba v Haagskom dohovore o únosoch detí, ale aj v tomto prípade „sa predpokladá medzinárodný charakter situácie, nakoľko to vyplýva z názvu dohovoru a viacerých jeho ustanovení.“⁸³ Nariadenie Brusel IIa taktiež výslovne neuvádza, že ide o situáciu s cudzím prvkom, uvedené však môžeme vyvodiť z toho, že nariadenie Brusel IIa bolo prijaté na základe článku 65⁸⁴ Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva, ktoré upravuje „opatrenia v oblasti súdnej spolupráce v občianskych veciach s cudzím prvkom.“

Medzinárodný prvok má mať podobu premiestnenia dieťaťa cez štátne hranice do iného zmluvného štátu ako je štát, kde má dieťa obvyklý pobyt, resp. kde sa vykonáva starostlivosť o dieťa, alebo podobu nevrátenia dieťaťa cez štátne hranice do takéhoto štátu. Iná podoba medzinárodného prvku (napr. dieťa je cudzím štátnym príslušníkom) je irelevantná. Tak isto nie je rozhodujúce, či boli prekročené hranice štátu obvyklého pobytu dieťaťa, alebo či dieťa prekročilo hranice medzi tretím štátom a iným zmluvným štátom, takže aj prípady, kedy je dieťa premiestnené zo štátu, kde bolo napr. na dovolenke, do iného zmluvného štátu je možné za splnenia ostatných podmienok považovať za neoprávnené. Samozrejme, premiestnenie dieťaťa do štátu jeho obvyklého pobytu (napr. jeden z rodičov sa bez súhlasu druhého rodiča vráti s dieťaťom predčasne z dovolenky v zahraničí) alebo zadržiavanie v takomto štáte (napr. rodič, ktorému je dieťa zverené do výchovy odmietne poslať dieťa do zahraničia, kde sa, v súlade so súdnym rozhodnutím má uskutočniť výkon práva styku) nie je možné považovať za neoprávnené premiestnenie alebo zadržanie v zmysle vyššie uvedených legálnych definícií.

Ďalším spoločným znakom pre všetky posudzované legálne definície je, že rozlišujú dve faktické konania, ktoré zakladajú medzinárodný rodičovský únos dieťaťa, pričom obe sú si navzájom rovnocenné. Prvé spočíva v premiestnení dieťaťa a druhé v jeho zadržaní, resp. nevrátení dieťaťa. V prípade európskeho dohovoru o starostlivosti o deti je toto rozlišovanie opäť zreteľné priamo v legálnej definícii neoprávneného premiestnenia, kým v prípade haagskeho dohovoru o únosoch detí vyplýva len zo slovného spojenia „premiestnenie alebo zadržanie,“ ktoré evokuje, že ide o dve nezávislé konania,⁸⁵ čo platí aj pre haagsky dohovor o ochrane detí a nariadenie Brusel IIa.

⁸³ Pérez – Vera, E.: Výkladová správa k Haagskemu dohovoru o únosoch detí z roku 1980. s. 17.

⁸⁴ V súčasnosti je to článok 81 Zmluvy o fungovaní Európskej únie.

⁸⁵ K tomu pozri bližšie napr. RE; RE S (1991) 2 AC 476, INCADAT CITE: HC/E/UKc 115.

Rozlišovanie medzi premiestnením a zadržaním dieťaťa má význam pri určení okamihu, kedy došlo k protiprávnemu konaniu a pre posúdenie, či daný prípad spadá do časovej pôsobnosti toho ktorého právneho nástroja. Základný rozdiel medzi týmito konaniami je v tom, že v prípade premiestnenia sú všetky znaky protiprávnosti naplnené už v čase prekročenia hraníc štátu, kým pri zadržaní je prekročenie štátnych hraníc oprávnené – napr. v súlade so súdnym rozhodnutím o úprave práva styku s dieťaťom – a neoprávneným sa stáva až v zahraničí. (napr. uplynula doba, počas ktorej malo byť právo styku vykonávané v cudzine). K neoprávnenému premiestneniu teda dochádza okamihom prekročenia štátnej hranice, ak sú ostatné podmienky podľa toho ktorého právneho nástroja splnené, kým k zadržaniu dochádza na území iného štátu spravidla uplynutím doby oprávneného pobytu dieťaťa. Obe konania, premiestnenie a zadržanie, sú si navzájom rovnocenné a nezávislé a žiadne z nich nenasleduje druhé. Preto sa napríklad neoprávnené premiestnenie nemení po prekročení hraníc na neoprávnené zadržanie a ani neoprávnené zadržanie sa počas prekračovania hraníc ďalšieho štátu nemení na neoprávnené premiestnenie.⁸⁶

Ďalším spoločným znakom všetkých definícií je, že sa vzťahujú len na medzinárodný únos dieťaťa do určitého veku. Veková hranica je jednotlivými prameňmi stanovená rôzne. V prípade Haagskeho dohovoru o únosoch detí je to vek 16 rokov, Haagsky dohovor o ochrane detí sa uplatní vo vzťahu k dieťaťu vo veku do 18 rokov. Nariadenie Brusel IIa nestanovuje žiadny vek dieťaťa, v článku 11 ods. 1 nariadenia Brusel IIa sa však explicitne odvoláva na haagsky dohovor o únosoch, keď uvádza „keď osoba, orgán alebo iný subjekt, ktorý vykonáva opatrovnícke právo, podá žiadosť na príslušné orgány členského štátu o vydanie rozsudku podľa Haagskeho dohovoru (o únosoch) 1980 ... uplatňujú sa odseky 2 až 8“ je teda možné tvrdiť, že režim konania o návrat podľa nariadenia Brusel IIa sa uplatní len vo vzťahu k deťom do veku 16 rokov.

Jednotlivé pramene práva stanovujú ďalšie podmienky, ktoré musia byť splnené na to, aby premiestnenie alebo zadržanie dieťaťa, ktoré vykazuje cudzí prvok, mohlo byť považované za neoprávnené.

Haagsky dohovor o únosoch detí, haagsky dohovor o ochrane detí a nariadenie Brusel IIa vyžadujú, aby premiestnenie alebo zadržanie dieťaťa porušovalo vzťah, ktorý

⁸⁶ K tomu pozri napr. H. v H. INCADAT cite HC/E/SE 330.

spĺňa súčasne dve požiadavky – právnu, ktorá spočíva v existencii opatrovníckych práv k dieťaťu a faktickú, ktorá spočíva v skutočnom výkone týchto opatrovníckych práv k dieťaťu v čase premiestnenia alebo zadržania. Len také premiestnenie alebo zadržanie, ktoré poruší právny vzťah spĺňajúci obe požiadavky je neoprávnené.⁸⁷ Tieto nástroje totiž chránia len skutočne vykonávané opatrovnícke práva.

Európsky dohovor o starostlivosti o deti vyžaduje, aby premiestnenie alebo nevrátenie dieťaťa porušovalo rozhodnutie týkajúce sa starostlivosti o dieťa, ktoré bolo vydané v jednom zmluvnom štáte, a ktoré je v tomto štáte vykonateľné. Tento dohovor teda chráni len rozhodnutím priznané rodičovské práva a povinnosti, resp. rozhodnutia ako také a nie rodičovské práva a povinnosti k dieťaťu.

3.1.1 Opatrovnícke práva a skutočný výkon opatrovníckych práv v zmysle haagskeho dohovoru o únosoch detí, haagskeho dohovoru o ochrane detí a nariadenia Brusel IIa

3.1.1.1 Opatrovnícke práva podľa haagskeho dohovoru o únosoch detí

Haagsky dohovor o únosoch detí, haagsky dohovor o ochrane detí a nariadenie Brusel IIa poskytujú ochranu len osobe, ktorá preukáže, že bola nositeľom opatrovníckych práv k dieťaťu a súčasne tieto opatrovnícke práva skutočne vykonávala a to v čase premiestnenia alebo zadržania dieťaťa.⁸⁸

Opatrovnícke práva sú v **haagskom dohovore o únosoch detí** vymedzené v článku 5, ako „práva týkajúce sa starostlivosti o osobou dieťaťa a najmä právo určiť miesto jeho pobytu.“

Článok 3 haagskeho dohovoru o únosoch detí dodáva, že ide o práva, ktoré nadobudla osoba, inštitúcia alebo iná právnická osoba buď spoločne alebo samostatne podľa právneho poriadku štátu, na ktorého území malo dieťa svoj obvyklý pobyt bezprostredne pred premiestnením alebo zadržaním. Existenciu opatrovníckych práv k dieťaťu je teda potrebné posudzovať podľa právneho poriadku štátu, na ktorého území malo dieťa svoj obvyklý pobyt bezprostredne pred premiestnením alebo zadržaním. Je ale zároveň, v zmysle výkladovej správy k haagskemu dohovoru o únosoch, potrebné vykladať

⁸⁷ K tomu pozri bližšie Pérez – Vera, E.: Výkladová správa k Haagskemu dohovoru o únosoch detí z roku 1980. bod 64.

⁸⁸ Pérez – Vera, E.: Výkladová správa k Haagskemu dohovoru o únosoch detí z roku 1980. bod 80.

tento pojem autonómne, bez väzby na konkrétny právny poriadok. Tento „vzájomný vzťah autonómnych opatrovníckych práv podľa dohovoru a príkazu postupovať podľa práva štátu obvyklého pobyt môže spôsobovať určité problémy.“⁸⁹

Čo tieto dve zdanlivo protichodné požiadavky, teda požiadavka výkladu pojmu opatrovníckych práv autonómne bez väzby na konkrétny právny poriadok a zároveň podľa právneho poriadku štátu obvyklého pobytu dieťaťa znamenajú? Justičný orgán v konaní o návrat má v prvom rade zistiť, aké má konkrétna osoba práva vo vzťahu k dieťaťu podľa právneho poriadku štátu, kde malo dieťa obvyklý pobyt bezprostredne pred premiestnením alebo zadržaním. Následne má posúdiť, či je možné, s ohľadom na ciele a predmet haagskeho dohovoru o únosoch považovať tieto práva za opatrovnícke práva v zmysle tohto dohovoru.

Realizáciu prvej časti úlohy, teda **zistenie, aké práva má osoba, od ktorej bolo dieťa neoprávnene premiestnené vo vzťahu k tomuto dieťaťu**, justičným orgánom uľahčuje zavedená administratívna spolupráca medzi ústrednými orgánmi zmluvných štátov.

Rozhodným právom pre posúdenie tejto otázky je podľa článku 3 haagskeho dohovoru o únosoch detí právny poriadok štátu, na ktorého území malo dieťa obvyklý pobyt bezprostredne pred premiestnením alebo zadržaním.

Haagsky dohovor o únosoch detí explicitne odkazuje na právny poriadok štátu, je teda otázne, ako je potrebné chápať odkaz tejto normy, či ako odkaz na celý právny poriadok vrátane jej kolíznych ustanovení alebo len ako odkaz na hmotnoprávne ustanovenia tohto práva. Túto otázku haagsky dohovor o únosoch detí explicitne nerieši, a osobitne sa jej nevenuje ani slovenská aplikačná prax, ktorá kolízne normy rozhodného práva nezohľadňuje. Na obhajobu tejto praxe niektorí autori uvádzajú, že požiadavka okamžitého návratu dieťaťa a použitia najrýchlejších postupov by bola ťažko splniteľná, keby súd v rámci konania o návrat mal zisťovať obsah práva tretieho štátu, na ktorý odkazuje kolízna norma rozhodného práva.⁹⁰

Opatrovnícke práva je možné nadobudnúť aj na základe rozhodnutia súdu alebo správneho orgánu alebo na základe dohody platnej podľa právneho poriadku tohto štátu.⁹¹

⁸⁹ Silberman, L.: Interpreting the Hague Abduction Convention: In Search of a Global Jurisprudence. s. 1069.

⁹⁰ Beaumont, P. R.-McEleavy, P. E.: The Hague convention on international child abduction. s. 48.

⁹¹ Článok 3 haagskeho dohovoru o únosoch detí.

Pojem rozhodnutie súdu alebo správneho orgánu je potrebné chápať v jeho najširšom význame a zahŕňa akékoľvek rozhodnutie alebo jeho časť, ktorá upravuje práva týkajúce sa osobnej starostlivosti o dieťa, najmä právo určiť miesto pobytu dieťaťa. Nevyžaduje sa, aby takéto rozhodnutie bolo vydané v štáte obvyklého pobytu dieťaťa a ak ide o rozhodnutie vydané v treťom štáte, nevyžaduje sa, aby bolo formálne uznané, stačí, aby spĺňalo minimálne požiadavky na uznanie v štáte, kde malo dieťa obvyklý pobyt bezprostredne pred premiestnením alebo zadržaním.⁹²

Osobitnú kategóriu rozhodnutí predstavujú **predbežné opatrenia**, ktorých účelom je vo väčšine štátov upraviť pomery účastníkov konania vo veciach rodičovských práv a povinností do vydania konečného rozhodnutia vo veci samej. V niektorých štátoch sú tieto rozhodnutia vydávané len v priebehu konania o veci samej, iné právne poriadky umožňujú ich vydanie pred začatím konania vo veci samej. Problém v súvislosti s týmto druhom rozhodnutí nastáva vtedy, keď je predbežným opatrením priznané opatrovnícke právo osobe, ktorá ho predtým nemala, resp. ak sú ním v plnom rozsahu odňaté opatrovnícke práva osobe, ktorá ich pred vydaním predbežného opatrenia vykonávala na základe zákona.

V aplikačnej praxi súdov zmluvných štátov je v zásade možné rozlišovať tri základné prístupy k riešeniu takejto situácie:

- prvý spôsob je založený na rešpektovaní predbežného opatrenia ako rozhodnutia v zmysle článku 3 haagskeho dohovoru o únosoch detí. Tento prístup vychádza z premisy, že ustanovenie článku 3 haagskeho dohovoru o únosoch je potrebné vykladať čo najširšie. Proti takémuto prístupu je možné argumentovať tým, že právne poriadky štátov, vrátane Slovenskej republiky, umožňujú vydanie predbežného opatrenia aj vtedy, keď súdy týchto štátov nemajú právomoc na konanie vo veci rodičovských práv a povinností k dieťaťu. Ak by boli predbežným opatrením priznané výlučné opatrovnícke práva len jednému z rodičov, tento by mohol dieťa premiestňovať bez obmedzenia a jeho konanie by nebolo považované za protiprávne v zmysle haagskeho dohovoru o únosoch detí, zároveň druhý rodič by tak bol pozbavený ochrany, ktorú poskytuje haagsky dohovor o únosoch detí a to bez zohľadnenia skutočnosti, že ku konečnej úprave rodičovských práv a povinností nedošlo. Tento

⁹² Pérez – Vera, E.: Výkladová správa k Haagskemu dohovoru o únosoch detí z roku 1980. bod 9.

- prístup by tak v konečnom dôsledku mohol viesť k forum shopping, (čo je snaha únoscu zvoliť si ten súd, na ktorom dosiahne najpriaznivejší výsledok riešenia sporu⁹³), teda k situácii, ktorej sa snažili tvorcovia haagskeho dohovoru o únosoch detí predísť.
- druhý prístup spočíva v tom, že justičný orgán v rámci konania o návrat prihliada len na predbežné opatrenia vydané súdom, ktorý má právomoc na konanie o rodičovských právach a povinnostiach. Tento prístup si osvojili najmä štáty common law, ktoré vydanie predbežného opatrenia chápu ako akt prevzatia opatrovníckych práv súdom, ktorý toto predbežné opatrenie vydal. Z toho následne vyplýva, že bez ohľadu na to, či je dieťa premiestnené rodičom, ktorému boli predbežným opatrením priznané výlučné opatrovnícke práva alebo druhým rodičom, porušuje takéto premiestnenie opatrovnícke právo súdu, ktoré spočíva v práve súdu rozhodnúť o dieťati s konečnou platnosťou. Toto opatrovnícke právo súdu podľa tejto teórie trvá do času, kým konanie o rodičovských právach a povinnostiach nie je skončené.⁹⁴
 - posledný prístup je založený na premise, podľa ktorej „majú byť opatrovnícke práva posudzované v čo najpriaznivejšom svetle pre žiadateľa o návrat“⁹⁵ Justičný orgán, ktorý vedie konanie o návrat by teda mal preskúmať obsah a účel existujúceho predbežného opatrenia ako aj všetky skutkové okolnosti prípadu a posudzovať ho primárne s ohľadom na záujem žiadateľa.

Podľa môjho názoru je možné uvedenú situáciu riešiť v súlade so závermi rozhodnutia ESD vo veci C. proti M., ktorému je venovaná pozornosť nižšie v texte. Ďalším druhom rozhodnutia, ktoré môže v konaní o návrat spôsobovať problémy, je rozhodnutie vydané v štáte, kde malo dieťa obvyklý pobyt bezprostredne pred premiestnením alebo zadržaním, o priznaní opatrovníckych práv rodičovi, od ktorého bolo dieťa oddelené, ak bolo vydané po neoprávnenom premiestnení alebo zadržaní dieťaťa počas konania o návrat.

Vo väčšine prípadov takéto rozhodnutie nespôsobuje problémy, pretože rodič, v prospech ktorého je vydané, bol v čase neoprávneného premiestnenia nositeľom

⁹³ Pauknerová, M.: Evropské mezinárodní právo soukromé. s.137.

⁹⁴ Di Guglielmo, C. T.: Provisionally permanent? Keeping temporary custody orders temporary under the Hague Convention on international child abduction. s. 644.

⁹⁵ Di Guglielmo, C. T.: Provisionally permanent? Keeping temporary custody orders temporary under the Hague Convention on international child abduction. s. 634.

opatrovníckych práv ex lege. V súdnej praxi justičných orgánov zmluvných štátov sa ale vyskytli aj prípady, kedy rozhodnutím vydaným po premiestnení dieťaťa do zahraničia boli priznané výlučné opatrovnícke práva tomu rodičovi, ktorý predtým nemal žiadne. Napr. v prípade *Re J.*⁹⁶ bol unesený 2-ročný chlapec, ktorý od narodenia žil v Austrálii. Jeho rodičia neboli zosobášení, preto podľa austrálskeho práva mala výlučné opatrovnícke práva k dieťaťu matka. V marci 1990 matka premiestnila dieťa do Anglicka. Následne 12. apríla 1990 priznal austrálsky súd výlučné opatrovnícke práva otcovi a ten istý súd následne vydal rozhodnutie, ktorým premiestnenie dieťaťa vyhlásil dodatočne za neoprávnené. Anglický súd vo svojom rozhodnutí v konaní o návrat uviedol, že otec nadobudol opatrovnícke práva dňa 12. apríla 1990 a okamihom, kedy sa rozhodnutie austrálskeho súdu stalo známym matke, zadržanie dieťaťa na území Anglicka začalo porušovať opatrovnícke práva otca. Anglický súd sa ďalej zaoberal otázkou, kde mal maloletý obvyklý pobyt dňa 12. apríla 1990 a dospel k záveru, že v okamihu, od ktorého začalo zadržívanie dieťaťa porušovať opatrovnícke práva druhého rodiča malo dieťa obvyklý pobyt v Anglicku. Teda v predmetnom prípade chýbal cudzí prvok, ktorým je nevrátenie dieťaťa do štátu jeho obvyklého pobytu alebo zadržívanie dieťaťa na inom mieste, ako je miesto obvyklého pobytu dieťaťa. Anglický súd preto návrat dieťaťa nenariadil. Uvedený prípad demonštruje, že rozhodnutie súdov štátu, kde malo dieťa obvyklý pobyt bezprostredne pred premiestnením alebo zadržaním, môže zakladať neoprávnené zadržanie dieťaťa až okamihom jeho vydania, ale nie je spôsobilé následne vyhlásiť minulé konanie potenciálneho únoscu za protiprávne. Justičné orgány sú povinné k nemu prihliadať len v súvislosti s tým, či okamihom jeho vydania nezakladajú protiprávne zadržívanie dieťaťa, teda nové protiprávne konanie.

V neposlednom rade sa je potrebné vysporiadať so situáciami, kedy je dieťa premiestnené z jedného štátu do iného štátu po vydaní rozhodnutia orgánmi štátu predchádzajúceho obvyklého pobytu dieťaťa, ktoré nemá právnu silu rozhodnutej veci, pretože voči nemu je možné podať odvolanie, ale je predbežne vykonateľné a stanuje, že dieťa má obvyklý pobyt v miestne bydliska únoscu a povoľujem únoscovi zriadiť si bydlisko v štáte, kam bolo dieťa následne premiestnené, ak toto rozhodnutie bolo neskôr

⁹⁶ *Re J. (A Minor) (Abduction: Custody Rights)* (1990) 2 AC 562, (1990) 2 All ER 961, (1990) 2 FLR 450, sub nom *C. v. S. (A Minor) (Abduction)*, INCADAT cite HC/E/UKe 2.

zmenné rozhodnutím súdu s právomocou na konanie o rodičovských právach a povinnostiach.

Touto situáciou sa zaoberal ESD v prípade C. proti M.⁹⁷ v ktorom konštatoval, že súd členského štátu, v ktorom sa vedie konanie o návrat musí v takomto prípade overiť, či dieťa malo ešte svoj obvyklý pobyt v členskom štáte pôvodu bezprostredne pred údajným neoprávneným zadržaním a v rámci tohto posúdenia je potrebné zohľadniť, že súdne rozhodnutie mohlo byť predbežne vykonané a bolo proti nemu podané odvolanie. Moment neoprávneného zadržania je obdobie po vydaní súdneho rozhodnutia, ktoré stanovuje pobyt dieťaťa v mieste bydliska rodiča, ktoré je v štáte predchádzajúceho obvyklého pobytu dieťaťa.

Opatrovnícke práva je možné v zmysle článku 3 haagskeho dohovoru o únosoch nadobudnúť aj na základe *dohody platnej podľa právneho poriadku štátu, kde malo dieťa obvyklý pobyt bezprostredne pred premiestnením alebo zadržaním*. Dohovor nestanovuje požiadavky, ktoré musí dohoda o opatrovníckych právach spĺňať, ale tieto ponecháva na právne poriadky zmluvných štátov. V podmienkach Slovenskej republiky upravuje dohodu rodičov o rodičovských právach a povinnostiach § 36 zákona o rodine a na jej platnosť sa vyžaduje schválenie súdu.

Druhá časť úlohy justičného orgánu spočívajúca v posúdení, či konkrétne práva k dieťaťu, ktorých nositeľom je žiadateľ o návrat, spadajú pod pojem opatrovníckych práv podľa haagskeho dohovoru o únosoch detí je zložitejšia, pretože dohovor obsahuje len veľmi všeobecnú definíciu opatrovníckych práv v článku 5 cit.: „Opatrovnícke právo zahŕňa práva týkajúce sa starostlivosti o osobu dieťaťa a najmä právo určiť miesto jeho pobytu.“

Záchytný bod pri posudzovaní, ktoré rodičovské práva a povinnosti je možné považovať za opatrovnícke práva v zmysle haagskeho dohovoru o únosoch ponúka striktné rozlišovanie medzi opatrovníckymi právami a právom styku a to tak v preambule dohovoru ako aj v článku 5 dohovoru, z ktorého je možné usúdiť, že právo styku nie je opatrovníckym právom v zmysle haagskeho dohovoru. Túto hypotézu potvrdzuje skutočnosť, že na ochranu práva styku sa používa osobitný mechanizmus zakotvený v článku 21, nie konanie o návrat. Preto premiestnenie dieťaťa, ktoré porušuje iba právo

⁹⁷ Rozsudok Súdneho dvora z 9. októbra 2014 vo veci C-376/14 PPU C. proti M.

styku rodiča, od ktorého bolo dieťa oddelené, nie je neoprávneným v zmysle haagskeho dohovoru o únosoch.

V praxi justičných orgánov zmluvných štátov sa vyskytli také prípady, kedy nebolo možné striktné odlíšiť opatrovnícke práva od práva styku, najmä keď v definícii pojmu opatrovníckych práv je uvedené, že ide „najmä o právo určiť miesto pobytu dieťaťa.“

Príkladom je právna úprava niektorých zmluvných štátov, vrátane Slovenska, podľa ktorej je spravidla po rozvode manželstva dieťa zverené do osobnej starostlivosti jednému z rodičov a druhému je priznané právo styku s dieťaťom a tento druhý rodič zároveň naďalej disponuje právom spolurozhodovať o dôležitých veciach týkajúcich sa dieťaťa, vrátane vyst'ahovania dieťaťa do cudziny.

Otázka, či ide o neoprávnené premiestnenie dieťaťa, ak dieťa do cudziny premiestnil ten, komu je dieťa zverené do osobnej starostlivosti, avšak bez súhlasu toho, kto má právo spolurozhodovať o dieťati, vyvstala v prípade C. v C.⁹⁸ V tomto prípade išlo o únos šesťročného chlapca, ktorý sa narodil v Austrálii. Keď mal chlapec tri roky, jeho rodičia sa rozviedli a chlapec bol zverený do osobnej starostlivosti matky (custody) ale poručníctvo (guardianship) mali na základe austrálskeho rozsudku naďalej vykonávať obaja rodičia spoločne. Ani jeden z rodičov z tohto titulu nemohol premiestniť dieťa bez súhlasu druhého rodiča do zahraničia. V tomto prípade anglický súd rozhodol, že právo udeliť alebo odmietnuť udeliť súhlas k premiestneniu dieťaťa z Austrálie je opatrovníckym právom v zmysle dohovoru. Tento príklad prezentuje pomerne rozšírenú rozhodovaciu prax súdov zmluvných štátov, avšak v právnej teórii nájdeme aj odlišné názory, podľa ktorých nie je možné právo udeliť súhlas so zmenou obvyklého pobytu považovať za opatrovnícke právo v zmysle haagskeho dohovoru o únosoch detí.⁹⁹

Potreba zjednotia výkladu haagskeho dohovoru o únosoch detí viedla Špeciálnu komisiu v roku 1989 k zaradeniu tejto problematiky do rokovacieho programu. V záveroch z jej rokovania bolo najprv poukávané na potrebu autonómneho výkladu pojmu opatrovníckych práv, ktoré „nie sú nevyhnutne totožné s právami, ktoré sa označujú ako

⁹⁸ C. v. C. (Minor: Abduction: Rights of Custody Abroad) (1989) 1 WLR 654. INCADAT cite: HC/E/UKe 34.

⁹⁹ Pavelková, B.: Maloletí v slovenskom rodinnom práve. Právne postavenie rodiča vo výchove maloletého dieťaťa. 2. Časť. s. 28; Anton, A.E.: The Hague convention on international child abduction. s. 542.

opatrovnícke práva (custody rights) podľa právneho poriadku niektorého štátu.“¹⁰⁰ Špeciálna komisia ďalej poukázala na austrálsky právny poriadok, ako na príklad, kedy je po rozvode „custody“ zvyčajne priznaná jednému z rodičov, pričom „guardianship“ ostáva v rukách oboch rodičov spoločne. Špeciálna komisia v závere konštatovala, že rodič, ktorému bola vo vzťahu k dieťaťu priznaná „custody“ podľa austrálskeho práva, nie je výlučným nositeľom všetkých práv, ktoré tvoria obsah pojmu custody“ v zmysle haagskeho dohovoru o únosoch detí, ale niektoré z týchto práv, ktoré austrálsky právny poriadok označuje ako „guardianship“ vykonáva spolu s druhým rodičom, ktorý sa tak stáva nositeľom opatrovníckych práv v zmysle haagskeho dohovoru o únosoch detí. Špeciálna komisia v tejto súvislosti vyzvala ústredné orgány zmluvných štátov s podobnou právnou úpravou k tomu, aby na tieto skutočnosti upozorňovali priamo v žiadosti o návrat pri jej zasielaní do zahraničia.

Ak aplikujeme tieto závery na pomery Slovenskej republiky dospejeme k záveru, že aj ten z rodičov, ktorému bolo po rozvode manželov priznané právo styku a má v zmysle § 35 zákona o rodine právo naďalej spolurozhodovať o podstatných veciach súvisiacich s výkonom rodičovských práv a povinností je nositeľom opatrovníckych práv podľa haagskeho dohovoru o únosoch detí, pretože zmena obvyklého pobytu dieťaťa je jednoznačne podstatnou vecou v zmysle uvedeného ustanovenia zákona o rodine.

Osobitný prípad predstavuje inštitút „**ne exeat clause**“,“ využívaný v štátoch common law. Ide o „dohodu alebo súdne rozhodnutie, ktoré obmedzuje rodiča, ktorý má výlučné opatrovnícke práva k dieťaťu podľa právneho poriadku štátu obvyklého pobytu dieťaťa v tom smere, že nesmie premiestniť dieťa spod jurisdikcie súdov určitého štátu bez súhlasu druhého rodiča, ktorému je priznané právo styku a/alebo súdu. Teda druhému rodičovi priznáva tzv. právo veta vo vzťahu k premiestneniu dieťaťa do zahraničia.“¹⁰¹ Základný rozdiel medzi touto situáciou a tou, ktorej som sa venovala vyššie, spočíva v tom, že v tomto prípade druhý rodič spravidla nedisponuje okrem práva veta a práva styku žiadnymi ďalšími rodičovskými právami vo vzťahu k dieťaťu. Otázka, či právo veta priznané rodičovi na základe „ne exeat clause“ je možné považovať za opatrovnícke právo

¹⁰⁰ Celkové závery zo špeciálnej komisie z októbra 1989 o fungovaní haagskeho dohovoru z 25. 10. 1980 o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí. Bod. 9. dostupné z <http://hcch.e-vision.nl/upload/abdrpt89e.pdf>.

¹⁰¹ Reynolds, S. E.: International parental child abduction: Why we need to expand custody rights protected under the child abduction convention. s. 464.

v zmysle haagskeho dohovoru o únosoch detí, je v praxi zmluvných štátov posudzovaná rôzne. Zástancovia kladného posúdenia argumentujú tým, že rodič, ktorý disponuje právom veta je viac zainteresovaný na starostlivosti o dieťa ako ten, ktorý disponuje len právom styku. Aj keď je toto tvrdenie diskutabilné ďalší argument, že o spore medzi rodičmi o otázke premiestnenia dieťaťa spod jurisdikcie súdu by mal rozhodovať súd štátu obvyklého pobytu dieťaťa a nie súd iného štátu jednostranne zvolený rodičom, ktorému je dieťa zverené do osobnej starostlivosti,¹⁰² je závažný. Ak totiž vychádzame z jedného zo základných princípov dohovoru, že súdy štátu obvyklého pobytu dieťaťa sú tie najvhodnejšie na rozhodovanie o opatrovnických právach k dieťaťu, mali by to byť tieto súdy, ktoré rozhodnú, či je v najlepšom záujme dieťaťa, aby bolo premiestnené do zahraničia v prípade, ak sa rodičia nevedia dohodnúť. Preto je podľa môjho názoru potrebné tento argument prijať. Prestaňovanie dieťaťa do zahraničia totiž môže predstavovať takú zmenu okolností, ktorá je dôvodom na zmenu zverenia dieťaťa.

Najčastejšie argumenty proti posudzovaniu „ne exeat clause“ ako opatrovnickeho práva v zmysle haagskeho dohovoru o únosoch detí vychádzajú z toho, že „ne exeat clause“ slúži na ochranu práva styku a je preto súčasťou práva styku a nie opatrovnickeho práva v zmysle haagskeho dohovoru o únosoch detí.

Prax súdov zmluvných štátov v tejto otázke nie je jednotná, ale „väčšina európskych štátov považuje právo styku spojené s právom udelenia súhlasu k premiestneniu za opatrovnicke práva, napr. Veľká Británia, Francúzsko, Nórsko, Izrael, Austrália, Juhoafrická republika.“¹⁰³

Okruh osôb, ktoré môžu byť nositeľmi opatrovnických práv v zmysle haagskeho dohovoru o únosoch detí je široký a zahŕňa fyzickú osobu (spravidla je to rodič, či už biologický alebo adoptívny, ďalej iné osoby, ktoré vykonávajú náhradnú starostlivosť o dieťa alebo pestúnsku starostlivosť a pod.), inštitúciu alebo inú právnickú osobu – (napr. zariadenie, v ktorom sa vykonáva ústavná starostlivosť, nápravno-výchovné zariadenie

¹⁰² Bailey, M.: „Rights of custody“ under Hague convention. s. 33. K tejto otázke pozri aj Dyer, A.: The Hague convention on the civil aspects of international child abduction – towards global cooperation. s. 273-292.

¹⁰³ Reynolds, S. E.: International parental child abduction: Why we need to expand custody rights protected under the child abduction convention. s. 481.

a pod.). V zmysle judikatúry zmluvných štátov common law je možné za takúto inštitúciu alebo inú právnickú osobu považovať aj súd. V prípade *B. v B.*¹⁰⁴ anglický súd konštatoval, že kanadský súd, ktorý na základe návrhov rodičov dieťaťa viedol konanie vo veci rodičovských práv a povinností k maloletému v čase premiestnenia dieťaťa z Kanady do Veľkej Británie bol nositeľom opatrovnických práv v zmysle haagskeho dohovoru o únosoch detí na základe predbežného opatrenia, ktorým na čas do vydania konečného rozhodnutia vo veci opatrovnických práv k maloletému priznal výlučné opatrovnicke práva matke a otcovi priznal dočasné právo styku a pojednávanie odročil o týždeň. Podobný záver prijal írsky súd v prípade *RE H.*¹⁰⁵ kde bolo konštatované, že súd nadobudne opatrovnicke práva k dieťaťu vtedy, keď začne konanie vo veci rodičovských práv a povinností a keď kedy súd nadobudne opatrovnicke práva je deň začatia tohto konania podľa vnútroštátnych predpisov štátu, pričom tieto práva trvajú až do vydania konečného rozhodnutia vo veci samej. Súd sa v tomto prípade zaoberal aj otázkou, či je možné v prípadoch, keď je nositeľom opatrovnických práv súd, aby žiadosť o návrat podala iná osoba a konštatoval, že vzhľadom k požiadavke rýchlosti konania o návrat by žiadosť o návrat mala podať predovšetkým osoba, na návrh ktorej bolo začaté konanie vo veci rodičovských práv a povinností.

Štáty kontinentálneho právneho systému nenasledovali príklad štátov common law a v prípade, ak k premiestneniu dieťaťa dôjde po začatí konania o rodičovských právach v štáte jeho obvyklého pobytu, posudzujú opatrovnicke práva a ich nositeľa s ohľadom na hmotnoprávne ustanovenia rozhodného práva.

Opatrovnicke práva môžu vyššie uvedené osoby nadobudnúť buď spoločne alebo samostatne. V podmienkach Slovenskej republiky majú v zmysle § 28 ods. 2 zákona o rodine rodičovské práva a povinnosti obaja rodičia spoločne ak obaja žijú a ak ani jeden z nich nemá výkon rodičovských práv a povinností pozastavený súdnym rozhodnutím (§ 38 ods. 1 zákona o rodine) alebo obmedzený (§ 38 ods. 2 zákona o rodine).

¹⁰⁴ *B. v. B. (Abduction: Custody Rights)* (1993) Fam 32, (1993) 2 All ER 144, (1993) FLR, INCADAT cite: HC/E/UKe 10.

¹⁰⁵ K tomu pozri aj *Thomson v. Thomson* (1994) 3 SCR 551, GRFL (4th) 290, INCADAT cite: HC/E/CA/11; *RE S (Abduction: Children: Separate prepresentation)* (1997) 1 FR 486, INCADAT cite: HC/E/UKe 180.

3.1.1.2 Skutočný výkon opatrovnických práv podľa haagskeho dohovoru o únosoch

Faktický prvok, ktorého prítomnosť v rodinnoprávnom pomere je nevyhnutná, aby tento bol predmetom ochrany haagskeho dohovoru o únosoch je definovaný v článku 3 ako požiadavka, aby sa „v čase premiestnenia alebo zadržania opatrovnické právo aj skutočne vykonávalo buď spoločne alebo samostatne, alebo by sa takto vykonávalo, ak by nedošlo k premiestneniu či zadržaniu.“ V zmysle výkladovej správy k haagskemu dohovoru o únosoch detí na preukázanie splnenia tejto požiadavky stačí, aby „žiadateľ predložil len predbežné dôkazy, že sa skutočne staral o dieťa, čo by za normálnych okolností malo byť relatívne jednoduché preukázať.“¹⁰⁶ Napr. nemecké súdy v prípade *IIUF121/03, Oberlandesgericht Hamm*¹⁰⁷ konštatovali, že aj rodič, ktorý nevykonáva osobnú starostlivosť o dieťa, skutočne vykonáva opatrovnické práva v zmysle článku 3b dohovoru vtedy, keď udržiava kontakt s dieťaťom a namieta jeho trvalému presťahovaniu do inej krajiny. Anglické súdy v podobnej veci¹⁰⁸ zašli ešte ďalej a konštatovali, že rodič skutočne vykonáva svoje opatrovnické práva vtedy, keď udržiava alebo sa snaží udržiavať akýkoľvek druh pravidelného kontaktu s dieťaťom.¹⁰⁹

K rovnakému záveru dospeli aj ďalšie justičné orgány zmluvných štátov. Napr. švajčiarske súdy v prípade *K v K*¹¹⁰ konštatovali, že skutočnosť, že rodičia v čase premiestnenia žili v spoločnej domácnosti je dostatočná na preukázanie toho, že otec skutočne vykonával opatrovnické práva k dieťaťu, nie je potrebné zisťovať, ktorý z rodičov sa viac alebo dlhšie staral o maloletého.

Uvedené je teda možné zhrnúť tak, že súd v konaní o návrat má posúdiť, či nositeľ opatrovnických práv akýmkoľvek spôsobom vykonáva opatrovnické práva alebo by tieto opatrovnické práva skutočne vykonával, ak by nedošlo k premiestneniu alebo zadržaniu. Súd nemá v konaní o návrat skúmať, či opatrovnické práva boli vykonávané „dobro alebo zle“ resp. porovnávať mieru, v akej vykonával opatrovnické práva únosca a v akej ich vykonával rodič, od ktorého bolo dieťa oddelené, pretože toto posúdenie prekračuje rámec

¹⁰⁶ Pérez – Vera, E.: Výkladová správa k Haagskemu dohovoru o únosoch detí z roku 1980. bod 73.

¹⁰⁷ 11 UF 121/03, Oberlandesgericht Hamm, INCADAT cite: HC/E/DE 822.

¹⁰⁸ Soucie v. Souci 1995 SC 134, INCADAT cite HC/E/UKs 107.

¹⁰⁹ Správa z tretej špeciálnej komisie na preskúmanie fungovania Haagskeho dohovoru o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí. (17-21. marec 1997), s. 21. Dostupné z: <http://hcch.e-vision.nl/upload/abduc97e.pdf>.

¹¹⁰ K. v. K., 13. February 1992, District Court of Horgen, INCADAT cite: HC/E/CH 299.

konania o návrat a dostáva sa do roviny konania o rodičovských právach a povinnostiach, a teda do rozporu s článkom 16 haagskeho dohovoru o únosoch detí, ktorý prikazuje justičným orgánom zmluvných štátov, na územie ktorých bolo dieťa premiestnené, zdržať sa rozhodovania vo veci opatrovníckeho práva, kým sa nerozhodne, že návrat dieťaťa sa nenariadi.

V úvode podkapitoly som uviedla, že len taký právny pomer, ktorý v čase premiestnenia, resp. zadržania obsahuje faktický aj právny prvok je chránený prostriedkami haagskeho dohovoru o únosoch detí, preto sa vyskytujú situácie, kedy napr. otec, ktorý nie je ženatý s matkou svojho dieťaťa a z toho dôvodu nie je nositeľom opatrovníckych práv podľa rozhodného práva, nemôže namietat, že premiestnenie je neoprávnené. Avšak je potrebné upozorniť, že v aplikačnej praxi zmluvných štátov sa vyskytli aj prípady,¹¹¹ kedy súd nariadil návrat na základe žiadosti otca, ktorý síce de facto vykonával opatrovnícke práva v zmysle haagskeho dohovoru o únosoch detí, ale podľa rozhodného práva nebol ich nositeľom. Súd dôvodil tým, že aj pojem opatrovnícke právo je potrebné vykladať autonómne a je mu potrebné priznať čo možno najširší význam, preto situáciu, kedy niekto reálne vykonáva práva a povinnosti rovnocenné tým, ktoré má rodič, hoci neexistuje zákonný dôvod na ich výkon, má byť považovaný za nositeľa opatrovníckych práv v zmysle haagskeho dohovoru o únosoch detí.

3.1.1.3 Opatrovnícke práva a skutočný výkon opatrovníckych práv podľa haagskeho dohovoru o ochrane detí a nariadenia Brusel IIa

Opatrovnícke práva a skutočný výkon práva styku sú v **haagskom dohovore o ochrane detí** definované rovnako ako v haagskom dohovore o únosoch detí. Je potrebné upozorniť, že haagsky dohovor o ochrane detí sa uplatní vo vzťahu k dieťaťu do 18 rokov, preto sa za neoprávnené premiestnenie alebo zadržanie na účely tohto nástroja považuje aj únos dieťaťa staršieho ako 16 rokov, kedy už haagsky dohovor o únosoch detí nemožno aplikovať.

Nariadenie Brusel IIa vymedzuje opatrovnícke práva v článku 2 ods. 9 ako zahŕňajúce „práva a povinnosti súvisiace s osobnou starostlivosťou o dieťa, najmä právo určiť miesto pobytu dieťaťa.“ Opatrovnícke práva predstavujú podmnožinu rodičovských

¹¹¹ Re T. and Others (Minors) (1993) 2 FLR 617. INCADAT cite: HC/E/UK 112.

práv a povinností a je možné ich nadobudnúť zo zákona, na základe dohody, ktorá má právne účinky alebo rozsudkom. Ich nositeľom môže byť v zmysle článku 2 ods. 8 tak fyzická ako aj právnická osoba.

Z konštantnej judikatúry ESD¹¹² vyplýva, že pojem „opatrovnícke právo“ je autonómny pojmom vo vzťahu k právu členských štátov EÚ. Od autonómneho pojmu opatrovníckych práv je potrebné v zmysle judikatúry ESD odlišovať nositeľa opatrovníckych práv v zmysle Nariadenia Brusel IIa. „Nariadenie Brusel IIa neurčuje, kto je osoba, ktorá má mať opatrovnícke právo k dieťaťu, ale ohľadne určenia nositeľa opatrovníckeho práva odkazuje na právo členského štátu, v ktorom malo dieťa obvyklý pobyt bezprostredne pred premiestnením alebo zadržaním.“¹¹³

Preto situáciu, kedy podľa právneho poriadku členského štátu EÚ nenadobúda otec dieťaťa v prípade, ak nie je zosobášený s matkou dieťaťa, opatrovnícke právo k dieťaťu automaticky ale až na základe dohody rodičov resp. rozhodnutia súdu a matka dieťaťa, ktorá nadobúda opatrovnícke práva k dieťaťu automaticky premiestni dieťa do zahraničia, nie je možné považovať za neoprávnené, a to ani v prípade, ak otec fakticky vykonával starostlivosť o dieťa. „Priznaním opatrovníckeho práva biologickému otcovi v zmysle článku 2 ods. 11 nariadenia Brusel IIa, bez ohľadu na nepriznanie takéhoto práva na základe vnútroštátneho práva by narazilo na požiadavky právnej istoty a na nevyhnutnosť chrániť práva a slobody ostatných v prejednávaní veci a slobodu pohybu matky.“¹¹⁴

Nositeľ opatrovníckeho práva môže toto právo vykonávať spoločne alebo samostatne v závislosti od rozhodného práva. Nariadenie Brusel IIa v článku 2 ods. 11 písm. b) konkretizuje, že „opatrovnícke právo sa považuje za vykonávané spoločne, ak na základe rozsudku alebo zo zákona jeden nositeľ rodičovských práv a povinností nemôže rozhodnúť o mieste pobytu dieťaťa bez súhlasu druhého nositeľa rodičovských práv a povinností.“

¹¹² Rozsudok ESD vo veci Szymon Kozlowski C-66/08, bod. 42 a tam citovaná judikatúra.

¹¹³ Rozsudok ESD vo veci J. McB. proti L.E., C-400/10 PPU, bod 43.

¹¹⁴ Rozsudok ESD vo veci J. McB. proti L.E., C-400/10 PPU, bod 59.

3.1.2 Rozhodnutie týkajúce sa starostlivosti o dieťa v zmysle európskeho dohovoru o starostlivosti o deti

Európsky dohovor o starostlivosti o deti považuje za neoprávnené premiestnenie také konanie, ktorým je porušené úradné rozhodnutie, alebo dohoda úradne schválená príslušným orgánom, ktoré spĺňa určité požiadavky.

Z hľadiska obsahu je rozhodnutím týkajúcim sa starostlivosti o dieťa rozhodnutie orgánu, v rozsahu, v akom sa týka osobnej starostlivosti o dieťa vrátane práva rozhodovať o mieste jeho pobytu alebo v ktorom sa týka práva styku s dieťaťom. „Právo na styk s dieťaťom je rovnocenné právu na výchovu dieťaťa a zaslúži si rovnakú právnu ochranu.“¹¹⁵ Aj „rozhodnutie, ktoré je obmedzené len na nariadenie návratu dieťaťa do miesta jeho obvyklého pobytu je rozhodnutím týkajúcim sa starostlivosti.“¹¹⁶ Rozhodnutie týkajúce sa starostlivosti má byť vydané po tom, čo európsky dohovor vstúpil do platnosti ako v štáte pôvodu rozhodnutia tak v dožiadanom štáte.¹¹⁷

Medzi ďalšie požiadavky vo vzťahu k rozhodnutiu patrí jeho vykonateľnosť v štáte pôvodu rozhodnutia a jeho vydanie príslušným orgánom zmluvného štátu.

Vykonateľnosť rozhodnutia, teda „vlastnosť súdneho rozhodnutia, ktorá spočíva v jeho priamej vynútiteľnosti prostredníctvom štátnej moci, a to aj proti vôli účastníka, ktorý má podľa neho splniť určitú povinnosť“¹¹⁸ je potrebné posudzovať podľa práva štátu pôvodu rozhodnutia.¹¹⁹ Dôkaz o vykonateľnosti vyhotovuje príslušný orgán štátu pôvodu rozhodnutia vo forme podľa právneho poriadku tohto štátu a predkladá ho osoba, ktorá žiada o uznanie a výkon rozhodnutia o starostlivosti o dieťa. Právoplatnosť rozhodnutia týkajúceho sa starostlivosti o dieťa sa nevyžaduje.

Medzi ďalšie požiadavky patrí, aby rozhodnutie bolo vydané príslušným orgánom zmluvného štátu. Premiestnenie dieťaťa, ktorým je porušené rozhodnutie súdu tretieho štátu, nie je možné považovať za neoprávnené a to ani vtedy, keď takéto rozhodnutie je uznané, resp. spĺňa podmienky uznania v zmluvnom štáte dohovoru. Orgánom zmluvného štátu

¹¹⁵ Vaške, V.: Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice. s. 329.

¹¹⁶ Výkladová správa k Európskemu dohovoru o uznávaní a výkone rozhodnutí týkajúcich sa starostlivosti o deti a o obnove starostlivosti o deti. ETS č. 105. bod. 17.

¹¹⁷ Vaške, V.: Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice. s. 331.

¹¹⁸ Ficová, S. a kol.: Občianske právo procesné. Základné konanie. s. 278.

¹¹⁹ Článok 1 písm. c.) európskeho dohovoru o starostlivosti o deti.

môže byť súdny alebo správny orgán, ktorý má podľa vnútroštátnych predpisov zmluvného štátu právomoc na konanie vo veciach týkajúcich sa starostlivosti o deti.¹²⁰ Nepriamo túto právomoc skúmajú orgány štátu, na územie ktorého bolo dieťa premiestnené, v rámci konania o obnove starostlivosti o dieťa, resp. v konaní o uznanie a výkon cudzieho rozhodnutia. Podrobne sa budem týmito otázkami zaoberať v kapitole 4.

Európsky dohovor sa uplatní nielen na tie prípady, kedy je premiestnením alebo zadržaním porušené rozhodnutie týkajúce sa starostlivosti o dieťa, ktoré existovalo v čase premiestnenia dieťaťa alebo nevrátenia dieťaťa, ale aj na prípady, kedy rodičia, alebo jeden z nich v čase premiestnenia vykonávali starostlivosť o dieťa na základe zákona. V druhom uvedenom prípade je podmienkou vydanie následného rozhodnutia týkajúceho sa starostlivosti o dieťa, ktorým je premiestnenie dieťaťa vyhlásené za nezákonné, a ktoré je vydané na základe žiadosti osoby, ktorá má vo veci právny záujem. Dohovor neupravuje právomoc na konanie, na základe ktorého je vydané následné rozhodnutie týkajúce sa starostlivosti a nestanovuje požiadavku, aby takéto následné rozhodnutie bolo vydané súdom štátu, kde malo dieťa obvyklý pobyt pred premiestnením alebo zadržaním, teda môže byť vydané súdom ktoréhokoľvek zmluvného štátu európskeho dohovoru. Avšak, aby nedošlo k situácii, že uznanie takéhoto rozhodnutia bude odopreté v inom zmluvnom štáte, je vhodné, aby sa konania v tomto zmluvnom štáte buď zúčastnil únosca alebo aby existovala úzka väzba medzi fórom a predmetom konania, napr. v podobe obvyklého pobytu dieťaťa alebo štátneho občianstva dieťaťa a pod.

Základnou obsahovou náležitosťou rozhodnutia je, že sa úplne alebo z časti týka osobnej starostlivosti o dieťa vrátane práva rozhodovať o mieste pobytu dieťaťa. Pojem „osobná starostlivosť o dieťa“ nie je v dohovore definovaný a výkladová správa len príkladmo uvádza, že zahŕňa fyzickú, zdravotnú, mravnú, intelektuálnu výchovu všeobecne a zahŕňa aj vzdelanie a školskú dochádzku, pričom je ponechané na orgánoch dožiadaného štátu, aby posúdili, či konkrétne rozhodnutie s ohľadom na charakter priznaných práv a povinností spadá pod tento pojem a teda sa naň vzťahujú požiadavky dohovoru.¹²¹ Široká

¹²⁰ Napr. v Dánsku, Nórsku a Švajčiarsku rozhodujú o týchto otázkach správne orgány.

¹²¹ Výkladová správa k Európskemu dohovoru o uznávaní a výkone rozhodnutí týkajúcich sa starostlivosti o deti a o obnove starostlivosti o deti. ETS č. 105, bod 18.

formulácia pojmu „osobná starostlivosť o dieťa“ umožňuje zahrnúť nielen prípady výlučnej osobnej starostlivosti ale aj spoločnej a striedavej starostlivosti.

V prípade následného rozhodnutia v zmysle článku 12 európskeho dohovoru je, ako už bolo uvedené vyššie, nevyhnutnou obsahovou náležitosťou rozhodnutia vyhlásenie premiestnenia za nezákonné.

3.2 Obvyklý pobyt dieťaťa

Pojem obvyklého pobytu slúžiaci na vytvorenie spojenia medzi osobou a miestom, resp. štátom, nie je novým, ale stále kontroverzným pojmom medzinárodného práva súkromného. Príčiny kontroverznosti je potrebné hľadať v dôvodoch, ktoré viedli k jeho zavedeniu.

Prvýkrát bol pojem obvyklý pobyt použitý v **Haagskom dohovore o právomoci a rozhodnom práve vo vzťahu k ochrane detí** z roku 1961. Tvorcovia tohto dohovoru vytvorili tento pojem umelo v snahe zabezpečiť čo najširšiu ratifikáciu uvedeného dohovoru medzi členskými štátmi Haagskej konferencie, ktoré boli v tom čase rozdelené na dva tábory – na štáty, ktoré používali ako kritérium právomoci súdov domicil osoby a štáty, ktoré na tento účel používali štátne občianstvo osoby. Kritérium „obvyklého pobytu“ malo predstavovať kompromis prijateľný pre oba tábory.

Inštitút obvyklého pobytu sa pomerne rýchlo rozšíril a okrem medzinárodných zmlúv prijatých na pôde Haagskej konferencie medzinárodného práva súkromného sa používa aj v nástrojoch prijatých Európskou úniou a na pôde Rady Európy. Pre všetky nástroje, ktoré obsahujú pojem obvyklý pobyt je typické, že neobsahujú jeho legálnu definíciu a snažia sa o uchovanie faktického charakteru tohto pojmu s odôvodnením, že tak ľahšie zabezpečia jeho jednotnú aplikáciu. Prijatie legálnej definície by podľa rozšíreného názoru viedlo k potrebe výkladu a rôzny výklad v jednotlivých zmluvných štátoch by viedol k rozdielnej aplikácii.

K pojmom obvyklý pobyt a domicil bola na pôde Rady Európy prijatá Rezolúcia (72) 1 Výboru ministrov Rady Európy o štandardizácii právnych pojmov „domicil“ a „pobyt“, ktorou boli vlády členských štátov Rady Európy vyzvané, aby pri aplikácii pojmov „domicil“ a „obvyklý pobyt“ na medzinárodnom poli postupovali podľa pravidiel uvedených v prílohe uvedenej rezolúcie. Prílohu rezolúcie tvorí 11 pravidiel, z nich

pravidlá č. 7 až 11 sú venované pojmu „pobyt“ a pravidlá č. 9 až 11 pojmu „obvyklý pobyt“. Podľa týchto pravidiel má osoba pobyt v štáte, ktorý sa spravuje určitým systémom práva alebo na mieste v rámci tohto štátu, ak sa tu zdržiava po určitý čas, pričom pobyt nemusí byť nepretržitý. Pobyt osoby je potrebné určiť výlučne na základe skutkových okolností každého jednotlivého prípadu, pričom povolenie na pobyt a ani iný právny nárok na pobyt nie sú pri určovaní pobytu rozhodujúce.

Obvyklý pobyt vyjadruje takú „kvalitu“ pobytu, pri ktorej sú väzby osoby vo vzťahu k miestu, kde sa zdržiava, trvalé. Pri určení, či takéto trvalé väzby existujú je potrebné klásť dôraz na dĺžku a kontinuitu pobytu ako aj na iné okolnosti, ktoré sa viažu k osobe alebo k jej práci. Podmienkou založenia pobytu a ani obvyklého pobytu nie je vôľa osoby založiť pobyt a ani zámer ho udržiavať, avšak vôľu osoby je možné vziať do úvahy pri posúdení, či pobyt existuje a aký je jeho charakter. Podľa pravidla č. 11 tak pobyt ako ani obvyklý pobyt osoby nemôže závisieť od pobytu resp. obvyklého pobytu inej osoby.

Na rezolúciu (72) 1 Výboru ministrov Rady Európy o štandardizácii právnych pojmov „domicil“ a „pobyt“ odkazuje dôvodová správa k európskemu dohovoru o starostlivosti o deti, pričom zároveň výklad pojmu „obvyklý pobyt dieťaťa“ ponecháva na právne poriadky zmluvných štátov.

Ani v podmienkach Slovenskej republiky nemá pojem *obvyklý pobyt dieťaťa* legálnu definíciu, podľa dôvodovej správy k zákonu č. 589/2003 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov „ide o koncept, ktorý má čisto objektívny charakter a rozumie sa ním miesto, kde sa osoba skutočne (prevažne) zdržiava, pričom jej úmysel zdržiavať sa inde je irelevantný. Pri skúmaní obvyklého pobytu osoby je potrebné prihliadať na to, kde sa osoba väčšinu roka zdržiava, kde pracuje alebo študuje. Pri posúdení obvyklého pobytu dieťaťa je, v závislosti od veku dieťaťa, potrebné vziať do úvahy obvyklý pobyt osoby, ktorá sa o dieťa stará, pričom u mladších detí bude spravidla obvyklý pobyt dieťaťa sledovať obvyklý pobyt osoby, u ktorej dieťa žije.“ Judikatúra slovenských súdov doplnila, že „do úvahy je potrebné vziať aj miesto, kde sa dieťa zdržiava na základe dohody rodičov, pričom dočasné alebo protiprávne opatrenie, čo i jedného z rodičov na obvyklom pobyte dieťaťa nič nemenia.“¹²²

¹²² Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky spis. zn. 2 M Cdo 23/2008, s. 11.

Výkladom pojmu obvyklý pobyt dieťaťa sa zaoberali aj zmluvné štáty haagskeho dohovoru o únosoch detí a to takmer na každom zo zasadnutí špeciálnej komisie. Zo záverov prijatých v rámci špeciálnych komisií vyplýva, že pojem obvyklý pobyt dieťaťa v zmysle haagskeho dohovoru o únosoch detí má byť interpretovaný autonómne vo vzťahu k právnym poriadkom zmluvných štátov. Obvyklý pobyt dieťaťa je vždy jeho obvyklým pobytom a nie obvyklým pobytom rodiča, pričom je však značne ovplyvnený rozhodnutiami rodičov, avšak dohoda rodičov o súdnej právomoci na konanie o opatrovníckych právach k dieťaťu a ani dohoda rodičov o striedavej výchove nemôže založiť obvyklý pobyt dieťaťa inde ako je jeho faktický obvyklý pobyt.¹²³

Aj napriek uvedeným užitočným usmerneniam sa prax justičných orgánov zmluvných štátov haagskeho dohovoru o únosoch detí pri výklade pojmu „obvyklý pobyt dieťaťa“ stále značne odlišuje. Vo všeobecnosti je možné štáty rozdeliť na dve skupiny, a to štáty common law a štáty kontinentálneho právneho systému, ktoré sa odlišujú tým, že prvé menované kladú významný dôraz na zámer rodičov usadiť sa v určitom štáte, kým v druhej posudzovanej skupine sa zámer rodičov predstavuje len jeden z faktorov pre posúdenie obvyklého pobytu dieťaťa. Napr. v prípade *Feder v. Evan-Feder*¹²⁴ sa súd Spojených štátov amerických zameral pri posúdení obvyklého pobytu dieťaťa na analyzovanie okolností týkajúcich sa dieťaťa a zároveň na posúdenie spoločného zámeru rodičov. V prípade *Mozes v. Mozes*¹²⁵ súd konštatoval, že hlavný dôraz má súd klásť na spoločný zámer rodičov a dôraz na objektívne faktory má byť daný len v tých prípadoch, kedy jednoznačne poukazujú na obvyklý pobyt dieťaťa na určitom mieste.

V staršom prípade *Rochford v. Rochford*¹²⁶ taliansky súd pri rozhodovaní o tom, kde má dieťa obvyklý pobyt bral do úvahy len objektívne skutočnosti a nie vôľu rodičov alebo dieťaťa a konštatoval, že len miesto, kde je centrum života dieťaťa a kde dieťa preukázateľne zvyčajne trávi väčšinu svojho času, môže byť považované za obvyklý pobyt dieťaťa.

¹²³ Správa z tretieho stretnutia špeciálnej komisie na preskúmanie fungovania haagskeho dohovoru o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí konaného dňa 17- 21. marec 1997, dostupné z: <http://hcch.e-vision.nl/upload/abduc97e.pdf>, s. 7.

¹²⁴ *Feder v. Evans-Feder*, 63 F.3d 217 (3d Cir. 1995). INCADAT cite: HC/E/USf 83.

¹²⁵ *Mozes v. Mozes*, 239 F.3d 1067 (9th Cir. 2001) INCADAT cite: HC/E/USf 301.

¹²⁶ *Rochford v. Rochford*. INCADAT cite: HC/E/I 1024.

Dôsledkom odlišného významu, aký prisudzujú štáty common law a kontinentálneho právneho systému vôli rodičov alebo dieťaťa zdržiavať sa určitom území je odlišná odpoveď na otázku, kedy dieťa nadobúda obvyklý pobyt v inom štáte. Štáty common law zastávajú názor, že dieťa môže nadobudnúť obvyklý pobyt aj okamihom presťahovania sa, ak je daná spoločná vôľa rodičov zmeniť obvyklý pobyt dieťaťa. Štáty kontinentálneho právneho systému spravidla na zmenu obvyklého pobytu vyžadujú, aby sa dieťa zžilo s novým prostredím, teda aby od presťahovania uplynul určitý čas.

V podmienkach Európskej únie pojem „obvyklý pobyt dieťaťa“ používa nariadenie Brusel IIa a judikatúra ESD, ktorá bola prijatá k tomuto pojmu môže byť užitočná aj pre nečlenské štáty EÚ. ESD sa v prípadoch *A.¹²⁷ Mercredi¹²⁸ a C¹²⁹* zaoberal výkladom pojmu „obvyklý pobyt dieťaťa“ v zmysle článku 8 ods. 1 nariadenia Brusel IIa a konštatoval, že keďže toto ustanovenie neobsahuje žiaden výslovný odkaz na právo členských štátov EÚ, vyžaduje si autonómny a jednotný výklad vo všetkých členských štátoch. ESD konštatoval, že ide o taký pobyt, ktorý vykazuje určitú mieru pravidelnosti alebo stability¹³⁰ v tom zmysle, že na danom mieste sa „skutočne sústreďuje život dotknutého dieťaťa,“¹³¹ teda len čisto fyzická prítomnosť dieťaťa nie je dostačujúca.

Kritéria, na základe ktorých je možné posúdiť, či konkrétne miesto spĺňa požiadavku, že sa na ňom skutočne sústreďuje život dotknutého dieťaťa, vymedzil ESD len demonštratívne, pričom zdôraznil, že je potrebné prihliadať na všetky okolnosti existujúce v rozhodujúcom čase. Teda v prípade medzinárodného rodičovského únosu v čase bezprostredne predchádzajúcemu premiestneniu alebo zadržaniu dieťaťa. Medzi takéto kritériá ESD zaradil „dĺžku a pravidelnosť pobytu“ a „sociálne a rodinné začlenenie dieťaťa“. Úmysel dieťaťa zdržiavať sa na určitom mieste ESD nezaradil medzi demonštratívne vypočítané kritériá, čo je odôvodniteľné o. i. aj tým, že „to nie je vlastná vôľa detí, ktorá sa zdá byť rozhodujúca, ale skôr vôľa rodičov, ktorým prislúcha na základe ich autority právo určiť miesto pobytu dieťaťa.“¹³² Ale ani vôľa jedného z rodičov by nemala byť podľa ESD rozhodujúcim faktorom, pretože rodičia sa nemusia zhodnúť

¹²⁷ Rozsudok ESD vo veci A., C-523/07.

¹²⁸ Rozsudok ESD vo veci Mercredi C-497/10 PPU

¹²⁹ Rozsudok ESD vo veci C C-376/14 PPU

¹³⁰ Rozsudok ESD vo veci A., C-523/07, bod 14.

¹³¹ Rozsudok ESD vo veci A., C-523/07, bod 38.

¹³² Návrhy generálnej advokátky Juliane Kokott prednesené dňa 29. januára 2009 vo veci A, C-523/07, bod. 36.

v otázke pobytu dieťaťa, v prípade nehody sa preto neprihliada na úmysel žiadneho z rodičov. Ak však majú rodičia spoločný úmysel, ktorý sa prejavuje napr. v spoločnom zapísaní dieťaťa do školy v určitom meste, resp. v prenajatí alebo kúpe domu, je potrebné na tento spoločný úmysel prihliadať, nie však ako na rozhodujúci faktor, skôr ako na jeden z faktorov, ktorý svedčí o zmene obvyklého pobytu.¹³³

Prítomnosť dieťaťa musí mať v zásade určité trvanie, aby odzrkadľovala dostatočnú stabilitu, nariadenie však neupravuje jej minimálnu dĺžku. Trvanie pobytu môže slúžiť iba ako indícia v rámci posúdenia stability pobytu.

Vo vzťahu k pravidelnosti pobytu ESD konštatoval, že „nie je nevyhnuté, ani aby bol pobyt nepretržitý a dočasná neprítomnosť dieťaťa, napr. počas školských prázdnin, nespochybňuje trvalosť obvyklého pobytu.“¹³⁴ V každom prípade je však potrebné skúmať dôvody prítomnosti dieťaťa na určitom území.

Kritérium rodinného začlenenia dieťaťa by sa malo skúmať s ohľadom na väzby dieťaťa vo vzťahu k osobám, s ktorými žije, resp. s ktorými udržiava pravidelný kontakt, teda napr. starí rodičia, príbuzní, priatelia, ktorí vytvárajú rodinné prostredie dieťaťa. Kritérium sociálneho začlenenia sa má skúmať s ohľadom na školskú dochádzku dieťaťa, priateľov dieťaťa a predovšetkým na znalosť jazyka. ESD pripustil, že môže nastať situácia, že dieťa stratí obvyklý pobyt a nezíska nový obvyklý pobyt teda, že v danom čase nie je možné zistiť obvyklý pobyt dieťaťa. Na takúto situáciu reaguje aj článok 13 Nariadenia Brusel IIa, ktoré upravuje právomoc na konanie o rodičovských právach a povinnostiach k dieťaťu v prípade, ak obvyklý pobyt dieťaťa nie je možné zistiť.

Uvedené rozhodnutia ESD aspoň čiastočne zjednotili pre budúcnosť prax členských štátov EÚ, je však potrebné konštatovať, že prax tretích štátov, ktoré sú zmluvnými štátmi Haagskeho dohovoru o únosoch detí a Haagskeho dohovoru o ochrane detí v otázkach posudzovania obvyklého pobytu dieťaťa ostáva naďalej nejednotná.

3.3 Najlepší záujem dieťaťa

Zásada, že záujem dieťaťa musí byť prvoradý pri každej činnosti týkajúcej sa dieťaťa je zakotvená vo všetkých právnych poriadkoch štátov angloamerického

¹³³ Rozsudok ESD vo veci A., C-523/07, bod 40.

¹³⁴ Rozsudok ESD vo veci A., C-523/07, bod 42.

a kontinentálneho právneho systému a výnimku v tomto smere predstavujú len islamské štáty.

Aj napriek jeho značnej rozšírenosti ostáva tento princíp spravidla bližšie nedefinovaný a v každom jednotlivom prípade je pri jeho skúmaní potrebné vychádzať zo širokého okruhu faktorov, akými sú fyzické a psychické zdravie dieťaťa, jeho ďalší zdravý duševný vývoj, všestranný rozvoj osobnosti dieťaťa a to najmä morálny, etický, vzdelanostný a pod.¹³⁵

V podmienkach Slovenskej republiky bol zákonom č. 175/2015 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony implementovaná zásada najlepšieho záujmu dieťaťa medzi základné zásady zákona o rodine. V zmysle novozavedeného článku 5 zákona o rodine, je záujem dieťaťa prvoradým hľadiskom pri rozhodovaní vo všetkých veciach, ktoré sa týkajú dieťaťa, pričom nové ustanovenie demonštratívne vypočítava, čo je potrebné pri určovaní a posudzovaní záujmu maloletého dieťaťa zohľadňovať.¹³⁶

Na medzinárodnej úrovni došlo k rozšíreniu princípu najlepšieho záujmu dieťaťa prijatím Dohovoru o právach dieťaťa, ktorý v článku 3 uložil zmluvným štátom povinnosť rešpektovať záujem dieťaťa ako prvoradý pri akýchkoľvek postupoch týkajúcich sa detí, či už vykonávaných súkromnými zariadeniami sociálnej starostlivosti, súdmi, správnymi alebo zákonodarnými orgánmi.

Odkaz na najlepší záujem dieťaťa obsahujú haagsky dohovor o únosoch detí, haagsky dohovor o ochrane detí, európsky dohovor o starostlivosti o deti a aj nariadenie Brusel IIa.

Haagsky dohovor o únosoch detí vo svojej preambule uvádza že „vo veciach týkajúcich sa opatrovníctva detí majú ich záujmy prvoradú dôležitosť...“¹³⁷ Toto je jediné ustanovenie haagskeho dohovoru o únosoch detí obsahujúce odkaz na zásadu najlepšieho záujmu dieťaťa. Podľa výkladovej správy k tomuto dohovoru je najlepší záujem dieťaťa

¹³⁵ Pavelková, B.: Maloletí v slovenskom rodinnom práve. 2. časť Právne postavenie rodiča vo výchove maloletého dieťaťa. s. 38.

¹³⁶ K tomu pozri bližšie LUPRICHOVÁ, P.: Najlepší záujem dieťaťa – efektívny nástroj ochrany maloletého dieťaťa? In: Bratislavské právnické fórum 2015 [elektronický zdroj]. - ISBN 978-80-7160-411-2. - Bratislava : Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2015. - S. 163-168

¹³⁷ Preambula Haagskeho dohovoru o únosoch detí.

považovaný skôr za sociologický fenomén ako za reálny právny pojem. A právo dieťaťa nebyť unesené v mene viac alebo menej diskutabilných práv k jeho osobe sa uvádza ako príklad toho, čo je v jeho najlepšom záujme.¹³⁸

Pomerne nejasný výklad postavenia princípu najlepšieho záujmu dieťaťa v rámci haagskeho dohovoru o únosoch detí vo výkladovej správe k uvedenému dohovoru ako aj skutočnosť, že okrem preambuly sa v ďalšom texte tohto dohovoru odkaz na najlepší záujem dieťaťa nevyskytuje, viedli niektorých autorov¹³⁹ k názoru, že v konaní o návrat nie je potrebné, resp. dokonca vhodné, aplikovať princíp najlepšieho záujmu dieťaťa, ale tento princíp je potlačený princípom najlepšieho záujmu všetkých detí, ktorý spočíva v tom, že deti nemajú byť premiestňované. Preto najlepší záujem konkrétneho dieťaťa má ustúpiť záujmu na riadnej aplikácii haagskeho dohovoru o únosoch detí, čo umožní, aby najlepší záujem dieťaťa z dlhodobého pohľadu bol preskúmaný súdom štátu jeho obvyklého pobytu.¹⁴⁰

Existujú však aj iné názory, podľa ktorých je nielen potrebné skúmať najlepší záujem dieťaťa v konaní o návrat, ale skúmať ho komplexne s ohľadom na celkovú situáciu konkrétneho dieťaťa, jeho individuálne potreby a pod.¹⁴¹

Podľa môjho názoru nie je ani jeden z uvedených názorov celkom správny. Názory, ktoré som uviedla na prvom mieste vychádzajú zo situácie, v ktorej bol haagsky dohovor o únosoch detí prijatý, teda zo stavu v roku 1980, kedy ešte neexistoval katalóg práv dieťaťa v podobe dohovoru o právach dieťaťa a ani povinnosť štátov rešpektovať zásadu najlepšieho záujmu dieťaťa pri všetkých konaniach týkajúcich sa dieťaťa. Po prijatí dohovoru o právach dieťaťa sa táto povinnosť rozšírila aj na konanie o návrat.

Je potrebné opakovane zdôrazniť, že konanie o návrat nie je konaním o opatrovníckych právach k dieťaťu a teda aj spôsob aplikácie princípu najlepšieho záujmu dieťaťa by sa v konaní o návrat mal odlišovať od jeho uplatňovania v konaní o opatrovníckych právach. Podľa existujúcej judikatúry ESLP má princíp najlepšieho záujmu dieťaťa dvojaký účel, jednak garantovať, že dieťa vyrastá v bezpečnom prostredí a

¹³⁸ Pérez – Vera, E.: Výkladová správa k Haagskemu dohovoru o únosoch detí z roku 1980. bod 21.

¹³⁹ Bowie, K. M.: International application and interpretation of the convention on the civil aspects of international child abduction, s. 4.

¹⁴⁰ Re M (Abduction: Non-Convention Country) [1995] 1 FLR 89, INCADAT cite: HC/E/UKe 38.

¹⁴¹ Schiratzki, J. L.: Friends at odds - construing habitual residence for children in Sweden and The United States. s. 297.

zároveň že sú zachované rodinné väzby, pokiaľ nie sú škodlivé. S ohľadom na haagsky dohovor o únosoch detí, ESLP poznamenal, že v centre tohto nástroja je najlepší záujem dieťaťa, čo dokazuje fakt, že bol prijatý za účelom chrániť deti pred neoprávneným premiestnením alebo zadržaním a zabezpečiť ich okamžitý návrat do krajiny ich obvyklého pobytu.

Podľa ESLP návrat dieťaťa nie je automatický, pretože dohovor o únosoch detí obsahuje výnimky z povinnosti nariadiť okamžitý návrat dieťaťa, ktoré od orgánu, ktorý koná vo veci návratu dieťaťa vyžadujú, aby objektívne posúdil situáciu konkrétneho dieťaťa a konkrétne okolnosti. Z čoho teda vyplýva, že v konaní o návrat je potrebné aplikovať zásadu najlepšieho záujmu dieťaťa a to pri posudzovaní existencie výnimiek z povinnosti nariadiť návrat dieťaťa, ktoré sú taxatívne uvedené v dohovore. Teda návrat dieťaťa nesmie byť nariadený automaticky, ale v každom prípade má byť posúdená možnosť nenariadenia návratu na základe konkrétnych okolností jednotlivého prípadu.

Konanie o návrat v zmysle Haagskeho dohovoru o únosoch detí je doplnené ustanoveniami haagskeho dohovoru o ochrane detí a nariadenia Brusel IIa. Tieto nástroje v preambulách odkazujú na rešpektovanie základných práv dieťaťa v zmysle Dohovoru o právach dieťaťa, resp. v zmysle Charty základných práv Európskej únie. S ohľadom na princíp najlepšieho záujmu dieťaťa oba tieto právne nástroje v prípadoch neoprávneného premiestnenia alebo zadržania dieťaťa ponechávajú právomoc na konanie o rodičovských právach a povinnostiach súdom štátu, kde malo dieťa obvyklý pobyt bezprostredne pred premiestnením alebo zadržaním, pretože tieto sú podľa tvorcov Haagskeho dohovoru o ochrane detí a Nariadenia Brusel IIa najvhodnejšie pre posúdenie najlepšieho záujmu dieťaťa. Výkon rozhodnutia týchto justičných orgánov, ktoré požadujú návrat dieťaťa nie je možné podľa Nariadenia Brusel IIa odmietnuť v štáte výkonu len z dôvodu jeho rozporu s najlepším záujmom dieťaťa, lebo ako vyplýva z judikatúry ESD, najlepšieho záujmu dieťaťa sa má účastník konania domáhať vždy v konaní pred súdom s právomocou a nie v konaní o výkon rozhodnutia v štáte výkonu. Teda aj z pohľadu uvedených právnych nástrojov ku komplexnému preskúmaniu najlepšieho záujmu dieťaťa sú povolané súdy štátu obvyklého pobytu dieťaťa v konaniach o rodičovských právach a povinnostiach,

v konaní o návrat má byť toto preskúmanie obmedzené len na preskúmanie okolností odôvodňujúcich nenariadenie návratu.

Európsky dohovor o starostlivosti o deti oproti haagskemu dohovoru o únosoch detí kladie väčší dôraz na najlepší záujem dieťaťa, pretože umožňuje orgánom štátu, na územie ktorého bolo dieťa neoprávnene premiestnené odmietnuť uznať a vykonať rozhodnutie týkajúce sa starostlivosti o dieťa, ak je to v rozpore s najlepším záujmom dieťaťa. Toto sa však uplatní len v prípade, ak sa dieťa nachádza na území tohto štátu viac ako 6 mesiacov. Teda aj v prípade európskeho dohovoru o starostlivosti o deti nie je možnosť aplikácie princípu najlepšieho záujmu dieťaťa úplne neobmedzená a skôr sa predpokladá, že ten bol v plnom rozsahu posúdený v konaní, ktorého výsledkom je rozhodnutie týkajúce sa starostlivosti o dieťa v štáte obvyklého pobytu dieťaťa.

4 Návrat dieťaťa

Tvorcovia haagskeho dohovoru o únosoch detí a aj tvorcovia európskeho dohovoru o starostlivosti o deti považovali za najvhodnejší spôsob riešenia prípadov medzinárodných únosov detí obnovenie stavu pred neoprávneným premiestnením alebo zadržaním. Na obnovenie pôvodného stavu každý z týchto nástrojov používa odlišné prostriedky. Prostriedkom na obnovenie pôvodného stavu je podľa európskeho dohovoru uznanie a najmä výkon cudzieho rozhodnutia o starostlivosti v štáte, kam bolo dieťa neoprávnene premiestnené. V zmysle haagskeho dohovoru o únosoch detí k tomuto účelu slúži konanie o návrat dieťaťa.

Ustanovenia predmetných medzinárodných dohovorov v otázkach postupu justičných orgánov zmluvných štátov vytvárajú iba základný rámec, pričom podrobná úprava je ponechaná na národné právne poriadky. V ďalšom texte predstavím mechanizmus zabezpečenia návratu dieťaťa podľa oboch týchto nástrojov a budem sa podrobnejšie zaoberať tým, ako bolo konanie o návrat ovplyvnené prijatím haagskeho dohovoru o ochrane detí a vo vzťahoch medzi členskými štátmi EÚ prijatím nariadenia Brusel IIa.

4.1 Európsky dohovor o starostlivosti o deti

V súvislosti s neoprávneným premiestnením dieťaťa upravuje dohovor tri situácie, pre ktoré stanovuje odlišný režim uznania a výkonu cudzieho rozhodnutia. Vo všetkých prípadoch uznanie a výkon začína na návrh oprávnenej osoby.

Oprávnenu osobou na podanie návrhu na uznanie a výkon rozhodnutia je v zmysle článku 4 európskeho dohovoru o starostlivosti o deti „každý, kto dosiahol v zmluvnom štáte rozhodnutie týkajúce sa starostlivosti a kto si chce toto rozhodnutie nechať uznať alebo vykonať v inom zmluvnom štáte.“

Návrh na uznanie a výkon rozhodnutia týkajúceho sa starostlivosti v druhom zmluvnom štáte môže oprávnená osoba podať ktorémukoľvek ústrednému orgánu zmluvného štátu (článok 4 ods. 1), alebo priamo orgánu zmluvného štátu, ktorý má oprávnenie uznať a vykonať cudzie rozhodnutie týkajúce sa starostlivosti o dieťa (článok 9 ods. 2).

V oboch prípadoch musí byť návrh spísaný v úradnom jazyku dožiadaného štátu alebo vo francúzskom, resp. anglickom jazyku, pokiaľ dožiadaný štát výhradou nevyhlásil použitie niektorého z týchto jazykov.

Článok 13 ods. 1 dohovoru vymenúva doklady, ktoré sú obligatórnou súčasťou návrhu, pričom sa v záujme urýchlenia konania vyžaduje predloženie uvedených dokladov spolu s prekladom do úradného jazyka dožiadaného štátu alebo do anglického, resp. francúzskeho jazyka. Vyššie overenie alebo iná formálna náležitosť sa nesmie vyžadovať.

Výlučná právomoc na uznanie a výkon cudzieho rozhodnutia týkajúceho sa starostlivosti o dieťa je daná súdom štátu, na území ktorých sa má cudzie rozhodnutie uznať a vykonať. Uvedené vyplýva zo zásady zvrchovanej rovnosti štátov a zásady teritoriality.

V podmienkach Slovenskej republiky je v zmysle § 68b ZMPSP príslušným na uznanie cudzieho rozhodnutia týkajúceho sa starostlivosti okresný súd, v ktorého obvode má dieťa bydlisko. Ak dieťa nemá bydlisko, súd, v ktorého obvode sa zdržuje. Ak nie je ani taký súd, je na konanie o uznaní rozhodnutia týkajúceho sa starostlivosti o dieťa príslušný Okresný súd Bratislava I. Pod pojmom bydlisko v zmysle § 68b ZMPSP je potrebné chápať miesto, kde sa dieťa skutočne trvale zdržuje, aj keď je prihlásené k trvalému pobytu inde.

Miestom, kde sa osoba zdržuje je miesto, kde sa zdržiava bez úmyslu zdržiavať sa tu natrvalo.¹⁴²

Podmienkou uznania cudzieho rozhodnutia nie je jeho právoplatnosť v štáte pôvodu. „Keby totiž najskôr museli byť vyčerpané vnútroštátne opravné prostriedky štátu pôvodu, situácia by sa mohla tak zásadne zmeniť, že uznanie alebo výkon by už nemuseli byť v súlade s blahom dieťaťa.“¹⁴³ Neprávoplatné rozhodnutie však po uznaní bude mať rovnaké účinky v štáte uznania ako v štáte pôvodu.¹⁴⁴ Vykonateľnosť cudzieho rozhodnutia je podmienkou jeho výkonu v dožiadanom štáte. Ide o takú vlastnosť rozhodnutia, „ktorá spočíva v jeho priamej vynúiteľnosti prostredníctvom štátnej moci a to aj proti vôli účastníka, ktorý má podľa neho splniť určitú povinnosť“¹⁴⁵ bez ohľadu na to, ako právny poriadok štátu pôvodu rozhodnutia túto vlastnosť označuje.

Ďalšie podmienky uznania cudzieho rozhodnutia týkajúceho sa starostlivosti o dieťa sú v európskom dohovore o starostlivosti o deti stanovené v závislosti od okolností konkrétneho prípadu, pričom rozlišujeme tri modelové situácie, pre ktoré dohovor vytvára stupňovitý systém podmienok uznania. Stupňovitý systém spočíva v tom, „že čím neskôr je žiadosť o uznanie podaná a teda čím viac sa už dieťa integrovalo do prostredia, kam bolo unesené, tým viac je dôvodov na základe ktorých môže byť uznanie cudzieho rozhodnutia odopreté.“¹⁴⁶ Ako všeobecné pravidlo platí, že dôvody neuznania cudzieho rozhodnutia sa neskúmajú z úradnej povinnosti ale len na návrh osoby, proti ktorej návrh smeruje. Táto strana potom nesie dôkazné bremeno pri preukazovaní, že dôvody neuznania skutočne existujú.¹⁴⁷

Prvý model sa viaže na prípady, kedy sú kumulatívne splnené nasledovné podmienky:

- dieťa a obaja rodičia majú rovnakú štátnu príslušnosť, ktorá je pre každého z nich zároveň aj štátnou príslušnosťou výlučnou a
- dieťa má obvyklý pobyt v tom štáte, ktorého výlučnú štátnu príslušnosť má a

¹⁴² Z III, s. 318.

¹⁴³ Vaške, V.: Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice. s. 334.

¹⁴⁴ Výkladová správa k Európskemu dohovoru o uznávaní a výkone rozhodnutí týkajúcich sa starostlivosti o deti a o obnove starostlivosti o deti. ETS č. 105., bod. 35.

¹⁴⁵ Ficová, S. a kol.: Občianske právo procesné. Základné konanie.. s. 278.

¹⁴⁶ Vaške, V.: Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice. s. 334.

¹⁴⁷ Výkladová správa k Európskemu dohovoru o uznávaní a výkone rozhodnutí týkajúcich sa starostlivosti o deti a o obnove starostlivosti o deti. ETS č. 105, bod 50.

- existuje rozhodnutie týkajúce sa starostlivosti o dieťa, ktoré bolo vydané v štáte, ktorého štátnu príslušnosť majú obaja rodičia a dieťa a
- žiadosť o obnovenie starostlivosti sa uplatnila na ústrednom orgáne ktoréhokoľvek zo zmluvných štátov v lehote do šiestich mesiacov odo dňa neoprávneného premiestnenia dieťaťa.

Splnenie podmienok týkajúcich sa obvyklého pobytu dieťa a štátnej príslušnosti rodičov a dieťaťa sa posudzuje ku dňu vydania rozhodnutia týkajúceho sa starostlivosti o dieťa alebo ku dňu neoprávneného premiestnenia, ak k nemu došlo skôr.

Ak súd dožiadaného štátu v konkrétnom prípade zistí, že sú splnené všetky uvedené podmienky, je povinný cudzie rozhodnutie uznať bez možnosti namietat' jeho neuznanie a vykonať ho, ak je takéto rozhodnutie vykonateľné v štáte pôvodu. Výkon cudzieho rozhodnutia týkajúceho sa starostlivosti o dieťa v podmienkach Slovenskej republiky uskutočňujú súdy.

Druhý model nastupuje vtedy, keď nie sú v konkrétnom prípade splnené podmienky uvedené vyššie (napr. dieťa má štátnu príslušnosť aj dožiadaného aj dožadujúceho štátu), ale k podaniu návrhu na obnovenie starostlivosti o dieťa došlo v lehote 6 mesiacov od neoprávneného premiestnenia alebo zadržania dieťaťa. Súd dožiadaného štátu vtedy nie je povinný zabezpečiť okamžité prijatie opatrení na obnovenie starostlivosti o dieťa, ale môže odmietnuť uznanie takéhoto rozhodnutia na základe ktoréhokoľvek z troch taxatívne stanovených dôvodov, ktorými sú:

- nedoručenie písomnosti, ktorou sa začalo konanie vo veci starostlivosti o dieťa v zahraničí – článok 9 ods. 1 písm. a) **alebo**
- nedostatok právomoci orgánu, ktorý vydal rozhodnutie týkajúce sa starostlivosti – článok 9 ods. 1 písm. b) **alebo**
- nezlučiteľnosť rozhodnutí – článok 9 ods. 1 písm. c) dohovoru.

Neuznanie cudzieho rozhodnutia týkajúceho sa starostlivosti na základe článku 9 ods. 1 písm. a) sa vzťahuje na prípady *nedoručenia písomnosti*, ktorou sa začína konanie, odporcovi,¹⁴⁸ a to buď vôbec alebo v lehote, ktorá nie je primeraná na to, aby si táto osoba

¹⁴⁸Výkladová správa k Európskemu dohovoru o uznávaní a výkone rozhodnutí týkajúcich sa starostlivosti o deti a o obnove starostlivosti o deti. ETS č. 105, bod 41.

mohla zabezpečiť svoju obhajobu. Tejto výnimky sa je možné dovolávať iba v prípade, ak rozhodnutie týkajúce sa starostlivosti o dieťa bolo vydané v neprítomnosti odporcu alebo jeho právneho zástupcu a ak sa preukáže, že odporca neutajoval svoje miesto pobytu pred osobou, ktorá konanie začala v mieste pôvodu súdneho rozhodnutia. Podľa dôvodovej správy sa môže tohto dôvodu neuznania cudzieho rozhodnutia týkajúceho sa starostlivosti dovolávať odporca sám a aj každá iná osoba, vo vzťahu ku ktorej sa má cudzie rozhodnutie uznať a vykonať. Ide o také prípady, kedy v čase medzi vydaním cudzieho rozhodnutia a žiadosťou o jeho uznanie došlo k zmene v osobe, ktorá vykonáva starostlivosť vo vzťahu k osobe dieťaťa,¹⁴⁹

Nedostatok právomoci na konanie, ktorého výsledok je rozhodnutie týkajúce sa starostlivosti o dieťa možno namietat' len v prípade, ak rozhodnutie bolo vydané v neprítomnosti odporcu, resp. jeho právneho zástupcu v konaní a ak medzi súdom, ktorý takéto rozhodnutie vydal a predmetom sporu neexistovala dostatočná väzba v podobe obvyklého pobytu odporcu na území daného štátu alebo posledného spoločného pobytu rodičov, ak aspoň jeden z rodičov v tomto štáte naďalej býva alebo v podobe obvyklého pobytu dieťaťa v štáte, v ktorom sa konanie viedlo. „Ak sa odporca zúčastní konania, právomoc súdu pôvodu sa neskúma, pretože sa má za to, že odporca sa svojou účasťou konkludentne podrobil právomoci súdu,“¹⁵⁰ ktorý rozhodnutie vydal.

Posledným dôvodom na neuznanie cudzieho rozhodnutia týkajúceho sa starostlivosti o dieťa v tomto režime je *nezlučiteľnosť rozhodnutia*, o ktorého uznanie sa žiada s rozhodnutím, ktoré sa stalo vykonateľným v dožiadanom štáte pred neoprávneným premiestnením dieťaťa, okrem prípadov, kedy dieťa malo obvyklý pobyt na území dožadujúceho štátu najmenej jeden rok pred premiestnením alebo zadržaním. Účelom tohto ustanovenia je predchádzanie forum shopping tým, že únosca dosiahne vydanie priaznivejšieho rozhodnutia v inom štáte, ako je štát, kde má dieťa obvyklý pobyt a následne premiestni dieťa do tohto iného štátu a rozhodnutie využíva ako argument pre

¹⁴⁹Výkladová správa k Európskemu dohovoru o uznávaní a výkone rozhodnutí týkajúcich sa starostlivosti o deti a o obnove starostlivosti o deti. ETS č. 105, bod. 41.

¹⁵⁰ Vaške, V.: Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice s. 336.

neuznanie skoršieho rozhodnutia týkajúceho sa starostlivosti, ktoré bolo vydané v štáte inom ako je štát obvyklého pobytu dieťaťa.¹⁵¹

Tretí model sa použije v ostatných prípadoch neoprávneného premiestnenia dieťaťa, kedy bola žiadosť o obnovenie starostlivosti o dieťa podaná po uplynutí 6 mesiacov od neoprávneného premiestnenia dieťaťa. Súd dožiadaného štátu má pri treťom modeli širšie možnosti odmietnutia uznania cudzieho rozhodnutia týkajúceho sa starostlivosti o dieťa, stále však platí, že cudzie rozhodnutie nesmie skúmať z hľadiska rozhodnutia vo veci samej, ale okrem dôvodov uvedených v článku 9 môže neuznať cudzie rozhodnutia aj z dôvodu, že:

- jeho dôsledky sú zjavne nezlučiteľné so základnými zásadami právneho poriadku dožiadaného štátu, ktoré sa týkajú rodiny a dieťaťa – článok 10 ods. 1 písm. a)
alebo
- jeho dôsledky sú zjavne v rozpore s blahom dieťaťa – článok 10 ods. 1 písm. b)
alebo
- v čase vydania začatia konania v štáte pôvodu neexistovala podstatná väzba s týmto štátom, ale táto existovala so štátom dožiadaným. – článok 10 ods. 1 písm. c) **alebo**
- rozhodnutie nie je zlučiteľné s rozhodnutím vydaným v dožiadanom štáte alebo s rozhodnutím vydaným v treťom štáte, ktoré je vykonateľné v dožiadanom štáte v dôsledku konania začatého pred podaním žiadosti o uznanie a výkon, a ak odmietnutie je v súlade s blahom dieťaťa.

Nezlučiteľnosť rozhodnutia týkajúceho sa starostlivosti so základnými zásadami právneho poriadku dožiadaného štátu predstavuje obmedzenú podobu výhrady verejného poriadku a k jej uplatneniu by malo dôjsť len vo výnimočných prípadoch napr. keď cudzie rozhodnutie týkajúce sa starostlivosti o dieťa nepriznáva žiadne rodičovské práva a povinnosti jednému z rodičov z dôvodu jeho pohlavia, rasy alebo vyznania a pod.

Rozpor s blahom dieťaťa musí byť zjavný a spočívať v tom, že z dôvodu zmeny pomerov vrátane plynutia času, ku ktorej došlo po neoprávnenom premiestnení, účinky pôvodného rozhodnutia sú nezlučiteľné s blahom dieťaťa. Spravidla pôjde o prípady, kedy si dieťa už natoľko zvyklo na nové prostredie, že vrátenie do štátu obvyklého pobytu by

¹⁵¹Výkladová správa k Európskemu dohovoru o uznávaní a výkone rozhodnutí týkajúcich sa starostlivosti o deti a o obnove starostlivosti o deti. ETS č. 105, bod. 43.

bolo v rozpore s jeho záujmom. Zmenu pomerov v prípadoch neoprávneného premiestnenia však nespôsobuje zmena bydliska dieťaťa ale privyknutie si dieťaťa na nové prostredie. Pred vydaním rozhodnutia o neuznaní cudzieho rozhodnutia týkajúceho sa starostlivosti je súd povinný zistiť názory dieťaťa, ak je to vzhľadom na jeho vek a rozumovú vyspelosť účelné, a môže vykonať aj akékoľvek ďalšie primerané šetrenie, aby zistil čo je v najlepšom záujme konkrétneho dieťaťa.

Rozhodnutie je možné neuznať aj v prípade, ak bolo vydané súdom, s ktorým nemá dieťa *podstatnú väzbu* a zároveň takáto väzba existuje s dožiadaným štátom. Podstatnou väzbou je v zmysle článku 10 ods. 1 písm. c) štátne občianstvo dieťaťa alebo obvyklý pobyt dieťaťa.

Neuznanie rozhodnutia týkajúceho sa starostlivosti o dieťa z dôvodu *nezlučiteľnosti so skorším rozhodnutím* sa neuplatní automaticky, ako je tomu v prípade čl. 9 ods. 1 písm. c), ale len po preskúmaní, či je neuznanie v záujme dieťaťa. Záujem dieťaťa sa tak stáva rozhodujúcim kritériom pre posúdenie, pre ktoré z dvoch navzájom nezlučiteľných rozhodnutí sa má súd rozhodnúť.¹⁵²

Zmluvný štát, môže v zmysle článku 27 uplatniť výhradu, že v prípadoch uvedených v článkoch 8 a 9 (teda pri prvom a druhom modeli) bude uplatňovať dôvody neuznania (všetky alebo len niektoré z nich) podľa článku 10. Slovenská republika neuplatnila žiadnu výhradu v zmysle uvedeného ustanovenia. V zmysle článku 17 ods. 2 však môže vo vzťahu k štátom, ktoré takúto výhradu uplatnili, medzi nimi je napr. aj Česká republika, odmietnuť uznanie rozhodnutia z dôvodu, ktorý si takýto štát uplatnil vo svojej výhrade.

Uznaním nadobúda cudzie rozhodnutie rovnaké právne účinky, aké by malo rozhodnutie vydané súdom štátu uznania v rovnakej veci.

Európsky dohovor upravuje procesné otázky týkajúce sa konania o uznanie a výkon cudzieho rozhodnutia len rámcovo, podrobnú úpravu ponecháva na národné poriadky zmluvných štátov, v prípade Slovenskej republiky je obsiahnutá najmä v ZMPS a CMP.

Okrem náležitostí žiadosti o uznanie, ktorej bola venovaná pozornosť vyššie, upravuje dohovor možnosť prerušenia konania o uznanie cudzieho rozhodnutia v prípadoch

¹⁵²Výkladová správa k Európskemu dohovoru o uznávaní a výkone rozhodnutí týkajúcich sa starostlivosti o deti a o obnove starostlivosti o deti. ETS č. 105, bod. 53.

keď sa začalo konanie o riadnom opravnom prostriedku v štáte pôvodu, keď sa v dožiadanom štáte vedie konanie týkajúce sa starostlivosti o dieťa, ktoré sa začalo skôr, ako sa začalo konanie v štáte pôvodu, resp. ak sa v dožiadanom štáte vedie vykonávacie konanie iného rozhodnutia týkajúce sa starostlivosti o dieťa alebo konanie o uznanie takéhoto rozhodnutia. Nie je pritom potrebné, aby išlo o rozhodnutie zmluvného štátu.

K uznaniu cudzieho rozhodnutia podľa európskeho dohovoru zásadne nedochádza osobitným výrokom, ale táto otázka sa posúdi ako predbežná v rámci iného konania. Podmienkou výkonu cudzieho rozhodnutia je, aby cudzie rozhodnutie bolo vyhlásené za vykonateľné v dožiadanom štáte. „Preto samotný návrh na nariadenie výkonu rozhodnutia nie je dostatočný, ale musí byť spojený s návrhom na vyhlásenie vykonateľnosti. O oboch návrhoch rozhodne súd jedným rozhodnutím samostatnými výrokmi.“¹⁵³

Návrat dieťaťa v zmysle európskeho dohovoru znamená návrat do starostlivosti osoby, ktorej je zverené rozhodnutím, nemusí teda v každom prípade predstavovať návrat do krajiny predchádzajúceho obvyklého pobytu dieťaťa. Po nariadení výkonu rozhodnutia by orgány výkonu mali úzko spolupracovať s ústrednými orgánmi dotknutých štátoch s cieľom zabezpečiť odovzdanie dieťaťa navrhovateľovi a to najmä vtedy, keď navrhovateľ sám nie je schopný alebo ochotný dostaviť sa do štátu výkonu a osobne si prevziať dieťa. Náklady repatriácie dieťaťa, teda napr. letenky, poplatky a pod. však aj v takomto prípade je možné v zmysle článku 5 ods. 3 požadovať od navrhovateľa.

4.1.2 Ústredné orgány a administratívna spolupráca

Cieľom administratívnej spolupráce je zabezpečiť rýchle a plynulé vybavovanie návrhov oprávnených osôb a ochranu záujmov uneseného dieťaťa. Administratívna spolupráca je založená na sieti ústredných orgánov zmluvných štátov, ktoré je, z hľadiska funkcií možné rozdeliť na ústredné orgány dožadujúce a dožiadané. Spravidla tak funkciu dožadujúceho ako aj dožiadaného ústredného orgánu vykonáva v danom štáte jeden orgán. Dožadujúci ústredný orgán je ústredný orgán v štáte, kde malo dieťa obvyklý pobyt bezprostredne pred premiestnením. Úlohou tohto orgánu je poskytnúť navrhovateľovi informácie o dohovore, pomoc pri spísaní návrhu a postúpiť návrh urýchlene ústrednému

¹⁵³Vaške, V.: Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice. s. 339.

orgánu zmluvného štátu, na ktorého území sa dieťa nachádza, teda dožiadanému ústrednému orgánu.

Dožiadany ústredný orgán môže návrh odmietnuť, ak je zrejmé, že nie sú splnené podmienky podľa dohovoru (článok 4 ods. 4), v opačnom prípade je povinný prijať potrebné opatrenia na začatie konania pred príslušnými orgánmi daného štátu (článok 5 ods. 1) a informovať dožadujúci ústredný orgán o prijatých opatreniach a o ich výsledku (článok 5 ods. 1 písm. e). Ak sa dožiadany ústredný orgán domnieva, že sa dieťa nachádza v inom štáte, postúpi návrh ústrednému orgánu daného štátu (článok 5 ods. 2).

V prípade, ak sú uznanie alebo výkon rozhodnutia týkajúceho sa starostlivosti v dožiadanom štáte odmietnuté, ústredný orgán dožiadaného štátu môže na žiadosť navrhovateľa začať meritórne konanie vo veci samej v dožiadanom štáte a zabezpečiť zastúpenie pre navrhovateľa v tomto konaní za rovnako výhodných podmienok, aké majú osoby žijúce v tomto štáte a občania tohto štátu. (článok 5 ods. 4).

4. 2 Haagsky dohovor o únosoch detí

Zabezpečenie okamžitého návratu dieťaťa do štátu jeho obvyklého pobytu je v zmysle preambuly haagskeho dohovoru o únosoch detí prostriedkom na ochranu detí na medzinárodnej úrovni pred škodlivými účinkami ich neoprávneného premiestnenia alebo zadržania. Pomoc pri zabezpečení návratu neoprávnene premiestneného alebo zadržaného dieťaťa poskytujú justičné a administratívne orgány štátu, na ktorého územie bolo dieťa neoprávnene premiestnené na základe žiadosti podanej oprávnenou osobou.

4.2.1. Žiadosť o pomoc pri zabezpečení návratu dieťaťa

V zmysle článku 8 haagskeho dohovoru o únosoch detí je oprávneným na podanie žiadosti „osoba, inštitúcia alebo iná právnická osoba, ktorá tvrdí, že dieťa bolo premiestnené alebo zadržané v rozpore s opatrovníckym právom.“ Okruh osôb, ktoré sú oprávnené podať žiadosť o návrat dieťaťa je teda pomerne široký a môže ísť tak o rodiča dieťaťa, opatrovníka alebo poručníka dieťaťa, detský domov a pod., spravidla ide o osobu, ktorá je nositeľom opatrovníckeho práva, ktoré bolo premiestnením alebo zadržaním dieťaťa porušené. Dohovor nevylučuje, aby žiadosť podala aj osoba, ktorá tvrdí, že má na

veci právny záujem, hoci nie je nositeľom opatrovníckeho práva k dieťaťu – napr. manžel, rodiča osoby, ktorej opatrovnícke práva boli premiestnením porušené a pod.

Náležitosti žiadosti o návrat dieťaťa upravuje článok 8 haagskeho dohovoru o únosoch detí. Na zasadnutí haagskej konferencie, na ktorom bol prijatý haagsky dohovor o únosoch detí, bol vo forme odporúčania prijatý vzorový formulár žiadosti o návrat, ktorého používanie je, aj napriek jeho nezáväznému charakteru, v praxi značne rozšírené. K žiadosti o návrat, resp. k vyplnenému formuláru, je potrebné pripojiť doklady podľa dohovoru, pričom ústredný orgán dožiadaného štátu môže žiadať, aby sa k žiadosti pripojilo písomné plnomocenstvo, ktoré ho oprávňuje konať v mene žiadateľa alebo na také účely určiť svojho zástupcu. Žiadosť ako aj každá písomnosť alebo listina k nej pripojená sa vyhotoví v pôvodnom jazyku a pripojí sa k nej preklad do úradného jazyka dožiadaného štátu alebo ak takýto preklad nie je možné zabezpečiť, preklad do angličtiny alebo francúzštiny. Vyššie overenie alebo podobná formálna náležitosť sa nesmie vyžadovať. Je však možné vyžadovať jednoduchý spôsob overenia, ktorý zaručí, že kópie alebo súkromné listiny korešpondujú s originálmi alebo sú skutočne vyhotovené osobou, ktorá ich podpísala. Žiadosť ako aj všetky listiny alebo informácie k nej pripojené majú dôkaznú moc v konaní na súdoch alebo správnych orgánoch zmluvného štátu podľa článku 30 haagskeho dohovoru o únosoch detí.

Oprávnená osoba môže zaslať žiadosť o návrat ktorémukoľvek ústrednému orgánu zmluvného štátu alebo priamo justičnému orgánu, na území ktoré sa dieťa nachádza. Ústrednému orgánu, ktorému bola žiadosť doručená, vzniká povinnosť podľa článku 7 haagskeho dohovoru o únosoch detí.

4.2.2 Ústredné orgány a administratívna spolupráca

Haagsky dohovor o únosoch detí nadviazal na tradíciu starších haagskych dohovorov a zakotvil administratívnu spoluprácu ústredných orgánov zmluvných štátov, ktoré vykonávajú povinnosti podľa dohovoru. Ústredným orgánom Slovenskej republiky je Centrum pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže so sídlom v Bratislave.

Ústredné orgány v zmysle Haagskeho dohovoru o únosoch majú v prvom rade fungovať ako „kanály na transfer žiadostí o návrat.“ Ak ústredný orgán v konkrétnom

prípade zasiela žiadosť do cudziny označuje sa ako odosielajúci orgán a ak je orgánom, ktorému je žiadosť o návrat určená, označuje sa v danom prípade ako orgán prijímajúci.

Konkrétne úlohy ústredného orgánu závisia od toho, či je v pozícii odosielajúceho alebo prijímajúceho orgánu. V zásade však pre všetky ústredné orgány členských štátov platí základná povinnosť v zmysle článku 7 ods. 1 haagskeho dohovoru o únosoch detí a to navzájom spolupracovať a podporovať spoluprácu medzi príslušnými orgánmi svojich štátov.

Dohovor ukladá povinnosti ústredným orgánom na viacerých miestach. Všeobecnou je povinnosť navzájom spolupracovať a podporovať spoluprácu medzi príslušnými orgánmi svojich štátov na zabezpečenie urýchleného návratu dieťaťa.

Na túto všeobecnú povinnosť nadväzujú špecifické povinnosti, ktorými sú povinnosť ústredných orgánov prijímať buď sám alebo prostredníctvom iných orgánov vhodné opatrenia

- na zistenie pobytu dieťaťa, ktoré bolo neoprávnene premiestnené alebo je neoprávnene zadržované;
- na zabránenie ďalšej ujme dieťaťa alebo poškodeniu záujmov zainteresovaných osôb prijatím predbežných opatrení alebo zabezpečením prijatia predbežných opatrení;
- na zabezpečenie dobrovoľného vrátenia dieťaťa alebo príspevie k zmierlivému riešeniu situácie;
- na výmenu informácií o sociálnom prostredí dieťaťa vo vhodných prípadoch;
- na poskytovanie informácií všeobecnej povahy o právnom poriadku svojho štátu v rozsahu týkajúcom sa vykonávania dohovoru;
- na podanie návrhu na začatie súdneho konania alebo správneho konania s cieľom nariadiť návrat dieťaťa alebo napomáhať jeho začatie;
- na poskytovanie alebo uľahčenie poskytnutia procesnej pomoci a právneho poradenstva vrátane zastúpenia právnym zástupcom alebo poradcom, ak si to vyžadujú okolnosti;
- na prijatie administratívnych opatrení, ktoré sú potrebné a primerané na zabezpečenie bezpečného návratu dieťaťa;

- vzájomne sa informovať o vykonávaní dohovoru a ak je to možné, odstraňovať prekážky jeho vykonávania.

V začiatočnom štádiu riešenia prípadov neoprávneného premiestnenia dieťa je veľmi dôležité zistenie pobytu dieťaťa. Za týmto účelom mnohé zmluvné štáty využívajú pomoc INPERPOLU.

Po tom, čo bola žiadosť doručená ústrednému orgánu zmluvného štátu, môže tento v závislosti od konkrétnej situácie

- postúpiť žiadosť v priamom styku a urýchlene ústrednému orgánu toho zmluvného štátu, na území ktorého sa dieťa nachádza, ak má dôvod sa domnievať, že dieťa sa nachádza na jeho území (článok 9);
- neprijatť žiadosť, ak je zrejmé, že podmienky predpísané týmto dohovorom nie sú splnené alebo že žiadosť je inak neodôvodnená – v zmysle záverov špeciálnej komisie z roku 2006 má byť toto oprávnenie využívané ústrednými orgánmi s maximálnou opatrnosťou, pretože im neprináleží posudzovať právne ani faktické skutočnosti akými sú obvyklý pobyt dieťaťa alebo skutočný výkon opatrovníckeho práva, to prináleží výlučne justičným orgánom. Dôvodom na neprijatie žiadosti by napr. bola skutočnosť, že dieťa je staršie ako 16 rokov a teda sa naň haagsky dohovor nevzťahuje alebo k neoprávnenému premiestneniu došlo pred nadobudnutím účinnosti dohovoru.
- prijať všetky primerané opatrenia na dosiahnutie dobrovoľného návratu dieťaťa alebo zabezpečiť ich prijatie ako aj prijatím ďalších opatrení podľa článku 7. V zmysle záverov špeciálnej komisie z roku 2006, snaha o dosiahnutie dobrovoľného návratu alebo snaha o zmierlivé riešenie situácie nesmie viesť k prietahom v konaní o návrat. Preto je vo väčšine prípadov súčasne začaté konanie pred príslušným súdom alebo správnym orgánom s cieľom nariadiť návrat dieťaťa podaním návrhu ústredným orgánom.

4.2.3. Konanie o návrat

Nariadiť návrat dieťaťa v zmysle haagskeho dohovoru môže len justičný alebo správny orgán štátu, na územie ktorého bolo dieťa neoprávnene premiestnené alebo kde je

zadržované na základe žiadosti oprávnenej osoby, ktorá mu bola doručená priamo v zmysle článku 29 haagskeho dohovoru o únosoch detí alebo na základe návrhu podaného ústredným orgánom dožiadaného štátu v zmysle článku 7 písm. f) alebo spôsobom stanoveným vnútroštátnymi predpismi dožiadaného štátu.

V podmienkach Slovenskej republiky napomáha Centrum pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže začatiu konania tak, že vedie databázu advokátov pre zastupovanie žiadateľov zo zahraničia vo veciach upravených haagskym dohovorom o únosoch a Nariadením Brusel IIa a informácie o advokátoch z tejto databázy zasiela ústredným orgánom do zahraničia.¹⁵⁴ Po tom, čo si žiadateľ zvolí advokáta zo zoznamu vedenom Centrom, postúpi Centrum tomuto zvolenému advokátovi potrebné doklady a on iniciuje konanie o návrat pred príslušným súdom. V prípade, že si oprávnená osoba nezvolí advokáta, Centrum sprostredkuje zaslanie potrebných dokladov spolu s návrhom na ustanovenie právneho zástupcu „ex offio“ súdu.

Konanie o návrat maloletého do cudziny pri neoprávnenom premiestnení alebo zadržaní je v súčasnosti upravené v § 123 až § 134 Civilného mimosporového poriadku.

Kauzálné vecne príslušnými sú v zmysle tejto právnej úpravy Okresný súd Bratislava I, Okresný súd Košice 1 a Okresný súd Banská Bystrica. Na konenie o opravných prostriedkoch sú Krajský súd v Bratislave, Krajský súd v Banskej bystrici a Krajský súd v Košiciach. Dôvodom špecializácie súdництва v Slovenskej republike boli o.i. problémy s dĺžkou konania o návrat, ktoré predtým priemerne trvalo 8 -10 mesiacov, čo súviselo aj so špecifickosťou konania vo veciach vrátenia maloletého dieťaťa, ktorá kladie zvýšené nároky na samotného sudcu. V súčasnosti rozhodujú v týchto veciach v Slovenskej republike sudcovia, ktorí majú praktické skúsenosti s aplikáciou dohovoru a nariadenia, sú si plne vedomí jeho cieľov, čo sa odzrkadľuje aj v konsolidácii rozhodovacej praxe.

Potreba špecializácie súdництва je zdôrazňovaná aj zo strany Haagskej konferencie medzinárodného práva súkromného a rovnako sa na ňu kladie dôraz aj v rámci pripravovanej revízie nariadenia Brusel IIa.

¹⁵⁴ Mátejová, A.: Medzinárodné únosy detí a advokáti. s. 4.

Slovenské súdu sú v konaní o návrat povinné postupovať podľa slovenských procesných predpisov, sú však tiež povinné konať bez zbytočného odkladu s použitím najrýchlejších postupov, ktoré im umožňuje náš právny poriadok. Táto povinnosť vyplýva z ustanovenia článku 11 dohovoru o únosoch detí ako aj článku 11 nariadenia Brusel IIa a zahŕňa povinnosť, v prípade, ak justičný orgán nevydá rozhodnutie do šiestich týždňov od začatia konania, oznámiť žiadateľovi, resp. ústrednému orgánu, na žiadosť dôvody omeškania.

Rýchlosť konania je akcentovaná aj vo viacerých ustanoveniach CMP, napr. v zmysle § 129 CMP nie je možné v tomto konaní odpustiť zmeškanie lehoty, alebo v zmysle § 128 CMP, ktorý osobitne upravuje dôvody prerušenia konania.

Konanie o návrat dieťaťa nie je konaním o opatrovnických právach, čo priamo vyplýva z ustanovenia článku 19 haagskeho dohovoru o únosoch detí, **článku 16 haagskeho dohovoru o únosoch detí** ako aj **zo zásady, že najvhodnejším súdom na rozhodovanie o opatrovnických právach k dieťaťu je súd štátu jeho obvyklého pobytu**. Rovnako § 123 CMP stanovuje, že v konaní o návrat súd rozhoduje, či premiestnenie alebo zadržanie maloletého bolo neoprávnené a či je daný niektorý z dôvodov pre nenariadenie návratu maloletého. Pričom v odseku 2 uvádza, že dokazovanie sa vykonáva len v rozsahu potrebnom na zistenie skutočností podľa odseku 1, čím odlišuje toto konanie od opatrovnickeho konania.

Článok 16 haagskeho dohovoru o únosoch detí ukladá justičným orgánom zmluvného štátu, na územie ktorého bolo dieťa neoprávnene premiestnené alebo kde je neoprávnene zadržované zdržať sa rozhodovania vo veci opatrovnickeho práva¹⁵⁵ a to od doručenia oznámenia o neoprávnenom premiestnení podľa článku 3 do skončenia konania o vrátení dieťaťa alebo do času, kým v primeranom čase od doručenia oznámenia nebola prijatá žiadosť podľa dohovoru.

Čo je možné považovať za oznámenie o neoprávnenom premiestnení alebo zadržaní dohovor bližšie nešpecifikuje, ale „oznámenie o neoprávnenom premiestnení“ je jasne terminologicky odlišené od žiadosti o návrat podľa dohovoru a zo znenia článku 16 ďalej vyplýva, že k oznámenia môže dôjsť pred podaním žiadosti o návrat. Zároveň je potrebné

¹⁵⁵ Zmluvné štáty haagskeho dohovoru o ochrane detí by v tejto súvislosti mali vziať do úvahy článok 7 tohto dohovoru a členské štáty EÚ článok 10 Nariadenia Brusel IIa.

upozorniť na anglickú jazykovú verziu dohovoru, ktorá používa pojem „receiving notice,“ a nie pojem „delivery“ v zmysle haagskeho dohovoru o doručovaní súdnych a mimosúdnych písomností. Na základe uvedeného je možné tvrdiť, že za oznámenie o neoprávnenom premiestnení sa považuje informácia obsiahnutá v žiadosti o návrat alebo vyplývajúca z oficiálnej komunikácie medzi ústrednými orgánmi, ale aj situácia, kedy justičný orgán v štáte, kde sa dieťa nachádza a na ktorý bol podaný návrh na začatie konania o úprave pomerov k maloletému, dospeje k záveru, že v danom prípade sú splnené podmienky podľa článku 3 haagskeho dohovoru a teda, že dieťa mohlo byť na územie tohto štátu premiestnené neoprávnené. Teda aj na základe takéhoto zistenia by mal súd postupovať podľa článku 16 a zdržať sa ďalšieho konania vo veci rodičovských práv a povinností k dieťaťu.¹⁵⁶ Takýto výklad je podľa môjho názoru v súlade s princípom najlepšieho záujmu dieťaťa, pretože je v jeho najlepšom záujme, aby o opatrovníckych právach rozhodoval justičný orgán štátu jeho obvyklého pobytu.

Haagsky dohovor o únosoch detí neupravuje procesný postup, ktorý má byť dodržaný v prípade oznámenia podľa článku 16 haagskeho dohovoru, preto sa uplatnia vnútroštátne procesné predpisy, v podmienkach Slovenskej republiky prerušenie konania. Nejasná je úprava vo vzťahu k dobe po ktorú má prerušenie konania o opatrovníckych právach, ku ktorému došlo v dôsledku doručenia oznámenia podľa článku 16 Haagskeho dohovoru, trvať. Haagsky dohovor ohraničuje túto dobu momentom „rozhodnutia, že sa návrat dieťaťa nenariadi“ resp. „uplynutím primeranej lehoty od doručenia oznámenia, pokiaľ v nej nebola podaná žiadosť o návrat dieťaťa podľa haagskeho dohovoru o únosoch detí.“ V súvislosti s momentom rozhodnutia, že sa návrat dieťaťa nenariadi je potrebné zobrať do úvahy nie vydanie rozhodnutia o nenariadení návratu dieťaťa ale právoplatnosť rozhodnutia o nevrátení dieťaťa.

Čo sa týka posúdenia primeranosti lehoty medzi doručením oznámenia podľa článku 16 haagskeho dohovoru o únosoch detí a nedoručením žiadosti o návrat podľa haagskeho dohovoru o únosoch detí, táto nie je stanovená ani v dohovore a výkladová správa hovorí, že by nemalo ísť o lehotu, ktorá je kratšia ako jeden rok od neoprávneného premiestnenia alebo zadržania. V praxi by však nejasnosti ohľadne primeranosti lehoty

¹⁵⁶ R. v. R. (Residence Order: Child Abduction) [1995] Fam 209, [1995] 3 WLR 425, INCADAT cite: HC/E/UKe 120.

podľa článku 16 nemali mať reálny vplyv na konanie o návrat a to ani v prípade, ak k podaniu žiadosti o návrat nedôjde v primeranej lehote a súd štátu, na územie ktorého bolo dieťa premiestnené v konaní o opatrovníckych právach vydá rozhodnutie, pretože v zmysle článku 17 haagskeho dohovoru o únosoch detí nemôže byť rozhodnutie o opatrovníckom práve, ktoré bolo vydané v dožiadanom štáte dôvodom pre nenariadenie návratu dieťaťa. A navyše, po prijatí haagskeho dohovoru o ochrane detí a nariadenia Brusel IIa takýto súd by nemal vôbec začať konanie o rodičovských právach a povinnostiach a konanie zastaviť, pretože má ex offo v každom prípade posúdiť, či nejde o prípad neoprávneného premiestnenia alebo zadržania, kedy sa uplatnia osobitné ustanovenia o právomoci podľa týchto právnych nástrojov.

A naopak, príslušné justičné orgány štátu, v ktorom malo dieťa obvyklý pobyt bezprostredne pred premiestnením alebo zadržaním majú právomoc na konanie o opatrovníckych právach a toto konanie môžu začať, resp. v začatom konaní o opatrovníckych právach pokračovať aj v prípade, ak došlo k neoprávnenému premiestneniu alebo zadržaniu dieťaťa.

Keďže je potrebné striktne odlišovať konanie o návrat a konanie o opatrovníckych právach k dieťaťu, je vhodné zaoberať sa otázkou, čo je predmetom konania o návrat, čo môže slúžiť v konaní o návrat ako dôkazný prostriedok a aké rozhodnutie môže justičný orgán v konaní o návrat prijať.

Predmetom konania o návrat je posúdenie, či došlo k neoprávnenému premiestneniu alebo zadržaniu dieťaťa a za tým účelom je potrebné skúmať predovšetkým miesto obvyklého pobytu dieťaťa, existenciu opatrovníckych práv k dieťaťu a skutočný výkon opatrovníckeho práva. Ak justičný orgán dospeje k záveru, že došlo k neoprávnenému premiestneniu alebo zadržaniu dieťaťa, je potrebné skúmať, či sú dané dôvody pre ktoré súd nemusí nariadiť návrat dieťaťa, v zmysle článku 13 a článku 20 haagskeho dohovoru o únosoch detí. V prípade, ak k začatiu konania o návrat pred justičným orgánom došlo po uplynutí lehoty jedného roka odo dňa neoprávneného premiestnenia alebo zadržania, justičný orgán skúma, okrem otázok uvedených vyššie, aj to, či sa dieťa zžilo s novým prostredím.

Na základe uvedeného je možné otázky, ktoré má justičný orgán posúdiť v rámci konania o návrat, rozdeliť do troch základných logických celkov.

Prvý celok predstavujú otázky súvisiace s časovou, priestorovou a osobnou pôsobnosťou haagskeho dohovoru o únosoch detí.¹⁵⁷

Druhý celok predstavujú otázky súvisiace s posúdením, či došlo k neoprávnenému premiestneniu alebo zadržaniu dieťaťa, konkrétne obvyklý pobyt dieťaťa, existencia opatrovníckeho práva k dieťaťu a skutočný výkon opatrovníckeho práva.¹⁵⁸

Tretí okruh zahŕňa posúdenie, či existujú okolnosti zakladajúce výnimky z povinnosti nariadiť okamžitý návrat a ak k začatiu konania o návrat na súde dožiadaného štátu došlo po uplynutí jedného roka od neoprávneného premiestnenia alebo zadržania dieťaťa aj posúdenie, či sa dieťa zžilo s novým prostredím.

Výnimky z povinnosti nariadiť okamžitý návrat dieťaťa sú upravené v článku 13 a 19 haagskeho dohovoru o únosoch detí. Haagsky dohovor o únosoch detí vypočítava výnimky taxatívne a v zmysle dôvodovej správy k tomuto dohovoru a odporúčaní špeciálnych komisií je potrebné ustanovenia článkov 13 a 19 vykladať reštriktívne, navyše ich uplatnenie justičným orgánom dožiadaného štátu je fakultatívne, teda nezakladajú povinnosť, iba možnosť nenariadiť návrat dieťaťa.

V zmysle článku 13 Haagskeho dohovoru cit.:

„Bez ohľadu na ustanovenie predchádzajúceho článku justičný alebo správny orgán dožiadaného štátu nemusí nariadiť návrat dieťaťa ak osoba, inštitúcia alebo iná právnická osoba, ktorá nesúhlasí s jeho vrátením preukáže, že

- a. osoba, inštitúcia alebo iná právnická osoba, ktorá mala dieťa v osobnej starostlivosti, v čase premiestnenia alebo zadržania opatrovnícke právo skutočne nevykonáva alebo, že súhlasila, či následne sa zmierila s premiestnením alebo zadržaním, alebo*
- b. existuje vážne nebezpečenstvo, že návrat by dieťa vystavil fyzickej alebo duševnej ujme alebo ho inak priviedol do neznesiteľnej situácie.“*

Justičný alebo správny orgán môže odmietnuť nariadiť návrat aj vtedy, ak zistí, že dieťa nesúhlasí s návratom, a ak dosiahlo vek a stupeň vyspelosti, v ktorom je vhodné

¹⁵⁷ Týmto otázkam sa podrobne venujem v kapitole 2 tejto práce.

¹⁵⁸ Týmto otázkam sa podrobne venujem v kapitole 3 tejto práce.

zohľadniť jeho názory. Pri hodnotení okolností uvedených v tomto článku justičné a správne orgány vezmú do úvahy informácie o sociálnom prostredí dieťaťa, ktoré poskytol ústredný orgán alebo iný príslušný orgán štátu obvyklého pobytu dieťaťa.“

Článok 13 písm. a) haagskeho dohovoru sa podľa výkladovej správy Very Pérez vzťahuje na tie prípady, kedy v priebehu konania o návrat vzniknú pochybnosti o tom, či k neoprávnenému premiestneniu alebo zadržaniu dieťaťa vôbec došlo. Konkrétne ide o tie situácie, kedy osoba, ktorá je síce nositeľom opatrovníckeho práva k dieťaťu toto právo skutočne nevykonávala, resp. súhlasila s premiestnením alebo zadržaním dieťaťa alebo sa s ním následne zmierila.

Haagsky dohovor vychádza z domnienky, že osoba, ktorá je nositeľom opatrovníckych práv tieto aj skutočne vykonáva. Možnosť nenariadiť návrat podľa tohto ustanovenia z dôvodu, že žiadateľ súhlasil s premiestnením alebo zadržaním dieťaťa sa týka len tých prípadov, je preukázané, že súhlas existoval v čase premiestnenia alebo zadržania dieťaťa. Pri posudzovaní existencie súhlasu je potrebné skúmať jeho povahu a rozsah.¹⁵⁹ Z hľadiska povahy súhlasu, sa nevyžaduje existencia písomného súhlasu ale je postačujúce, aby súhlas vyplýval z preukázateľného konania osoby, ktorá podala žiadosť o návrat. Napr. žiadateľ osobne zbalil matke a dieťaťu všetky ich veci a odviezol im ich na letisko, súčasne ich odhlásil oboch z trvalého pobytu v štáte obvyklého pobytu dieťaťa a dieťa odhlásil zo školy. Z hľadiska obsahu súhlasu by ten mal smerovať k trvalému pobytu dieťaťa v zahraničí, nemal by byť daný len na obmedzené časové obdobie, napr. prázdnin alebo do času vyriešenia manželských problémov a podobne.¹⁶⁰

Zmierenie sa s premiestnením predstavuje vnútorný psychický stav žiadateľa o návrat, ktorý je potrebné posudzovať individuálne v každom jednotlivom prípade. Pôjde napr. o situácie, keď rodič podá žiadosť o návrat z dôvodu, „aby raz mohol povedať synovi, že oňho bojoval“ a keď po zistení, že sa synovi dobre darí v novej krajine, prestane trvať na nariadení návratu. Preukázanie zmierenia sa žiadateľa s premiestnením dieťaťa nie je zložité preukázať, ak k nemu skutočne došlo. Malo by však ísť o zmierenie sa s tým, že stav, ktorý nastal neoprávneným premiestnením je stavom trvalým a nielen dočasným

¹⁵⁹ Baxter v. Baxter, 423 F.3d 363 (3rd Cir. 2005), INCADAT cite: HC/E/USf 808.

¹⁶⁰ Bowie, K. M.: International application and interpretation of the convention on the civil aspects of international child abduction. s. 10.

riešením.¹⁶¹ V aplikačnej praxi prevláda názor, že skutočnosť, že sa žiadateľ snaží o dohodu s únoscom alebo o zabezpečenie stykov s dieťaťom v štáte, kam bolo unesené, nie je možné považovať za zmierenie sa s neoprávneným premiestnením alebo zadržaním.

Výnimka z povinnosti nariadiť návrat dieťaťa podľa **článku 13 písm. b)** Haagskeho dohovoru o únosoch detí sa týka situácie, kedy existuje vážne nebezpečenstvo, že by návrat vystavil dieťa fyzickej alebo psychickej ujme alebo ho inak priviedol do neznesiteľnej situácie. Aj v tomto prípade nesie dôkazné bremeno osoba, ktorá dieťa neoprávnene premiestnila alebo zadržala. Táto výnimka predstavuje tradične najpoužívanejšiu obranu zo strany únoscov v konaniach o návrat dieťaťa, dôvodová správa haagskeho dohovoru ako aj existujúca judikatúra súdov členských štátov a odporúčania špeciálnych komisií však dôrazne trvajú na reštriktívnej interpretácii tohto ustanovenia.

V praxi sa obrana únoscov spravidla zameriava na otázky kde je, resp. bude dieťa šťastnejšie, kde má lepšie sociálne, ekonomické podmienky a prostriedky na ďalší rozvoj a pod. Na základe existujúcej judikatúry súdov zmluvných štátov je však možné konštatovať, že štáty odmietajú takéto tvrdenia ako nesúvisiace s článkom 13 písm. b) haagskeho dohovoru a v zásade umožňujú uplatnenie tejto výnimky len v dvoch prípadoch, konkrétne vtedy, keď by bolo dieťa návratom do krajiny obvyklého pobytu objektívne vystavené nebezpečenstvu a to do skončenia konania o opatrovníckych právach v tomto štáte (napr. v štáte, kam má byť dieťa vrátené je hladomor, vojnový konflikt, epidémia nákazlivej choroby a pod.) a druhý prípad sa viaže k osobe požadujúcej návrat, ktorej správanie by mohlo vystaviť dieťa nebezpečenstvu ujmy napr. vážne zneužívanie dieťa žiadateľom o návrat alebo zanedbávanie dieťaťa žiadateľom, resp. situácia, kedy je dieťa mimoriadne psychicky závislé na únoscovi.¹⁶²

Judikatúra súdov niektorých zmluvných štátov dospela k záverom, že vážne nebezpečenstvo neznamená bežné nebezpečenstvo akejkol'vek fyzickej alebo psychickej ujmy, ale ujma musí byť podstatná alebo závažného druhu, takže bežné nebezpečenstvo nie je dostatočné.¹⁶³

¹⁶¹ 5Ob17/08y, Oberster Gerichtshof, (Austrian Supreme Court) 1/4/2008, INCADAT cite: HC/E/AT 981].

¹⁶² Friedrich v. Friedrich, 78 F.3d 1060 (6th Cir. 1996), INCADAT cite: HC/E/USf 82.

¹⁶³ Napr.: Collopy v. Christodoulou, NO. 90 DR 1138 (D. Colo. May 8, 1991), INCADAT cite: HC/E/USf 210.

Návrat dieťaťa je možné odmietnuť aj v prípadoch, kedy by ten priviedol dieťa do inak neznesiteľnej situácie. Pojem „inak neznesiteľná situácia“ bol vyložený počas piatej špeciálnej komisie a ide o situácie, kedy dieťaťu nehrozí vážne nebezpečenstvo, ale návrat sa javí ako nevhodný, ide napr. aj o tie prípady, kedy by išlo len o pro forma návrat, teda o situáciu, kedy by dieťa bolo navrátené, hoci počas konania o návrat je zjavné, že bude zverené do osobnej starostlivosti únoscovi a bude jej umožnené vrátiť sa s dieťaťom späť, resp. o situácie, kedy by dieťa bolo po premiestnení zverené do pestúnskej starostlivosti a následne aj tak zverené únoscovi, resp. ide o situáciu, kedy by návratom boli rozdelené dvojčatá alebo súrodenci.¹⁶⁴ Rozdiel medzi vážnym nebezpečenstvom a inak neznesiteľnou situáciou je aj v tom, že v druhom prípade nie je možné prijatím opatrení na ochranu dieťaťa v prípade jeho návratu eliminovať jej negatívny dopad na dieťa.¹⁶⁵

Článok 13 ods. 2 haagskeho dohovoru o únosoch detí cit.: *„Justičný alebo správny orgán môže odmietnuť nariadiť návrat dieťaťa aj vtedy, keď zistí, že dieťa nesúhlasí s návratom, a ak dosiahlo vek a stupeň vyspelosti, v ktorom je vhodné zohľadniť jeho názory.“* Oproti predošlým výnimkám toto ustanovenie neukladá dôkaznú povinnosť únoscovi ale jej preskúmanie je na dožiadanom súde.

Haagsky dohovor o únosoch detí nestanovuje vekovú hranicu, od ktorej je vhodné brať názor dieťaťa do úvahy, pri uplatnení tejto námietky teda súd najprv skúma, či dieťa dosiahlo vek a stupeň vyspelosti, v ktorom je vhodné zohľadniť jeho názory a až následne dieťa vypočuje.

Vo vzťahu k charakteru nesúhlasu, ktorý musí dieťa prejaviť, aplikačná prax prijala viacero záverov. Napr. v prípade Re. R anglický súd konštatoval, že dieťa musí prejaviť viac ako len bežné preferovanie pobytu v jednej krajine pred pobytom v inej krajine. Iné sudy konštatovali, že je potrebné skúmať existenciu nesúhlasu s návratom, obyčajné preferovanie pobytu v štáte únosu dieťaťom nie je dostatočné,¹⁶⁶ pričom je potrebné sa uistiť, že dieťa chápe, že nejde o návrat do starostlivosti druhého rodiča ale o návrat do štátu pôvodného obvyklého pobytu. V prípade Re. S anglické sudy konštatovali, že

¹⁶⁴ Weiner, M. H.: Intolerable situations and counsel for children: following Switzerland's example in Hague Abduction cases., s. 348

¹⁶⁵ Tamtiež, s. 355

¹⁶⁶ 9 Ob102/03w, Oberster Gerichtshof (Austrian Supreme Court), 8/10/2003, INCADAT cite: HC/E/AT 549; N° de rôle: 02/7742/A, Tribunal de première instance de Bruxelles, 27/5/2003, INCADAT cite: HC/E/BE 546.

možnosť nenariadiť návrat má súd len vtedy, ak sa preukáže, že dieťa má relevantné dôvody na svoje námietky, ak však je názor dieťaťa ovplyvnený treťou osobou alebo únoscom, potom by sa naň nemalo prihliadať.

Veľmi zaujímavá situácia nastáva v prípade súrodencov – napr. prípad *Urness v. Minto*, v tomto prípade súdy Veľkej Británie vzhľadom k veku a duševnej vyspelosti umožnil jednému z nich vyjadriť svoj názor. Chlapec nesúhlasil s návratom a súd preto jeho návrat nenariadil. Druhý chlapec nedosahoval vek, v ktorom by bolo vhodné prihliadnuť na jeho názor, ale súd nenariadil jeho návrat s odôvodnením, že návrat bez staršieho súrodenca by ho mohol priviesť do inak neznesiteľnej situácie.

V zmysle ustanovenia **článku 20 Haagskeho dohovoru o únosoch detí** „*návrat dieťaťa podľa článku 12 možno odmietnuť, ak by to nepripúšťali základné princípy ochrany základných práv a ľudských slobôd, na ktorých je potrebné bezvýhradne trvať.*“ Toto ustanovenie je oklieštenou podobou výhrady verejného poriadku, nevzťahuje sa totiž na celý verejný poriadok dožiadaného štátu, teda na všetky zásady vnútroštátneho právneho poriadku, na ktorých je potrebné bezvýhradne trvať,¹⁶⁷ ale len na tie princípy, ktoré sa týkajú ochrany základných práv a ľudských slobôd, tieto môžu byť obsiahnuté vo vnútroštátnej legislatívne a aj v medzinárodných zmluvách, ktorými je príslušný dožiadaný štát viazaný. Zároveň, na rozdiel od tradičnej výhrady verejného poriadku, ktorú je justičný orgán povinný aplikovať *ex offio*, v prípade ustanovenia článku 20 ju je možné aplikovať a teda uplatnenie tohto ustanovenia je na zvážení daného justičného orgánu. V podmienkach Slovenskej republiky do dnešného dňa, podľa našich informácií, nedošlo k uplatneniu tohto ustanovenia ako dôvodu na odmietnutie okamžitého návratu dieťaťa a aj iné štáty ju aplikujú zriedkavo, jedným z mála príkladov je prípad *Re. S.*¹⁶⁸, kedy španielsky odvolací súd judikoval, že návrat dieťaťa by bol v rozpore so základnými princípmi španielskeho právneho poriadku, ktoré sa ochrany ľudských práv a základných slobôd. Tento rozsudok sa týkal maloletého dieťaťa, ktoré do únosu žilo s rodičmi v Izraeli. Po rozvode rodičov sa v novembri 1994 matka vrátila spolu s dieťaťom do Španielska, odkiaľ pochádzala. V júni 1995, po tom, čo otec maloletej zistil miesto jej pobytu, bola podaná žiadosť o návrat prostredníctvom ústredného orgánu. O pár dní neskôr rabínsky súd

¹⁶⁷ Poredoš, F. – Ďuriš, M. – Lysina, P.: *Medzinárodné právo súkromné*, s.

¹⁶⁸ *Re S.*, Auto de 21 abril de 1997, Audiencia Provincial Barcelona, Sección 1a, INCADAT cite: HC/E/ES 244.

v Izraeli priznal výlučné opatrovnícke práva k dieťaťu otcovi, ako dôsledok konania matky. Otec dieťaťa žiadal, aby bolo vyhlásené, že matka je „moredet“ – čo je stav podľa židovského náboženského práva znamenajúci, že matka „rebeluje.“ Španielsky súd odôvodnil uplatnenie článku 20 haagskeho dohovoru tým, že skutočnosť, že matka bola vyhlásená za moredet by mohlo zhoršiť jej situáciu v konaní o opatrovníckych právach k dieťaťu a vyústiť do absolútneho negovania jej rodičovských práv. Súd sa preto odvolal na článok 20 haagskeho dohovoru o únosoch detí a odmietol vrátiť dieťa do Izraela.

Ak k začatiu konania o návrat došlo po uplynutí jedného roka od neoprávneného premiestnenia alebo zadržania dožiadaný justičný orgán skúma, či sa dieťa zžilo s novým prostredím. Kedy sa konanie o návrat považuje za začaté sa posúdi podľa vnútroštátnych predpisov dožiadaného štátu. V zmysle článku 12 ods. 2 haagskeho dohovoru o únosoch detí *„justičný alebo správny orgán nariadi návrat dieťaťa, aj keď sa konanie začalo po uplynutí lehoty jedného roka uvedenej v predchádzajúcom odseku (..a v deň začatia konania pred justičným alebo správnym orgánom zmluvného štátu, v ktorom sa dieťa nachádza, neuplynula odo dňa neoprávneného premiestnenia alebo zadržania lehoty jedného roka...), okrem prípadu, že sa preukáže, že dieťa sa už zžilo s novým prostredím.“* Pre správnu aplikáciu uvedeného ustanovenia má veľký význam správne kvalifikovanie protiprávneho konanie ako neoprávnene zadržanie alebo neoprávnene premiestnenie, čo umožní následne určiť deň, kedy k nemu došlo. V prípade neoprávneného premiestnenia je dňom kedy k nemu došlo deň prekročenia štátnej hranice, kým v prípade neoprávneného premiestnenia sa za tento deň považuje deň, kedy uplynul súhlas s druhého rodiča s pobytom dieťaťa v zahraničí alebo ak ten nebol daný na presne vymedzený čas, deň, kedy sa druhý rodič dozvedel o zámere únoscu nevrátiť dieťa do štátu jeho predchádzajúceho obvyklého pobytu.

Prax zmluvných štátov pri aplikácii uvedeného ustanovenia je rôznorodá.

Podľa niektorých názorov má uvedené ustanovenie fakultatívny charakter a umožňuje justičnému orgánu nenariadiť návrat dieťaťa, nie je to príkaz návrat nenariadiť. Zástancovia tohto názoru sa odvolávajú predovšetkým na článok 18 haagskeho dohovoru o únosoch detí, podľa ktorého „ustanovenia tejto kapitoly neobmedzujú právomoc justičného orgánu alebo správneho orgánu nariadiť návrat dieťaťa kedykoľvek“ a preferujú názor, že aj v prípade, že konanie je začaté po uplynutí lehoty podľa článku 12 a dieťa sa

zžilo s novým prostredím, je možné nariadiť jeho návrat, pretože záujem spoločnosti na obnovení status quo ante tu stále je, aj keď nie natoľko silný ako v prípade, že konanie začalo pred uplynutím jednoročnej lehoty podľa článku 12 ods. 1 Haagskeho dohovoru o únosoch.¹⁶⁹

Osobne sa prikláňam k druhému názoru, podľa ktorého nie je možné nariadiť návrat dieťaťa vôbec, ak sa preukáže k začatiu konania o návrat došlo po uplynutí jedného roka od protiprávneho konania únoscu a zároveň, ak sa dieťa zžilo s novým prostredím. V tomto prípade, totiž najlepší záujem dieťaťa, na stabilnom výchovnom prostredí prevažuje nad akýmkoľvek záujmom spoločnosti, resp. záujmom druhého rodiča a návrat by dieťa vystavil rovnakej situácii, v niektorých prípadoch možno ešte horšej, ako samotné protiprávne konanie, ktoré mu predchádzalo.

Dohovor neurčuje spôsob a prostriedky na základe ktorých je možné posúdiť, či sa dieťa zžilo s novým prostredím. Aplikčná prax pri tomto posúdení zohľadňuje predovšetkým väzby, ktoré si dieťa počas svojho pobytu v štáte, do ktorého bolo neoprávnene premiestnené, vytvorilo, ďalej to, či dieťa komunikuje v jazyku tejto krajiny ako aj to, či sa dieťa cíti byť súčasťou nového prostredia a chce v ňom zostať. Podľa zástancov názoru, že článok 12 ods. 2 dáva súdu len možnosť nenariadiť návrat, je dôkazné bremeno o zžití sa dieťaťa s novým prostredím na únoscovi. Takýto prístup podporuje aj dôvodová správa, v zmysle ktorej „sa zdá byť logické uložiť takúto povinnosť únoscovi alebo osobe, ktorá je proti návratu dieťaťa,“¹⁷⁰ avšak je potrebné upozorniť na to, že takéto tvrdenie nemá oporu v znení článku 12 ods. 2 Haagskeho dohovoru o únosoch detí.

Haagsky dohovor o únosoch detí vo svojich ustanoveniach upravuje aj **dôkazné prostriedky**, ktorými je možné preukázať skutočnosť rozhodujúce pre prijatie rozhodnutia v konaní o návrat. Okrem dôkazných prostriedkov, ktoré sú prípustné podľa práva dožiadaného štátu, dohovor v článku 30 priamo priznáva dôkaznú moc žiadosti o návrat, ak bola vyhotovená v súlade s požiadavkami podľa tohto dohovoru ako aj informáciám (napr. informácie o právnom poriadku štátu) a listinám zaslaným ústrednými orgánmi, z čoho vyplýva, že justičné orgány v konaní o návrat môžu okrem existujúcich dohovorov

¹⁶⁹ RE M (FC) a and another (FC) (Children) (FC) (2007) UKHL 55.

¹⁷⁰ Pérez – Vera, E.: Výkladová správa k Haagskemu dohovoru o únosoch detí z roku 1980. bod 109.

o vykonávaní dôkazov v cudzine a dvojstranných zmlúv a opatrení EÚ využiť aj činnosť ústredných orgánov zmluvných štátov na získanie dôkazov pre účely konania. Dôkazným prostriedkom môžu byť aj súdne a správne rozhodnutia, bez ohľadu na to, či sú v dožiadanom štáte uznané, haagsky dohovor o únosoch detí priznáva takýmto rozhodnutiam dôkaznú moc v konaní o návrat bez potreby ich formálneho uznania. Na preukázanie, že došlo k neoprávnenému premiestneniu alebo zadržaniu môže justičný orgán využiť aj ustanovenie článku 15 a uložiť žiadateľovi, aby predložil rozhodnutie alebo iný doklad vydaný orgánom štátu obvyklého pobytu dieťaťa o tom, že premiestnenie alebo zadržanie je neoprávnené. /ústredné orgány by mali žiadateľovi poskytnúť pomoc pri zabezpečení uvedeného dokladu./ Toto rozhodnutie alebo iný doklad v zmysle článku 15 má zjednodušiť činnosť súdu, ktorý vedie konanie o návrat v tom smere, že aplikáciu rozhodného práva, teda práva štátu, kde malo dieťa obvyklý pobyt bezprostredne pred premiestnením alebo zadržaním na konkrétny prípad uskutoční justičný orgán toho štátu, ktorého právo sa má aplikovať ako rozhodné. Takéto rozhodnutie je možné použiť ako dôkaz len na posúdenie otázky, či podľa rozhodného práva došlo k neoprávnenému premiestneniu alebo nie, ostatné skutočnosti, teda existenciu okolností, ktoré umožňujú nenariadenie návratu a pod. je potrebné ďalej v konaní o návrat skúmať. Vydanie rozhodnutie v konaní o návrat nesmie byť podmieňované predložením takéhoto rozhodnutia a justičný orgán ani nesmie rozhodnúť o nenariadení návratu z dôvodu, že žiadateľ nepredloží takýto doklad.

Vo väčšine štátov sa v súvislosti so zaistením čo najrýchlejšieho konania vo veci odmieta prijímanie ústnych dôkazov, výpovedí svedkov a podobne a tieto sú prípustné len v prípade, ak si písomné dôkazy navzájom odporujú a konanie.

K otázke rozsahu dokazovania v konaní o návrat prijal slovenský najvyšší súd záver, že „pri rozhodovaní o návrate dieťaťa do iného zmluvného štátu dohovoru musia súdy vychádzať zo starostlivo zisteného skutkového stavu; to znamená, že dôvody, ktoré by mohli eliminovať návrat dieťaťa do miesta bydliska v inom štáte, musia byť zistené a objasnené natoľko dostatočne, aby posúdenie (ne) navrátenia maloletých detí nevychádzalo iba z dôkazov produkovaných jedným účastníkom súdneho konania.“¹⁷¹

¹⁷¹ Uznesenie Najvyššieho súdu SR č. 1 Cdo 153/2009.

Ak v konkrétnom prípade nastanú okolnosti, ktoré naznačujú, že môže dôjsť k nenariadeniu návratu dieťaťa podľa článku 13 haagskeho dohovoru, pri ich hodnotení majú justičné orgány vziať do úvahy informácie o sociálnom prostredí dieťaťa v štáte jeho obvyklého pobytu (článok 13 ods. 3 haagskeho dohovoru o únosoch detí). „Termínom sociálne prostredie je potrebné chápať celkové sociálne pomery dieťaťa v mieste jeho obvyklého pobytu, kam má byť dieťa vrátené, teda najmä to, ktoré osoby (inštitúcie) a akým spôsobom by zabezpečovali starostlivosť o dieťa, jeho výchovu a výživu, ale tiež to, aké sú vzájomné vzťahy a väzby týchto osôb a dieťaťa, prípadne širšej rodiny. Len sľub rodiča, ktorý žiada o návrat dieťaťa súdu, že boli prijaté vhodné opatrenia na ochranu dieťaťa po jeho návrate, nepostačuje.¹⁷²

Pre konanie o návrat je dôležitá jeho **rýchlosť**, ktorú haagsky dohovor o únosoch detí zdôrazňuje na viacerých miestach. V článku 11 je justičným orgánom uložená povinnosť vydať rozhodnutie do šiestich týždňov od začatia, avšak haagsky dohovor o únosoch detí neobsahuje žiadnu sankciu za nedodržanie tejto lehoty len priznáva žiadateľovi alebo dožadujúcemu orgánu dodatočné právo na základe vlastného podnetu dostať vyjadrenie o dôvodoch omeškania.

Prietahy v konaní o návrat môžu byť sankcionované Európskym súdom pre ľudské práva, ktorý vo svojich rozhodnutiach opakovane zdôrazňoval potrebu rýchlosti konania o návrat, pretože plynutie času môže mať vážne a trvalé následky na vzťah medzi deťmi a rodičmi, od ktorých boli odlúčené.¹⁷³ Zároveň v niektorých prípadoch konštatoval, že dĺžka konania presiahla rozumný čas a došlo k porušeniu článku 6 ods. 1 Európskeho dohovoru o ochrane základných práv a slobôd, ktorý od národných orgánov vyžaduje, aby konali s náležitou starostlivosťou a zistili pokrok vo veci. Dĺžku konania posudzoval EŠLP aj vo vzťahu ku konaniu o návrat, o ktorom rozhodovali slovenské súdy a to v prípade Hoholm proti Slovenskej republike. V tomto prípade trvalo konanie 7 rokov, pričom EŠLP konštatoval porušenie práva sťažovateľa na prejednanie veci v primeranej lehote. Aj tento prípad ukazuje na jeden zo zásadných nedostatkov starej právnej úpravy konania o návrat v Slovenskej republike, ktorá umožňovala podávanie mimoriadnych opravených

¹⁷² Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 30 Cdo 474/2007, zo dňa 20.6.2007

¹⁷³ Rozsudok EŠLP vo veci Ignaccolo-Zenide v. Rumunsko, č. 31679/96, (2001) 31E.H.R.R.7

prostriedkov voči rozhodnutiam vydaným v konaní o návrat. Tento nedostatok bol novou právnou úpravou v CMP odstránený.

Rozhodnutie v konaní o návrat

V konaní o návrat podľa haagskeho dohovoru o únosoch je v zásade možné rozhodnúť dvoma spôsobmi tak, že sa návrat dieťaťa nariadi alebo že sa návrat nenariadi.

Nenariadiť návrat dieťaťa v zmysle haagskeho dohovoru je možné len vtedy, keď sú dané okolnosti zakladajúce výnimky z nariadenia návratu dieťaťa. Nenariadenie návratu v prípade, ak tieto okolnosti nie sú dané, by zakladalo zodpovednosť zmluvného štátu za porušenie povinností vyplývajúcej z medzinárodnej zmluvy podľa pravidiel medzinárodného práva verejného.

Nariadenie návratu dieťa neznamená uloženie povinnosti vrátiť dieťa osobe, ale na určité miesto, ako to vyplýva z dôvodovej správy k Haagskemu dohovoru,¹⁷⁴ v zmysle ktorej zároveň nemožno striktne konštatovať, že návrat dieťaťa sa má uskutočniť vždy do štátu jeho prechádzajúceho obvyklého pobytu, aj keď tomu tak vo väčšine prípadov bude.

Návrat dieťaťa má zabezpečiť obnovenie status quo ante – stavu pred neoprávneným premiestnením alebo zadržaním a justičné orgány spolu s nariadením návratu v odôvodnených prípadoch ukladajú žiadateľovi o návrat aj tzv. undertakings, ktoré sú typické pre štáty angloamerického právneho systému. „Undertakings je možné definovať ako oficiálny prísľub alebo dohodu o tom, že sa vykoná určitá vec.“¹⁷⁵ V prípade medzinárodných únosov detí sa undertakings týkajú „konkrétnych okolností zabezpečenia návratu dieťaťa do štátu jeho obvyklého pobytu. V undertakings, strany súhlasia, že dieťa bude navrátené, ak nastanú určité okolnosti, napr. budú zaplatené náklady za dopravu, tretia strana bude pripravená sprevádzať dieťa do štátu obvyklého pobytu dieťaťa, strany podajú návrh na súd v štáte obvyklého pobytu dieťaťa bezprostredne po návrate dieťaťa a pod.“¹⁷⁶ Platnosť a účinnosť undertakings je teritoriálne obmedzená, preto aby ich bolo možné vykonať v inom štáte, je potrebné, aby boli vydané tzv. mirror undertakings v oboch štátoch – tak v štáte, kde sa dieťa nachádza ako aj v štáte, do ktorého má byť dieťa

174 Pérez – Vera, E.: Výkladová správa k Haagskemu dohovoru o únosoch detí z roku 1980. Bod 110.

175 Silberman, L.: The Hague child abduction convention turns twenty: gender politics and other issues. s. 280.

176 Hilton, W. M.: The Limitation on Article 13(b) of the Hague convention on the Civil aspects of international child abduction. s. 256.

navrátené. Príkladom undertakings je záväzok žiadateľa, že zabezpečí únoscovi ubytovanie a stravu po návrate do prvého pojednávania pred orgány štátu obvyklého pobytu dieťaťa. Undertakings sa najčastejšie využívajú v tých prípadoch, kedy únosca namieta okolnosti podľa článku 13 ods. 1 písm. b) ako dôvod pre nenariadenie návratu alebo v tých prípadoch, kedy súd dospeje k záveru, že ich zahrnutie do rozhodnutia o nariadení návratu je v najlepšom záujme dieťaťa.

Aj v praxi slovenských súdov so zahrnutím záruk do výrokov rozhodnutí o nariadení návratu dieťaťa stretávame. Príkladom je rozsudok Okresného súdu Bratislava I zo dňa 11. mája 2009, č. k. 1 P 8/2009-489, ktorým bol nariadený návrat maloletého do krajiny jeho obvyklého pobytu do Talianska v lehote 30 dní od právoplatnosti rozsudku, súčasne bol otec zaviazaný zabezpečiť matke ubytovanie v mieste obvyklého pobytu maloletého v Taliansku na dobu minimálne jedného týždňa a matka bola zaviazaná znášať všetky náklady spojené s prepravou maloletého na územie Talianska a jeho odovzdaním otcovi.

Výkon rozhodnutia o návrate dieťaťa

Haagsky dohovor o únosoch detí neobsahuje úpravu výkonu rozhodnutia o návrat a ponecháva ju na vnútroštátne právne poriadky zmluvných štátov.

Ústredné orgány zmluvných štátov majú aj v štádiu výkonu rozhodnutia povinnosť spolupracovať, dožiadaný ústredný orgán má najmä prijať potrebné a primerané administratívne opatrenia na zabezpečenie bezpečného návratu dieťaťa.

Napriek skutočnosti a možno práve preto, že haagsky dohovor o únosoch detí nevenuje otázke výkonu rozhodnutia o návrat dostatočnú pozornosť, táto sa stala predmetom mnohých konaní pred Európskym súdom pre ľudské práva, ktorý vo svojej judikatúre konštatoval, že možnosť jedného z rodičov domáhať sa občianskoprávných sankcií nezbavuje orgány štátu, ktorým bola podaná žiadosť o návrat dieťaťa povinnosť prijať všetky rozumné opatrenia, ktoré je možné od nich očakávať, na účely uľahčenia výkonu rozhodnutia o návrat,¹⁷⁷ čo malo za následok porušenie žiadateľovho práva na rešpektovanie rodinného života podľa článku 8 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. V prípade H. N. v Poľsko EŠLP konštatoval, že ani prietťahy

¹⁷⁷ Rozsudok EŠLP vo veci Ignaccolo-Zenide v. Romannia, no. 31679/96, (2001) 31 E.H.R.R. 7.

v priebehu vykonávacieho konanie nie je možné akceptovať ak k nim došlo v dôsledku skutočnosti, že matka tajila svoj pobyt a pobyt dieťaťa, ak justičné orgány neprijali potrebné opatrenia na zistenie jej pobytu a na predchádzanie tomu, aby sa skrývala. ESLP zároveň konštatoval, že zmena rozhodujúcich skutočností môže výnimočne odôvodniť nevykonalie konečného rozhodnutia o návrat, ale súd musí byť presvedčený o tom, že túto zmenu relevantných skutočností nie je možné pričítať tomu, že štátne orgány neprijali všetky opatrenia, ktoré je možné od nich očakávať na uľahčenie výkonu rozhodnutia o návrat.¹⁷⁸

4.2 Vplyv Haagskeho dohovoru o ochrane detí na konanie o návrat

Haagsky dohovor o ochrane detí neupravuje konanie o návrat, ale unifikuje rozhodné právo, právomoc a uznanie a výkon rozhodnutí v pomerne široko koncipovanom vecnom rozsahu, ktorý presahuje rámec pôsobnosti haagskeho dohovoru o únosoch detí. Práve tento veľký rozsah jeho vecnej pôsobnosti mu umožňuje byť vo vzťahu k dohovoru o únosoch detí nástrojom, ktorý vhodným spôsobom pokrýva otázky, ktorým sa skôr prijatý haagsky dohovor o únosoch z dôvodu neexistencie politickej vôle na strane zmluvných štátov nemohol v čase svojho prijatia zaoberať.

Úprava právomoci súdov zmluvných štátov na konanie o rodičovských právach a povinnostiach k dieťaťu je významný krok, ktorým haagsky dohovor o ochrane detí preventívnym spôsobom reguluje medzinárodné rodičovské únosy detí, pretože vylučuje forum shopping zo strany únoscú. Základný princíp na ktorom je založená úprava právomoci na konanie o rodičovských právach a povinnostiach je rovnaký ako ten, na ktorom je budovaný haagsky dohovor o únosoch detí a to, že najvhodnejšie umiestneným na konanie o opatrovníckych právach je súd štátu obvyklého pobytu dieťaťa. (článok 5)

Dohovor o ochrane detí v článku 7 osobitným spôsobom upravuje právomoc justičných orgánov zmluvných štátov na konanie o rodičovských právach a povinnostiach v prípadoch neoprávneného premiestnenia alebo zadržania detí. Ustanovenie článku 7 je vo vzťahu k základnému pravidlu v článku 5 *lex specialis*, pričom jeho časová pôsobnosť je striktné limitovaná trvaním protiprávneho stavu. Osobitná úprava spočíva v tom, že podľa ustanovenia článku 7 haagskeho dohovoru o ochrane detí si v prípadoch neoprávneného

¹⁷⁸ Rozsudok ESLP vo veci *Sylvester v. Austria*, č. 36812/97 a 40104/98, (2003) 37 E.H.R.R. 17.

premiestnenia alebo zadržania zachovávajú právomoc na konanie súdy štátu, kde malo dieťa obvyklý pobyt bezprostredne pred neoprávneným premiestnením alebo zadržaním. Haagsky dohovor o ochrane detí obsahuje takmer identickú definíciu neoprávneného premiestnenia alebo zadržania ako haagsky dohovor o únosoch detí s jedným významným rozdielom. Osobná pôsobnosť haagskeho dohovoru o únosoch detí je limitovaná vekom 16 rokov dieťaťa, kým osobná pôsobnosť haagskeho dohovoru o ochrane detí je limitovaná dosiahnutím veku 18 rokov.

Uvedené pre praktickú aplikáciu haagskeho dohovoru o ochrane detí znamená, že justičné orgány v konaní o rodičovských právach a povinnostiach sú povinné ex offio skúmať, či došlo k neoprávnenému premiestneniu dieťaťa a to bez ohľadu na to, či bola podaná žiadosť o návrat v zmysle haagskeho dohovoru alebo nie a aj v prípade, keď dieťa presiahlo vek 16 rokov ale ešte nemá 18 rokov a teda žiadosť o návrat v zmysle haagskeho dohovoru o únosoch detí už nemožno podať.

V prípade, ak je preukázané, že došlo k neoprávnenému premiestneniu alebo zadržaniu, justičné orgány štátu, na územie ktorého bolo dieťa premiestnené, vyhlásenia, že nemajú právomoc podľa haagskeho dohovoru a to až do času, kým:

- dieťa nenadobudne obvyklý pobyt v štáte, kam bolo premiestnené a súčasne sa preukáže, že osoba vykonávajúca opatrovnicke právo sa s premiestnením alebo zadržaním zmierila.
- alebo osoba, ktorá vykonáva opatrovnicke právo vedela alebo mohla vedieť o pobyte dieťaťa aspoň jeden rok a žiadosť o návrat bola podaná a nekoná sa o nej alebo nebola podaná žiadna žiadosť o návrat, teda bola alebo žiadosť bola vzatá späť, resp. zamietnutá a dieťa sa zžilo s novým prostredím.

Len ak je splnená niektorá s uvedených podmienok môže súd štátu, na územie ktorého bolo dieťa neoprávnene premiestnené začať konanie o rodičovských právach a povinnostiach.

Ustanovenie článku 7 haagskeho dohovoru o ochrane detí teda rieši všetky situácie konfliktu právomoci súdov zmluvných štátov, ktoré môžu nastať v súvislosti s medzinárodnými rodičovskými únosmi detí, čo je to možné ilustrovať na nasledovnom príklade.

Maloletá Jana vo veku 15 rokov je premiestnená matkou zo zmluvného štátu haagskeho dohovoru o únosoch detí na územie Slovenskej republiky bez súhlasu a bez vedomia otca. Matka na území Slovenska podá na súd návrh na zverenie maloletej do jej osobnej starostlivosti.

Slovenský súd je povinný ex offio skúmať svoju právomoc. V rámci skúmania právomoci na základe skutkových okolností daného prípadu dospeje k záveru, že došlo k neoprávnenému premiestneniu alebo zadržaniu. V takom prípade preverí, či dieťa nadobudlo na území Slovenskej republiky obvyklý pobyt a či sa otec s premiestnením zmieril. Ako to vyplýva z dôvodovej správy k haagskemu dohovoru o ochrane detí je potrebné otázku, či sa otec zmieril s neoprávneným premiestnením alebo zadržaním posudzovať v súlade s článkom 13 ods. 1 písm. a) Haagskeho dohovoru o únosoch detí.

Ak slovenský súd dospeje k záveru, že nedošlo k zmene obvyklého pobytu dieťaťa alebo že nebol daný súhlas s premiestnením alebo zadržaním, skúma ex offio ďalej to, či sa dieťa nachádza na jeho území aspoň jeden rok a či sa zžilo s novým prostredím, teda podmienky, na základe ktorých je možné nenariadiť návrat v zmysle článku 12 ods. 2 haagskeho dohovoru o únosoch detí. Ak sú splnené uvedené podmienky je potrebné ešte skúmať, či konanie o návrat v zmysle haagskeho dohovoru o únosoch detí na Slovensku začalo. Ak sa žiadosť o návrat nepodala, začne slovenský súd konanie o zverenie maloletej do osobnej starostlivosti matky, ak sa žiadosť o návrat podala a konanie o návrat sa vedie, slovenský súd vyhlási, že nemá právomoc na konanie o zverenie maloletej do osobnej starostlivosti matky. Ak sa žiadosť o návrat podala a bolo vydané rozhodnutie, proti ktorému bolo podané dovolanie, alebo ktoré je v štádiu pre výkonom rozhodnutia o návrate, slovenský súd opäť vyhlási, že nemá právomoc na konanie o zverenie maloletej do výchovy matky. Ak bolo rozhodnutie o návrat vykonané a dieťa bolo vrátené do štátu svojho prechádzajúceho obvyklého pobytu, bol nastolený status quo ante a dieťa a základná podmienka pre založenie právomoci podľa článku 7 haagskeho dohovoru o ochrane detí – neoprávnené premiestnené alebo zadržanie – viac nie je daná a slovenský súd posúdi svoju právomoc v súlade s ostatnými pravidlami právomoci podľa haagskeho dohovoru o ochrane detí.

Ustanovenie článku 7 haagskeho dohovoru o únosoch detí rieši aj častý problém vyskytujúci sa v tých prípadoch, kedy bol odmietnutý návrat dieťaťa podľa článku 2, 13

alebo 20 haagskeho dohovoru o únosoch detí. Justičné orgány zmluvných štátov často mylne zastávali názor, že nenariadením návratu dieťaťa nadobudli právomoc na konanie o rodičovských právach a povinnostiach k dieťaťu. Haagsky dohovor o ochrane detí vyvracia tento názor, pretože nenariadením návratu sa situácia neoprávneného premiestnenia nekonvaliduje, ale trvá ďalej, len sa neaplikuje náprava podľa haagskeho dohovoru o únosoch detí – návrat dieťaťa – preto základná podmienka pre uplatnenie článku 7 haagskeho dohovoru ochrane detí trvá a súd, ktorý návrat nenariadil môže začať konanie len ak sú splnené podmienky podľa tohto ustanovenia.

Uvedené platí aj v prípade, ak k neoprávnenému premiestneniu dôjde vo veku od 16 do 18 rokov dieťaťa, kedy síce nie je možné podať žiadosť o návrat podľa haagskeho dohovoru o únosoch detí, ale právomoc na konanie vo veciach rodičovských práv a povinností sa naďalej posudzuje podľa haagskeho dohovoru o ochrane detí, vrátane jeho článku 7.

V zmysle ustanovenia článku 7 ods. 3 súdy štátu, na územie ktorého bolo dieťa neoprávnené premiestnené alebo kde je zadržované môžu prijať iba naliehavé opatrenia potrebné na ochranu osoby alebo majetku dieťaťa. Toto ustanovenie v prípadoch neoprávneného premiestnenia alebo zadržania vyplýňa existujúci nedostatok haagskeho dohovoru o únosoch detí. V súvislosti s ustanovením článku 16 haagskeho dohovoru o únosoch detí totiž súdy, štátu, na územie ktorého bolo dieťa premiestnené sú po doručení oznámenia o neoprávnenom premiestnení povinné zdržať sa konania o opatrovníckych právach k dieťaťu. Ustanovenie článku 7 ods. 2 písm. b) haagskeho dohovoru o únosoch detí ukladá ústredným orgánom zmluvných štátov povinnosť prijať predbežné opatrenia na ochranu dieťaťa alebo iniciovať ich prijatie v štáte, kam bolo dieťa neoprávnené premiestnené, ale neupravuje právomoc na prijatie týchto opatrení a neupravuje ani ďalšie podrobnosti, preto ústredné orgány pri iniciovaní ich prijatia postupovali výlučne na základe národnej legislatívy. Haagsky dohovor o ochrane detí túto situáciu zmenil a dáva justičným orgánom štátu, kam bolo dieťa premiestnené právomoc prijať naliehavé opatrenia podľa článku 11 haagskeho dohovoru o únosoch detí. Právomoc na prijatie týchto opatrení je založená na prítomnosti dieťaťa, resp. na polohe majetku dieťaťa. Výkon právomoci podľa článku 11 haagskeho dohovoru o ochrane detí je vo vzťahu k právomoci podľa článku 7 subsidiárny, preto opatrenia prijaté súdom štátu, na územie ktorého bolo

dieťa premiestnenie stráca platnosť len čo príslušné orgány štátu, kde malo dieťa obvyklý pobyt bezprostredne pred premiestnením alebo zadržaním prijali opatrenia vyžadované situáciou. Naliehavé opatrenie prijaté na základe článku 11 sa uznávajú bez ďalšieho konania vo všetkých ostatných zmluvných štátoch, pričom podľa článku 26 ods. 1 haagskeho dohovoru o ochrane detí každý zmluvný štát použije na ich výkon alebo registráciu jednoduchý a rýchly postup.

Unifikácia pravidiel uznania a výkonu cudzích rozhodnutí má v prípadoch medzinárodných únosov detí tiež veľký význam, pretože umožňuje rodičovi, ktorého dieťa bolo neoprávnene premiestnené a napr. presiahlo vek 16 rokov, dosiahnuť jeho návrat prostredníctvom výkonu cudzieho rozhodnutia o rodičovských právach a povinnostiach v zmluvnom štáte, do ktorého bolo dieťa premiestnené. Podľa haagskeho dohovoru o ochrane detí je uznanie automatické ale výkon cudzieho rozhodnutia je podmienený vyhlásením cudzieho rozhodnutia za vykonateľné v osobitnom konaní v štáte výkonu. Vyhlásenie vykonateľnosti môže byť v tomto štáte odmietnuté len na základe dôvodov taxatívne vypočítaných v článku 23 ods. 2 haagskeho dohovoru o ochrane detí. Následný výkon cudzieho rozhodnutia sa uskutočňuje takým spôsobom, ako keby bolo vydané orgánmi štátu výkonu, čo má za následok, že aj „výkon rozhodnutia týkajúci sa dieťaťa, ktoré sa blíži veku dospelosti a odmieta výkon rozhodnutia, napríklad preto, že je absolútne proti tomu, aby žilo s rodičom, ktorému bolo zverené... je ponechaný na dožiadanom štáte, aby ho vyriešil so všetkou pružnosťou, ktorú mu poskytuje jeho vnútroštátny právny poriadok v čisto vnútroštátnych situáciách.“¹⁷⁹

4.3 Vplyv nariadenia Brusel IIa na konanie o návrat medzi členskými štátmi EÚ

Nariadenie Brusel IIa vo vzťahu medzi členskými štátmi EÚ s výnimkou Dánska precizuje konanie o návrat podľa haagskeho dohovoru o únosoch detí uložením nových povinností tomu súdu členského štátu, ktorý vedie konanie o návrat. Zároveň nariadenie dopĺňa konanie o návrat podľa haagskeho dohovoru o únosoch detí o osobitný mechanizmus podľa ktorého môže súd členského štátu s právomocou na konanie vo veciach rodičovských práv a povinností podľa článku 10 nariadenia Brusel IIa s konečnou

¹⁷⁹ Vaške, V.: Uznání a výkon cizích rozhodnutí. s. 327.

platnosťou nepriamo revidovať rozhodnutie iného členského štátu EÚ o nenariadení návratu. Okrem týchto novínok, ktoré sa priamo dotýkajú konania o návrat upravuje Nariadenie Brusel IIa právomoc súdov členských štátov EÚ na konanie vo veciach rodičovských práv a povinností a pravidlá týkajúce sa prekážky začatej veci, ktoré majú zabrániť tomu, aby v rámci Únie dochádzalo k súbežným konaniam pred súdmi rôznych štátov a vydávaniu nezlučiteľných rozhodnutí, čím v prípadoch medzinárodných rodičovských únosov detí pôsobí tento nástroj preventívne.

Novinky, ktoré Nariadenie Brusel IIa prináša pre *konanie o návrat* podľa spočívajú predovšetkým v posilnení postavenia dieťaťa a žiadateľa o návrat v tom zmysle, že justičným orgánom je uložená povinnosť umožniť dieťaťu vyjadriť sa v konaní o návrat, ak sa to s ohľadom na jeho vek a rozumovú vyspelosť nejaví nevhodným. Justičné orgány sú na základe uvedeného ustanovenia povinné si dieťa vypočuť, nie sú však povinné vziať jeho názor do úvahy pri nariadení, resp. nenariadení návratu. Postavenie žiadateľa o návrat je posilnené tým, že justičný orgán nesmie odmietnuť návrat dieťaťa, kým sa žiadateľovi o návrat nedala možnosť vyjadriť. Rovnakú povinnosť vo vzťahu k osobe, ktorá dieťa neoprávnene premiestnila alebo zadržala justičný orgán nemá, z čoho vyplýva, že je možné nariadiť návrat aj bez vypočutia únoscu.

V nariadení Brusel IIa je zdôraznená rýchlosť konania o návrat uložením povinnosti konať o žiadosti urýchlene najrýchlejšími postupmi, ktoré súdu poskytuje vnútroštátny právny poriadok a vydať rozsudok do 6 týždňov od podania žiadosti o návrat súdu, ak tomu nebránia výnimočné okolnosti a povinnosti. Nariadenie Brusel IIa nekladie dôraz na právoplatnosť rozhodnutia vydaného v konaní o návrat, čo vyplýva zo samotnej filozofie konania o návrat, ktoré by sa malo čo možno najrýchlejšie ukončiť na súde prvého stupňa, pričom prípadné odvolacie konanie by v rámci členských štátov Európskej únie malo byť nahradené konaním o opatrovníckych právach pred súdom členského štátu s právomocou na konanie vo veciach rodičovských práv, pretože „celý systém zriadený nariadením je založený na ústrednej úlohe súdu, ktorý má právomoc podľa ustanovení tohto nariadenia.“¹⁸⁰ To sa prejavuje v tom, že rozhodnutie, ktorým je nariadený návrat má byť bezodkladne vykonané, aby súd s právomocou mohol rozhodnúť o opatrovníckych právach k dieťaťu. Aj v prípade, ak je v konaní o návrat vydané rozhodnutie o odmietnutí návratu,

¹⁸⁰ Rozsudok ESD vo veci Doris Povse proti MAuro Alpagu, C-211/10 PPU, bod. 40.

dominantná úloha súdu s právomocou ostáva zachovaná, vzhľadom k povinnosti súdu, ktorý vydal rozhodnutie o nevrátení podľa článku 13 Haagskeho dohovoru o únosoch detí bezodkladne, najneskôr do 1 mesiaca od vydania takéhoto rozhodnutia zaslať súdu s právomocou odpis rozhodnutia a súvisiace písomnosti, aby bolo možné uplatniť osobitné preskúmacie konanie podľa nariadenia Brusel IIa.

Nariadenie Brusel IIa zároveň minimalizuje možnosti vydania rozhodnutia o nevrátení podľa článku 13 písm. b)¹⁸¹ Haagskeho dohovoru o únosoch detí len na tie prípady, kedy dieťaťu nemožno poskytnúť v štáte jeho predchádzajúceho obvyklého pobytu primeranú ochranu. Pritom pri aplikácii tohto ustanovenia „ nestačí, že v členom štáte pôvodu takýto postup na ochranu dieťaťa existuje, ale musí byť preukázané, že orgány v členskom štáte pôvodu prijali konkrétne opatrenia na ochranu daného dieťaťa.“¹⁸²

V otázkach právomoci na konanie vo veciach rodičovských práv a povinností používa Nariadenie Brusel IIa ako základné kritérium obvyklý pobyt dieťaťa v čase začatia konania. (článok 8) V prípadoch neoprávneného premiestnenia alebo zadržania je toto základné kritérium nahradené pravidlom podľa článku 10 nariadenia Brusel IIa, podľa ktorého si právomoc na konanie vo veciach rodičovských práv a povinností ponechávajú súdy členského štátu, v ktorom malo dieťa obvyklý pobyt bezprostredne pred svojim premiestnením alebo zadržaním. Právomoc týchto súdov je časovo vymedzená na jednej strane neoprávneným premiestnením alebo zadržaním dieťaťa a na strane druhej jednou z nasledovných situácií:

Prvým prípadom je ten, keď dieťa nadobudlo obvyklý pobyt v inom členskom štáte a každá osoba, ktorá je nositeľom opatrovníckeho práva k dieťaťu sa s premiestnením zmierila. Zmierenie osoby je vhodné posudzovať podľa článku 13 ods. 1 haagskeho dohovoru o únosoch detí. Tento pojem vyjadruje skutočnosť, že v čase premiestnenia alebo

¹⁸¹ Článok 13 písm. b) Haagskeho dohovoru o únosoch detí „bez ohľadu na ustanovenia predchádzajúceho článku justičný alebo správny orgán dožiadaného štátu nemusí nariadiť návrat dieťaťa, ak osoba, inštitúcia alebo iná právnická osoba, ktorá nesúhlasí s jeho vrátením preukáže, že existuje vážne nebezpečenstvo, že návrat by dieťa vystavil fyzickej alebo duševnej ujme alebo ho inak priviedol do neznesiteľnej situácie.“

¹⁸² Praktická príručka pre uplatňovanie nového nariadenia Brusel II (Nariadenie Rady (ES) č. 2201/2003 Ú.v.ES z 27. novembra 2003 o právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností, ktorým sa zrušuje Nariadenie (ES) č. 1347/2000 Ú.v.ES), s. 31.

zadržania dieťaťa súhlas dotknutej osoby daný nebol /preto ide o neoprávnené premiestnenie/ ale bol daný až následne a to či už výslovne alebo konkludentne.

Druhým momentom je situácia, kedy dieťa nadobudne obvyklý pobyt v inom členskom štáte a zdržiava sa v tomto štáte najmenej jeden rok po tom, čo sa osoba, ktorá vo vzťahu k nemu vykonáva opatrovnícke právo dozvedela alebo mohla dozvedieť o mieste pobytu dieťaťa, dieťa sa zžilo s novým prostredím a do jedného roka odkedy sa osoba dozvedela o mieste pobytu dieťaťa nepodala žiadosť o návrat podľa haagskeho dohovoru o únosoch detí.

Tretí moment nastáva, keď dieťa nadobudne obvyklý pobyt v inom členskom štáte a zdržiava sa v tomto štáte najmenej jeden rok po tom, čo sa osoba, ktorá vo vzťahu k nemu vykonáva opatrovnícke právo dozvedela alebo mohla dozvedieť o mieste pobytu dieťaťa, dieťa sa zžilo s novým prostredím a nositeľ opatrovníckeho práva vzal svoju žiadosť o návrat späť a lehote jedného roka nepodal novú žiadosť

Štvrtá situácia je tá, keď dieťa nadobudne obvyklý pobyt v inom členskom štáte a zdržiava sa v tomto štáte najmenej jeden rok po tom, čo sa osoba, ktorá vo vzťahu k nemu vykonáva opatrovnícke právo dozvedela alebo mohla dozvedieť o mieste pobytu dieťaťa, dieťa sa zžilo s novým prostredím a po vydaní rozhodnutia o nevrátení v zmysle článku 13 písm. b) Haagskeho dohovoru sa neuplatní osobitný opravný mechanizmus, o ktorom bude reč nižšie z toho dôvodu, že účastníci konania neurobili na výzvu súdu podania na tomto súde v lehote troch mesiacov od doručenia oznámenia, aby tento súd mohol preskúmať otázku opatrovníckeho práva k dieťaťu;

Piata situácia je tá, kedy dieťa nadobudne obvyklý pobyt v inom členskom štáte a zdržiava sa v tomto štáte najmenej jeden rok po tom, čo sa osoba, ktorá vo vzťahu k nemu vykonáva opatrovnícke právo dozvedela alebo mohla dozvedieť o mieste pobytu dieťaťa, dieťa sa zžilo s novým prostredím a súdy štátu, kde malo dieťa obvyklý pobyt bezprostredne pred premiestnením alebo zadržaním vydali rozhodnutie, z ktorého nevyplýva povinnosť návratu dieťaťa.

Po tom, čo nastane ktorákoľvek z uvedených situácií právomoc podľa článku 10 zaniká a uplatní sa základné pravidlo právomoci podľa článku 8 Nariadenia Brusel IIa.

Súd s právomocou na konanie vo veciach rodičovských práv a povinností podľa článku 10 je tým súdom, ktorý má právo následným rozsudkom nepriamo revidovať rozhodnutie súdu iného štátu o nevrátení dieťaťa podľa článku 13 Haagskeho dohovoru o únosoch detí. V takomto prípade súd členského štátu, ktorý takéto rozhodnutie o nevrátení vydal je povinný okamžite, najneskôr do jedného mesiaca od vydania rozhodnutia o nevrátení zaslať odpis takéhoto rozhodnutia a súvisiace písomnosti súdu s právomocou podľa článku 10.

Súd s právomocou podľa článku 10 následne vyzve účastníkov konania, aby urobili svoje podania na tomto súde, ak k tomu ešte nedošlo, aby mohol preskúmať otázku opatrovníckeho práva k dieťaťu. Ak je v tomto konaní vydaný rozsudok, ktorý požaduje návrat dieťaťa vykoná sa v štáte, kam bolo dieťa neoprávnene premiestnené bez potreby jeho vyhlásenia za vykonateľný a bez možnosti namietať proti jeho uznaniu. Súd pôvodu môže vyhlásiť rozsudok za vykonateľný bez ohľadu na prípadné odvolanie, ak bol osvedčený podľa článku 42 ods. 1. Nariadenia Brusel IIa.

Táto možnosť súdu s právomocou podľa článku 10 revidovať rozhodnutie o nevrátení dieťaťa predstavuje výrazný posun v riešení prípadov neoprávneného premiestnenia alebo zadržania dieťaťa v rámci Európskej únie, pretože eliminuje celý rad riadnych a mimoriadnych opravných prostriedkov, ku ktorým podávaní sa žiadateľ o návrat spravidla uchýľoval, keď súdy štátu, kam bolo dieťa neoprávnene premiestnené, rozhodli o nevrátení dieťaťa. Po novom nie je potrebné, aby sa žiadateľ sústredil na pokračovanie v konaní v štáte, kam bolo dieťa premiestnené ale obracia sa priamo na súdy štátu, kam má byť dieťa vrátené, ktoré môžu s konečnou platnosťou rozhodnúť o návrate dieťaťa. Ide o logický krok, ktorý je potrebné uvítať a jeho dôsledne uplatňovanie môže v rámci Európskej únie viesť k výraznému skráteniu konaní o návrat.

5 Slovenská aplikačná prax

V podmienkach Slovenskej republiky je okrem medzinárodných zmlúv, ktorým som venovala pozornosť v predchádzajúcich kapitolách a Nariadenia Brusel IIa právna úprava medzinárodných rodičovských únosov roztratená v malom počte zákonných a pozákonných noriem, akými sú zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, ktorý

vymedzuje pôsobnosť Centra pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže a Civilnom mimosporovom poriadku, ktorý v § 123 až 134 upravuje konanie o návrat maloletého do cudziny pri neoprávnenom premiestnení alebo zadržaní. Výkon rozhodnutia na Slovensku upravuje podzákonný predpis a to vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 474//2011 zo 6. decembra 2011, ktorou sa ustanovujú podrobnosti výkonu rozhodnutia o výchove maloletých detí, Pre komplexnosť je potrebné uviesť, že trestnoprávne aspekty medzinárodných rodičovských únosov detí sú vymedzené v § 210 Trestného zákona.

S účinnosťou od 1.7.2016 bolo do slovenského právneho poriadku zavedené osobitné konanie o návrat maloletého do cudziny pri neoprávnenom premiestnení alebo zadržaní¹⁸³. Nová právna úprava kladie veľký dôraz na rýchlosť konania a zavádza napr. povinnosť navrhovateľa, ktorý nie je v konaní zastúpený advokátom, uviesť adresu na doručovanie v SR; obmedzuje možnosti prerušenia konania o návrat, stanovuje, že v konaní o návrat nie je možné odpustiť zmeškanie lehoty, ale najmä ruší možnosť podávania dovolania a dovolania generálneho prokurátora proti uzneseniu v konaní o návrat. Práve možnosť podávania mimoriadnych opravných prostriedkov bola považovaná za hlavný dôvod, prečo konanie o návrat v SR trvá priemerne rok a dokonca sa vyskytol prípad, kedy toto konanie trvalo viac ako sedem rokov¹⁸⁴.

Problematike únosov detí sa venoval aj Ústavný súd SR, ktorý vo svojich novších rozhodnutiach (uznesenie zn. II. ÚS 294/2015 z 30. apríla 2015 a nález IV. ÚS 100/2014 z 23. mája 2014) reflektuje judikatúru ESĽP, keď zdôrazňuje, že vnútroštátne sudy sú povinné náležite preskúmať celú rodinnú situáciu a toto preskúmanie musia náležite odôvodniť vo svojich rozhodnutiach a najlepší záujem dieťaťa musí byť posudzovaný v každom jednotlivom prípade a závisí od škály individuálnych okolností, konkrétne od veku a stupňa vyzretosti, prítomnosti alebo absencie rodičov, okolia a skúseností.

V súvislosti s právomocou vo veciach rodičovských práv a povinností k dieťaťu, ktoré bolo neoprávnené premiestnené na územie iného členského štátu je zaujímavé, že vôbec nedochádza k aplikácii článku 15 nariadenia Brusel IIa a postúpeniu právomoci na sudy členského štátu, do ktorého bolo dieťa neoprávnené premiestnené, hoci sa zdá, že

¹⁸³ Toto konanie je oslobodené od súdnych poplatkov.

¹⁸⁴ Uvedené konanie bolo predmetom sťažnosti pred ESĽP (Hoholm v. Slovenská republika)

využite tohto ustanovenia by bolo vhodné napr. vo výnimočných prípadoch domáceho násilia alebo v iných situáciách, kedy sa únosca, napr. kvôli začatému trestnému konaniu nemôže vrátiť do krajiny predchádzajúceho obvyklého pobytu a dieťa je napr. v dojčenskom veku.

V tejto súvislosti je potrebné tiež uviesť problémy súvisiace vydávaním predbežných opatrení slovenskými súdmi v prípadoch, kedy bolo dieťa neoprávnené premiestnené alebo zadržované na území Slovenskej republiky. Aplikačným problémom dalo bodku rozhodnutie ESD vo veci *Detiček*, v zmysle ktorého súd členského štátu, do ktorého bolo dieťa unesené, nemôže prijať predbežné opatrenie, ktorým sa zveruje dieťa do osobnej starostlivosti rodičovi, ktorý je na jeho území, ak súd, ktorý má právomoc vo veci samej, predbežne zveril dieťa rodičovi ešte pred neoprávneným premiestnením a toto rozhodnutie bolo vyhlásené za vykonateľné v tomto členskom štáte.

Výkon rozhodnutia vo veciach maloletých sa spravuje ustanoveniami § 370 až 392 CMP. Tieto ustanovenia sa uplatnia aj pri výkone rozhodnutia o návrat maloletého do cudziny a pri výkone cudzieho rozhodnutia, ktorým bol upravený styk s maloletým. Tieto ustanovenia rozdeľujú výkon rozhodnutia na dve fázy a to nariadenie výkonu rozhodnutia uznesením¹⁸⁵ a uskutočnenie výkonu rozhodnutia. Medzi týmito dvoma fázami prebieha fáza mediálna,¹⁸⁶ počas ktorej môže súd napr. uložiť účastníkom povinnosť účasti u mediátora. Mediálna fáza môže byť v odôvodnených prípadoch vynechaná. Pri uskutočnení výkonu rozhodnutia dochádza k faktickému odňatiu maloletého a jeho odovzdanie tomu, komu bol podľa rozhodnutia zverený alebo tomu, komu rozhodnutie priznáva právo na styk s maloletým alebo tomu, kto je oprávnený ho prevziať. Súd môže odložiť výkon rozhodnutia o.i. ak je život, zdravie alebo priaznivý vývoj maloletého výkonom vážne ohrozený a zastaviť výkon rozhodnutia o.i. aj v prípade, ak bol výkon rozhodnutia súdom vyhlásený za neprípustný, pretože je tu iný dôvod, pre ktorý nemožno rozhodnutie vykonať.

¹⁸⁵ Proti uzneseniu o nariadení výkonu rozhodnutia a proti uzneseniu o zamietnutí návrhu na nariadenie výkonu rozhodnutia je prípustné odvolanie. Odvolanie možno odôvodniť len tým, že exekučný titul nie je vykonateľný alebo že okolnosti, ktoré nastali po vzniku exekučného titulu, spôsobili zánik uloženej povinnosti.

¹⁸⁶ Horváth, E. – Andrášiková, A.: Civilný mimosporový poriadok – komentár. Wolters Kluwer, 2016, ISBN 978-80-8168-362-6. s. 474.

Výkon rozhodnutia o návrat je v SR veľmi problematický. V minulosti bolo jednou z príčin problémov aj to, že na výkon rozhodnutia o návrat bol príslušný iný súd ako ten, ktorý konal v konaní o návrat. Toto viedlo k nežiaducim situáciám napr. že súd zamietol výkon rozhodnutia o návrat z dôvodu, že rozhodnutie je nevykonateľné, pretože vo výroku rozhodnutia o návrat nebola uložená únoscovi žiadna konkrétna povinnosť v súvislosti so zabezpečením návratu maloletých detí a ani lehota na splnenie povinnosti¹⁸⁷, pričom zároveň konštatoval, že odňatie detí únoscovi by bolo v rozpore s predbežným opatrením, ktorým boli deti dočasne zverené do osobnej starostlivosti únoscovi. Podľa právnej úpravy účinnej od 1.7.2016 je na výkon rozhodnutia o návrat maloletého miestne príslušný súd, ktorý rozhodoval v prvej inštancii v konaní o návrat.¹⁸⁸

Ďalším kontroverzným rozhodnutím je rozhodnutie odvolacieho súdu¹⁸⁹, ktorým potvrdil rozhodnutie súdu prvého stupňa o zamietnutí návrhu na výkon slovenského rozhodnutia o návrat maloletých a v odôvodnení o.i. uviedol, že z prezentovaných názorov maloletých detí a listinných dôkazov vyplýva, že je v najlepšom záujme maloletých detí pre ich blaho, ponechanie maloletých detí na území Slovenskej republiky, čím de facto zmenil rozhodnutie o návrat vydané iným slovenským súdom. Závažnejšie však je, že v tomto prípade nebude možná aplikácia článku 11 ods. 8 nariadenia Brusel IIa a teda aj ak súd s právomocou podľa článku 10 vydá rozhodnutie vyžadujúce návrat, bude toto rozhodnutie podliehať požiadavke vyhlásenia za vykonateľné v Slovenskej republike.

Problémy v súvislosti s výkonom návratových rozhodnutí sa týkajú aj cudzích rozhodnutí osvedčených podľa čl. 42 nariadenia Brusel IIa, ktoré sa týkajú najmä situácií, kedy justičné orgány iných členských štátov vydávajú osvedčenia podľa článku 42 nariadenia Brusel IIa aj pre také rozhodnutia, ktoré boli vydané v štáte predchádzajúceho obvyklého pobytu dieťaťa pred vydaním rozhodnutia o nenariadení návratu na Slovensko. V praxi slovenských súdov sa vyskytol prípad, kedy súd bol povinný odmietnuť vykonať cudzie rozhodnutie osvedčené podľa článku 42, kým nebude v SR vyhlásené za vykonateľné, pretože toto rozhodnutie bolo vydané pred tým, ako sa na Slovensku rozhodlo o nenariadení návratu.

¹⁸⁷ Výrok rozhodnutia o návrat znel:

¹⁸⁸ V uvedenom prípade konštatoval Ústavný súd SR v náleze zo dňa 27.5.2015 sp. zn. II. ÚS 361/2014 porušenie práva na spravodlivé súdne konanie sťažovateľa.

¹⁸⁹ Uznesenie Krajského súdu Prešov, zo dňa 29.02.2016 sp. zn. 4CoE/110/2015.

Záver

Medzinárodné rodičovské únosy sú dôsledkom globalizácie spoločnosti, preto aj opatrenia smerujúce k ich predchádzaniu, resp. riešeniu môžu byť účinné len vtedy, ak sú výsledkom medzinárodnej spolupráce, ako to vyplýva aj z prvej kapitoly tejto práce.

Z pohľadu Slovenskej republiky predstavujú najvýznamnejšie nástroje v tejto oblasti Haagsky dohovor o únosoch detí, Európsky dohovor o starostlivosti o deti, Haagsky dohovor o ochrane detí a Nariadenie Brusel IIa.

Porovnaním Haagskeho dohovoru o únosoch detí a Európskeho dohovoru o starostlivosti o deti, ktoré boli prijaté v rovnakom čase, je možné dospieť k záveru, že účinnejším nástrojom zabezpečenia návratu dieťaťa v prípade neoprávneného premiestnenia alebo zadržania je Haagsky dohovor o únosoch detí, a to najmä preto, že je použiteľný aj na prípady, kedy rodičia v čase neoprávneného premiestnenia vykonávali opatrovnícke práva k dieťaťu na základe rozhodnutia príslušného súdu a aj na prípady, kedy boli opatrovnícke práva vykonávané ex lege. Naproti tomu, úspešná aplikácia európskeho dohovoru o ochrane detí predpokladá existenciu rozhodnutia príslušného súdu týkajúceho sa starostlivosti o deti a snaha rodiča, ktorého dieťa bolo neoprávnené premiestnené, následné získať rozhodnutie, ktoré vyhlasuje premiestnenie dieťaťa za neoprávnené spravidla vedie k značným prieťahom, ktoré sú v prípadoch medzinárodných únosov detí viac ako nežiaduce.

Uvedené spolu s vysokým počtom zmluvných štátov Haagskeho dohovoru o únosoch detí bolo pravdepodobne dôvodom prečo sa členské štáty haagskej konferencie medzinárodného práva súkromného ďalšími dohovormi nezrušili konanie o návrat zavedené haagskym dohovorom o únosoch detí ale naopak, prijímali opatrenia na zvýšenie jeho účinnosti, čo rovnako platí aj pre členské štáty Európskej únie.

Aplikačné problémy súvisiace s úzkym zameraním haagskeho dohovoru o únosoch detí len na konanie o návrat odstránili haagsky dohovor o starostlivosti o deti a vo vzťahu medzi členskými štátmi EÚ nariadenie Brusel IIa, upravujúce otázky právomoci na konanie o rodičovských právach a povinnostiach a uznanie a výkon cudzích rozhodnutí o rodičovských právach a povinnostiach a v prípade haagskeho dohovoru o ochrane detí aj rozhodné právo. Táto úprava prispela k väčšej právnej istote rodičov dieťaťa elimináciou možnosti forum shopping a zjednodušením uznania a výkonu rozhodnutia týkajúceho sa opatrovníckych práv.

Je teda možné konštatovať, že súčasná právna úprava na univerzálnej ako aj regionálnej úrovni je dobrá, pričom problémy súvisiace s aplikáciou a interpretáciou niektorých nástrojov (nariadenie Brusel IIa a haagsky dohovor o únosoch) sú postupne v podmienkach Európskej únie eliminované rozhodovacou činnosťou ESD. V širšom meradle však absentuje nadnárodný orgán, ktorý by poskytoval

V podmienkach Slovenskej republiky je možné v poslednom období, najmä vďaka činnosti Centra pre medzinárodnoprávnú ochranu detí a mládeže badať zvýšený záujem odbornej verejnosti o túto problematiku. Nepochybne k tomu však prispeli aj diskusie v rámci rekodifikácie civilného procesu v Slovenskej republike a prebiehajúca revízia nariadenia Brusel IIa počas predsedníctva Slovenskej republiky v Rade Európskej únie.

Veľmi pozitívne je možné v súčasnosti vnímať koncentrovanie konania o návrat na špecializované súdy a urýchlenie celého konania o návrat.

Naopak, Slovenská republika podľa môjho názoru stále zaostáva v prevencii. Je potrebné sa zamerať na osvetu, tak medzi odbornými profesiami, najmä právnikmi, sociálnymi pracovníkmi a psychológmi, teda tými, ktorí ako prví prichádzajú do kontaktu s rodičmi, ktorých rôzne okolnosti môžu prinútiť, resp. podnietiť k medzinárodnému rodičovskému únosu dieťaťa ako aj medzi laickou verejnosťou, pre ktorú je protiprávnosť takéhoto konania často nepochopiteľná.

Zoznam použitej literatúry

Právne predpisy:

Charta základných práv Európskej únie (2007/C 303/01)

Dohovor o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí (Haag, 25.10.1980, ozn.č. 119/2001 Z.z. v znení redakčného oznámenia o oprave chyby v čiastke 189/2001 str. 4924)

Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (Rím, 4. 11. 1950, 209/1992 Zb.)

Dohovor o právach dieťaťa (New York, 20. november 1989, ozn. č. 104/1991 Zb.)

Dohovor o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone a spolupráci v oblasti rodičovských práv a povinností a opatrení na ochranu dieťaťa (Haag, 19. októbra 1996, ozn. č. 344/2002 Z.z.)

Dohovor o uznávaní a výkone rozhodnutí týkajúcich sa starostlivosti o deti a o obnove starostlivosti o deti (Štrasburg, 20. mája 1980, ozn.č. 366/2001 Z.z.)

Dohovor o zmluvnom práve (Viedeň, 23. 5. 1969, ozn. č. 15/1988 Zb.)

Nariadenie Rady (ES) č. 1347/2000 z 29. mája 2000 o právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností k spoločným deťom manželov

Nariadenie Rady (ES) č. 2201/2003 z 27. novembra 2003 o súdnej právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností, ktorým sa zrušuje nariadenie (ES) č. 1347/2000

Zákon č. 175/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok

Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom v znení neskorších predpisov

Výkladové správy a praktické príručky:

Lagarde P.: Výkladová správa k Haagskemu dohovoru o ochrane detí z roku 1996. Dostupné z http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=2943.

Pérez – Vera, E.: Výkladová správa k Haagskemu dohovoru o únosoch detí z roku 1980. Dostupné z http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=2779.

Výkladová správa k Európskemu dohovoru o uznávaní a výkone rozhodnutí týkajúcich sa starostlivosti o deti a o obnove starostlivosti o deti. ETS č. 105. Dostupné z <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/105.htm>.

Borrás, A.: Výkladová správa k dohovoru, prijatému na základe článku K.3 Zmluvy o Európskej únii o právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach. 98/C221/04. Dostupné z

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:1998:221:0027:0064:EN:PDF>

Praktická príručka k dohovoru o únosoch detí: Časť I – Prax ústredných orgánov. Haag: Haagska konferencia medzinárodného práva súkromného, 2003. Dostupné z http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=2780.

Praktická príručka k dohovoru o únosoch detí: Časť II – Opatrenia týkajúce sa implementácie. Haag: Haagska konferencia medzinárodného práva súkromného, 2003. Dostupné z http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=2781.

Praktická príručka k dohovoru o únosoch detí: Časť III – Opatrenia týkajúce sa prevencie. Haag: Haagska konferencia medzinárodného práva súkromného, 2005. Dostupné z http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=3639. Praktická príručka k dohovoru o únosoch detí: Časť IV – Výkon. Haag: Haagska konferencia medzinárodného práva súkromného, 2010. Dostupné z http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=5208.

Praktická príručka pre uplatňovanie nového nariadenia Brusel II (Nariadenie Rady (ES) č. 2201/2003 Ú.v.ES z 27. novembra 2003 o právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností, ktorým sa zrušuje Nariadenie (ES) č. 1347/2000 Ú.v.ES). Dostupné z http://www.justice.gov.sk/dwn/17/Vademecum2201_2003.rtf.

Literatúra:

Anton, A.E.: The Hague convention on international child abduction. In: The International and comparative law quarterly, č. 30,1981, str. 537 a nasl.

Bailey, M.: „Rights of custody“ under Hague convention. In: Brigham Young University Journal of Public Law, č. 1, 1997, s. 33 – 53.

Beaumont, P. R.-McEleavy, P. E.: The Hague convention on international child abduction. Oxford: Oxford University Press, 1999. ISBN:0-19-826064-4

Bogdan, M.: Trans-border abductions of children: Swedish Report. In: Families Across Frontiers. Haag: Martinus Nijhoff, 1996. s. 693 a nasl.

BOGDAN, M.: Some reflection on the treatment of the ECtHR of the Hague Convention on Civil Aspects of International child abduction. In: DELAYGUA, J. F. – BEILFUSS, C. G. – FARRĚ, R. V.: Entre Bruselas y La Haya. Estudios sobre la unificación internacional y regional del Derecho internacional privado. Liber Amicorum Alegría Borrás. Madrid: Marcial Pons, 2013

Bowie, K. M.: International application and interpretation of the convention on the civil aspects of international child abduction. Dostupné z: <http://www.familycourt.gov.au/wps/wcm/resources/file/eba9d849d350cf0/bowie.pdf>

Di Guglielmo, C. T.: Provisionally permanent? Keeping temporary custody orders temporary under the hague convention on international child abduction. In: University of Pennsylvania Law review, č. 151, 2002, s. 619 – 665.

Dyer, A.: Report on international child abduction by one parent (Legal Kidnapping). Preliminary document No. 1 of August 1978. In: Hague conference on private international law, Acts and documents of the fourteenth session, Child abduction.

Dyer, A.: The Hague convention on the civil aspects of international child abduction – towards global cooperation. In: The International Journal of Children's rights, č. 1, 1993, s. 273 – 292.

Ficová, S. a kol.: Občianske právo procesné. Základné konanie. 2. aktualizované a rozšírené vydanie. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Praf UK. 2008. ISBN: 978-80-7160-256-9.

Folger DeHart, G.: The relationship between the 1980 Child abduction convention and the 1996 Protection convention. In.: New York University Journal of International Law and Politics. č. 1, 2000. s. 83 – 102

Grosselain, C.: Child abduction and transfrontier Access: bilateral conventions and islamic states. A reserach paper. Preliminary document No 7 of August 2002 for the attention of the Special Commission of September/October 2002. Dostupné z http://hcch.evision.nl/upload/abd2002_pd7e.pdf.

- Haťapka, M.: Dohovor o ochrane detí z roku 1966. *Justičná revue*, č. 12, 2002, s. 1429 a nasl.
- Haťapka, M.: Ochrana detí proti medzinárodným únosom. In: *Justičná revue*. č. 4, 2002. s. 408 - 417.
- Hilton, W. M.: The Limitation on Article 13(b) of the Hague convention on the Civil aspects of international child abduction. In.: *American Journal of Family Law*, č. 139, 1997.
- Král, R.: Nařízení ES z pohledu jejich vnitrostátní aplikace a implementace. Praha: C. H. Beck, 2006. ISBN: 80-7179-548-8
- Kučera, Z.: *Mezinárodní právo soukromé*. 7. opravené a doplněné vydání. ISBN: 978-80-7239-231-5;
- Lubin, B. E.: International parental child abduction: conceptualizing new remedies through application of the Hague Convention. In: *Washington university global studies law review*. č.2, 2005. s. 415 – 445.
- LUPRICHOVÁ, P.: Najlepší záujem dieťaťa – efektívny nástroj ochrany maloletého dieťaťa? In: : Bratislavské právnické fórum 2015 [elektronický zdroj]. - ISBN 978-80-7160-411-2. - Bratislava : Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2015. - S. 163-168
- Martiny, D.: Conflict of Law Conventions and their reception in national legal systems. Dostupné z <http://www.bibliojuridica.org/libros/6/2843/41.pdf>.
- Mátejová, A.: Medzinárodné únosy detí a advokáti. In: *Bulletin slovenskej advokácie*. č. 3, 2008.
- Mráz, S.- Vršanský, P.- Poredoš, F.: *Medzinárodné verejné právo*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie PF UK, 2005. ISBN 80-7160-202-7.
- Pauknerová, M.: *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. ISBN: 978-80-7400-034-8.
- Pavelková, B.: *Maloletí v slovenskom rodinnom práve*. Právne postavenie rodiča vo výchove maloletého dieťaťa. 2. Časť. 1. vydanie. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2009. ISBN: 978-80-89363-34-6.
- Permanent Bureau: Summary of the 1996 Convention. In.: *The Judges' Newsletter on International Child Protection*. č. 10/2005. s. 7-14

- Poredoš, F. – Ďuriš, M. – Lysina, P.: Základy medzinárodného práva súkromného. 1 vydanie. Bratislava: Vydavateľské oddelenie PF UK, 2005. ISBN 80-7160-193-4.
- Prusák, J.: Teória práva. Bratislava: Vydavateľské oddelenie PF UK Bratislava, 2001. ISBN: 80-7160-146-2
- Reynolds, S. E.: International parental child abduction: Why we need to expand custody rights protected under the child abduction convention. In: Family Court Review, č. 3, 2006, s. 464 – 483.
- Rozehnalová, N. – Týč, V.: Evropský justiční prostor v civilních otázkach. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN: 80-210-3054-2.
- Schiratzki, J. L.: Friends at Odds - Construing Habitual Residence for Children in Sweden and The United States. In: International Journal of Law, Policy and the Family, č. 3, 2001 s. 297- 326.
- Schuz, R.: The Hague Child Abduction Convention: A Critical Analysis. A&C Black, 2014, ISBN 9781782253082
- Silberman, L.: Interpreting the Hague Abduction Convention: In Search of a Global Jurisprudence. In: U.C.Davis Law Review, č. 4, 2005, s. 1049 – 1086.
- Silberman, L.: The Hague child abduction convention turns twenty: gender politics and other issues. In: New York University Journal of International Law and Politics, ročník 33, č. 1, 2010, s. 221 – 250.
- Stalford, H.: Regulation cross-national divorce, child contact and residence in the European Union. Dostupne z http://www.ciimu.org/webs/wellchi/reports/workshop_1/w1_stalford.pdf
- Tichý, L. – Arnold, R. – Svoboda, P. – Zemánek, J. – Král, R.: Evropske právo. 3. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2006. ISBN: 80-7179-430-9
- Valentová, L.: Databáze INCADAT – milník pro rozhodování o mezinárodních únosech dětí? In: Jana Šmelková et al. (ed.): Mílniky práva v stredoeurópskom priestore 2015 : zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov organizovanej Univerzitou Komenského v Bratislave, Právnickou fakultou, v dňoch 19. – 21. 3. 2015 v priestoroch ÚZ NR SR Častá-Papiernička pod záštitou dekana Univerzity Komenského v Bratislave, Právnickej fakulty, doc. JUDr. Eduarda Burdu, PhD.– 1. vyd. – Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2015, s. 49-57

Vaške, V.: Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice. Praha: C. H. Beck, 2007.
ISBN: 978-80-7179-614-5.

WALKER, L. – BEAUMONT, P.: Zmena rovnováhy dosiahnutej Dohovorom o únosoch: protikladné prístupy Európskeho súdu pre ľudské práva a Európskeho súdneho dvora. In: Justičná revue, roč. 64, č. 8-9, 2012

Weiner, M. H.: Intolerable situations and counsel for children: following Switzerland's example in Hague Abduction cases. In: American University Law Review, č. 58, 2008, s. 335- 403.

Wills, M. S.: Interpreting the Hague Convention on International Child Abduction: Why American courts need to reconcile the rights of non-custodial parents, the best interest of abducted children and the underlying objectives of the hague convention. In: The Review of Litigation; č. 25, 2006, s. 423 a nasl.